

Vetter, Daniel

ISLANDIA, aneb, Krátké vypsání ostrovu Islandu, v němž věci divné a zvláštní, v krajinách těchto našich nevidané očitě spatřiny a některé od obyvatelův ostrovu toho hodnověrných slyšány i pravdivě poznamenány : MDCXXXVIII

In: Horák, Bohuslav. *Daniel Vetter a jeho "Islandia"*. Brno: Filozofická fakulta s podporou Ministerstva školství a národní osvěty, 1931, pp. [69]-178

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/118783>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

I S L A N D I A

aneb

Krátké vypsání
ostrovu Islandu, v němž
věci divné a zvláštní, v
krajínách těchto našich
nevidané očitě spatřiny a
některé od obyvatelův ostrovu
toho hodnověrných slyšány
i pravdivě poznamenány.

MDCXXXVIII.

Urozenému panu,
panu Karlovi Zahrádeckému
z Zahrádek,
též

urozeným a statečným rytířům
panu Janovi BOŘITOVĚ
z Budče a nejvyššímu
panu Janovi VLKOVĚ
z Kvítkova*,

Jich Milostem ke mně laskavě příchýlným,
zdraví, pokoje božího a hojného požeňání
jeho vedlé těla, obzvláště ale
podlé duše upřímě žádá.

* Karel Zahrádecký ze Zahrádek, syn Janův, držel se svým bratrem Jindřichem statky Hobzí, Krhov, Jemnici a Višňové. (F. Hrubý, Mor. šlechta 1619, její jmění a náb. vyznání. Č. M. M. roč. 46, 1922, str. 145). Oba byli 24. října 1615 povýšeni do stavu panského. (Sedláček v Ottově Slov. sv. XXVII.) Po Jindřichově smrti (1627) prodal Karel (r. 1629) panství višňovské. (G. Wolný, Markgrafsch. Mähren, III, str. 565).

Moravský rytířský rod Bořitů z Budče (Kolář v Ottově Slov. sv. IV.) držel roku 1618 statky Líšeň, Sokolnice a Kobylnice (F. Hrubý, Č. M. M. roč. 46, 1922, str. 147). Jméno Jan měli tehdy dva členové rodu. Byli to bratřenci Jan Melichar a Jan Rudolf. Jak je patrné z korespondence Karla Žerotína, vystěhovali se Bořitové do Slezska (podle zprávy dra Fr. Hrubého).

Jan Vlk rytíř z Kvítkova syn Adama z Kvítkova a Barbory (rozené Vratislavové z Mitrovic), byl v držení hradu a panství Zvířetického. Pro účast na boji proti Ferdinandovi II. pozbyl poloviny svého jmění (1622), vystěhoval se r. 1628 pro náboženství z Čech, kamž se za vpádu saského opět vrátil (1631); roku 1634 ztratil všechn majetek. (F. Bernau, Die Wlk von Kwitkow. Mittheil. d. nordböh. Excursions-Clubs. V. 1882. str. 174. T. V. Bilek. Dějiny konfiskací v Čechách. II. [1883] Str. 883.) O memoriálu, který podal spolu s Pavlem Skálou ze Zhoře jménem české emigrace švédskému králi Gustavovi Adolfovi r. 1630, srov. výklad Fr. Hrubého v Č. Č. H. roč. 36. 1930. str. 73. Zemřel patrně r. 1640 v Toruni, kdež byl i pohřben. Po smrti Jana Vlka vrátila se jeho manželka Johana do Lešna. (Fr. Dvorský, Staré písemné památky žen a dcer českých. V Praze 1869. Str. 289, 291.)

O nevypravidelné důstojnosti, slávě a velikosti skutků božských mluvě onen mudrlec, Jezus Sirach, tak pověděl na jednom místě: „Komu to Pán dal, aby mohl vypravit skutky jeho? A kdo vystihl důstojně věci jeho*?“

A potom sám sobě odpovídaje praví: „Nedal toho Pán svatým, aby mohli vypravit všecy divné věci jeho**?“ Takt jest, že nedal. Nebo lidé sou místem obsáhli*** a nejsou vševědoucí a všemu všudy přítomní, nemohou všudy býti, nemohou všeho všudy viděti: sám Bůh jest ten, kterýž sebe samého i skutky své všecy dokonale zná a jich povědom jest. Nicméně neskrýl^{a)} skutků svých před nižádným; kdežkoli a kdožkoli jest v kterékoli vlasti, má skutků božských hojně před očima, na něž patřiti i pobožně a spasitedlně o nich přemýšleti může. Obzvláště pak pustí-li se kdo kam dále z vlasti své do cizích krajin a království, tedy tam ovšem rozdílnot, velikost a množství takových skutků spatřiti může.

Uzří zajisté, jak P. Bůh jedny krajiny veselé, krásné, ušlechtilé, úrodné a vším dobrým oplývající učiniti ráčil: zvířátky, hovádky, ptactvem, rybami pěknými, dobrými a ku požitku lidem užitečnými obdařil. Naproti tomu uzří, jak zase jiné krajiny jsou pusté, skalnaté, bahnaté, písčité, studené, neúrodné a všelijak neveselé, nepříjemné a nepohodlné, zvěř v nich divoká, ptactvo i ryby mnoho v nich dravé, hrozné a ku pokrmu lidem naprosto neužitečné. Nicméně předce i v těch krajinách P. Bůh lidi má, je živí a chová; ani vína, oleje, ani medu, ani vaření žádného nemají, jsou však živí, zdraví, velkých i mnohých let dosahují.

A z takových míst a krajin jest Island, ostrov na půlnoci vysoko ležící, kterýž se mně^{b)} také dostalo nejen viděti, ale i nemalý díl jeho projeti; o kterémž nedávno vypsání polským jazykem na světlo sem vydal a tím svým pánům krajanům k tomu příčinu dal, že na mě, abych to v mateřském jazyku učinil, dotírali. Činím

* Eccli 18, 3. — ** Eccli 42, 17. — *** = obmezení.

tedy tak a vydávaje jej Vaše Milosti^{e)} za patrony téhož traktátu, jakožto pány v světě bývalé a skutkům božím víc nežli jiní rozumějící, sem sobě obral.

Začez já také i poníženě a služebně žádám.

Vaše Milosti všechny ochraně boží poručím.

Z Lešna 4. Juni 1632*.

K službám všelikého času hotový
Daniel Vetterus.

* Chyba místo 1638.

Upřímnému^{a)} a křesťanskému čtenáři pozdravení.

Maje vypsání toto krátké o ostrovu Islandu na žádost některých urozených lidí, pánů a přátel vzácně milých, na světlo vydati, soudil sem za hodné, abych především zmínku nějakou učinil o našem se na tuto cestu do ostrovu Islandu vypravení, v něm se zdržování a z něho se zase navracení. O čemž krátce něco [oznámic]^{b)}, potom dále k věci přistoupím.

Na cestu tuto do ostrovu Islandu vypravili sme se z slavného města říšského Brému v dolních Sasích při řece Veseře čtrnácte mil od moře ležícího; od toho města plavili sme se na malé lodi ke dvěma šířům, kteříž od města šest mil na řece již jmenované stáli a do Islandu plouti měli. Na ten jeden z nich vstoupili sme a na den božeho Vstoupení¹ dobrého větru dostavše^{c)}, pustili sme se s pomocí boží a s vzýváním jména jeho svatého na moře; a tu již pořád bez všelijakého stavunku plavili sme se až k Islandu. Na té cestě víc zarmoucených věcí nežli veselých a potěšitelných sme zakusili. Veselá sic a potěšená věc byla, že v devíti dnech take daleko [sme připlouli, že]^{d)} sme Island, kterýžto okolo čtyř set mil² od Brému vzdáli jest, s předního konce nejen znamenati, ale dosti dobře spatřiti mohli. Ale^{e)} i to s [zarmoucením, neveselím a nebezpečenstvím]^{f)} smíšeno bylo.

První nebezpečenství měli sme od loupežníků mořských, kteříž druhého dne našeho se plavení na nás natrefili a za námi na svém velikém šifu se hnali, my pak plachtu horní na prostředním sloupě k vůli a vystřelení jejich z kusu velikého sme spustiti musili domnívajíce se, že by [konfojové]^{3 e)} nějací, to jest průvodcové mořští byli; ale když k nám blíže připlouli, spatřili sme, že loupežníci sou, jichž sme se velmi lekati a báti počali; pročež, co kdo lepšího a obzvláštěnějšího měl, do poslanek, obuví, za bednění* v šíř a jinam, kamž kdo nejlépe věděl, schovali.

* Co je tím míněno, je patrné z polského textu (str. 2): za *tarcice*, kteremi *wewnątrz okret* byl obity.

Ale mimo naděj Bůh je zdržel, že k nám k samým nepřiplouli; než vidouce šíf chatrný, propustili nás. Sami pak jinou stranou se pustili a na druhý šíf, kterýž též do Islandu ploul, přitrefíc, za ním se hnali až do samého večera; ale vše nadarmo, protože těch [lotrů] ^{h)} šíf tak dobrého běhu neměl jako těch druhých.

Druhá žalostná věc aneb nebezpečnost byla nemoc mořská, kteráž nemálo také, ale velice nás trápila a rmoutila. Nebo několik jich stonalo, i kupec, s nímž sme se byli vypravili, i marinář sám také bídný byl a [v] ⁱ⁾ nemnohých dnech, jakž sme se na ostrov dostali, umřel. K tomu jeden z pomocníků jeho, jenž jen den a dvě noci toliko stonal ⁱ⁾, na šífě umřel; kteréhož hned na vrch šífu vytáhli a do truhly zabeďnili, chtějíc jej rádi někam k břehu přivéztí a pochovati; čehož však dověsti nemohli.

Nebo moře tudíž a hned ten den bouřiti se počalo: [vitr] odporňý odtud, kamž sme se plaviti měli, tak násilně vál, že znamenitou bouři na moři způsobil. V ten čas nechtějíc, abychom zase zpátkem [hnáni] byli, divně sem i tam za čtyři dni a tři noci lavirovati, to jest sem i tam bokem plaviti [a] točiti se musel[i]. Když se pak moře upokojiti nechtělo a my vždy s tím mrtvým nikdež k břehu připlouti sme nemohli, spustili sme jej po provazích do moře. Kam jej ^{k)} vítr zanesl, nevíme; než take za to máme, žeť jej dřív tři hodin někde na břeh, (kterýž však ještě šesti i víc mil ^{l)} od nás vzdáli byl,) vyvrhl. K večerou ta bouře se upokojila a vítr zase [prvnější] se navrátil. I připlouli sme šťastně s boží pomocí v pátek po svaté Trojici ⁴ na druhý konec Islandu, k straně západní, [do zátoky], kteráž jest blízko Helgapeldu ⁵. (Helgapeld jest kostelík [neveliký] ^{m)} s farou, mající jméno od hory a oudolí, kteráž blízko toho kostelíka jest trávníkem pěkným porostlé.) Mezitím na té cestě, když se moře upokojilo a Island sme dobře již viděli, byli někteří hanslovani ⁶, totiž, kteří nikdy v Islandu nebyli, od těch, kteří tam prvé bývali. To pak hanslování takové bylo: Vsazení byli každý z nich jeden po druhém na provaz, po skřípci třikráte do moře vpuštění a pohřžení, a když je z vody vytáhli, tedy myli jim hlavy mořskou vodou a provazem velikým [ruky] ztlouští je mydlili. Tak podobně i s námi zacházet chtěli, ale my, vidouce nepřijemnost takové lázně, ovšem pak nebezpečnost (nebo kdyby se kdo provazu dobře nedržel, snadno by z něho do moře

spadnouti mohl; [a] než by jej oni odtud zase vytáhli, v tom čase nebo by se dokonale utopil, aneb dobře vody napil), raději sme se jim vyplatili. A za příčinou hanslování tohoto nezastavují se, ale i v nejsilnějším plavení je vykonávají.

To tak krátce o vypravení se našem na tu cestu. Nyní o zdržování a meškání se na tom ostrově.

Dřív pak, nežli sme příležitosti dostali, abychom se od břehu někam do země pustili, zůstávali sme při kupci, s nímž sme se byli do Islandu vypravili. Ve dne sme bývali na břehu, k večerou pak jezdívali sme na odpočínutí do šífu, kterýž tu blízko u břehu na dvou silných kotvách a mnoha velikých provazích upevněný a ufasovaný stálⁿ¹. Na tom když sme jednoho času byli a na odpočínutí se strojili, náramně veliký vítr pojednou se strhl a veliké nebezpečení nám způsobil. Nebo od násilného větru, kterýž šífem [tlačil], provazové velicí a tlustí^{o1}, na nichž šíf upevněný byl, se trhali a v tom vítr silně hnal šíf na skálu velikou a vysokou tak daleko, že sme jen^{o1} na maličké dohození od ní byli. Toto nebezpečení take veliké bylo, že kdyby ochrany boží předně a potom kotvy jedné, kteráž silně šíf zdržovala, nebylo, byli bychom všickni o tu skálu i s šífem roztrískáni a tak zahynouti museli. Ti, kteříž na břehu byli, žalostně na nás hleděli, volali, pamatovali, rádi by byli pomáhali, ale nemohli a neměli ani na čem k nám připlouti. Pět nás toliko v šífě bylo; dva pomocníci marinářovi spustili se dolu na lodku s velikým provazem, kteréhož jeden konec k skále upevňovali, a my druhý v šífě^{o1} okolo rumpálu natahovali. A tak sme zase šíf od té skály odtáhli, [na]^{o1} nové provazy veliké a tlusté utvrdili a z toho nebezpečení s pomocí boží vyvázli. Zatím po některém dni nastrojil a dal Pán Bůh inně s druhým tovaryšem⁷ cesty mé dobrého člověka, syna rychtáře [a]^{s1} předního jednoho z souců⁸ ostrova toho. Ten dvou koní nám zapůjčil a nás s sebou na sněm vzal, kterýž tehdež držán býti měl u přítomnosti hejtmana, vyslaného od krále denemarského, a velmi přívětivě i laskavě k nám se měl a choval po všecken ten čas, co sme u něho byli. Strava naše na té cestě, než sme se dostali na sněm jejich, na větším díle byla tato: suchý štokfiš, neslaný a nevařený, s máslem putrovým, třebaš čtyřmeciťmaletým. Dostali-li sme kdy kousek masa¹ vařeného, i to

bylo bez soli⁹ vařené; a vše bez chleba jísti sme musili. Nápoj byla voda aneb syrovátka, ale vždycky chutnější byla voda nežli syrovátka. Cesta, kterouž sme se ubírali, byla velmi nezcvolná*, nebo přes hrozné vrchy skalnaté a opálené, z nichž i dým jakejsi časem vystupoval, až vlasy na hlavách hrůzou vstávaly, jsme jeli, k tomu přes hrozná místa vypálená a podhořelá, též přes veliká bahna k víře téměř nepodobná, o čemž něco toho dolejí v traktátu poznamenáno**. Když sme se pak na ten jejich sněm¹⁰ dostali, nemalý, ale dosti veliký počet obyvatelů ostrovu toho tam pospolu shromážděného sme spatřili. Jiní z nich vida nás, nám se divili, jiní pak otevrouce ústa co telata na nový vrata na nás hleděli, pěkně však mnozí, přívětivě i uctivě, k nám se měli a chovali. Ale ani tehďž nemohl satan spáti. Nastrojil proti nám jednoho z soudců zemských, kterýž přišed k hejtmanu¹¹ klevetoval něco na nás a jej všelijak k tomu měl, aby povolaje nás k sobě, pilně examinoval a snad i do trestání neb vězení nějakého vzal, vždycky to jemu opakujíc, že nějakí špeheri sme. Ale pán Bůh, kterýž nejlépe nás povědom byl, jakým oumyslem sme se tam vypravili, nedopustil hejtmanu, aby nějak proti nám měl se zazliti, ovšem pak chtíti škoditi, nýbrž naklonil jej k tomu, aby nám dobře učinil. Nebo když sme jednoho času mimo stan jeho šli, on stoje před stanem, volal na nás. My šli k němu, on též proti nám, a uctivě nás přívítav, na to, jakého bychom národu byli i za jakou příčinou tam se dostali, se doptával. Načež [když]^{u)} sme jemu náležitou odpověď dali i svědectví, kteréž sme [od] slavných a učeníých mužů měli, ukázali, spokojen s námi byl.

Doptával se dále, jaká by naše strava byla. My sme odpověděli, že taková, jakáž jest obyvatelů ostrovu tohoto, čemuž podiviv se, jak my to snéstí a těch pokrmů zažítí můžeme, ihned kuchaři svému, jehož s sebou měl, poručil, aby nám snídaní dobré dal a připravil; a porospřávěje s námi ještě chvílku, poručil služebníku svému, aby nás do stanu uvedl, a [aby nám poručil to snídaní dátí. Což ihned na to poručení]^{v)} učinili a jísti i pítí hojně dali. Ti pokrmové a nápoj, jak nám příjemní a chutní byli po suchých štokfiších, syrovátce a vodě, vypraviti téměř nelze. Sám

* = obtížná.

** V kap. o cestách.

potom hejtman, když sme ještě jedli, mezi nás přišel, k jídlu pobizel a nadto nade vše právo nám dal, pokudžkoli on i my tam se zdržovati budeme, vždycky k jídlu abychom k němu chodili. O kteréžto přívětivosti a dobrodiní nám prokázaném uslyšev soudec ten, kterýž prvé hejtmána proti nám nabádal, velice se zlobil, že se ne po vůli, ale proti vůli jeho vše dalo. I v tom boží nás opatrování bylo^{x)}. Při též sněmu jejich [shledali]^{y)} sme se s jedním biskupem¹² ostrovu toho, k němuž když sme se [hlásili]^{z)}, i kdo a odkud bychom byli oznámili, laskavě nás přijal k sobě, k stolu pozval a potom, když se sněm dokonal, nás s sebou do Skalholtu¹³, [kdež svou residencí]^{a)} měl, vzal. U něhož my po čtyři dni (počítajíc podlé způsobu zdejšího) a čtyři noci zůstávajíce, opatření hojně sme [měli]^{b)}. Co dům jeho s sebou přinášel, to nám dávali: maso pěkně vařené i pečené sme mívali, též i ryby, obzvláště pak lososy velmi pěkné a dobré. To toliko nejhorší bylo, že vše, což nám koli dávali, bez [soli]^{c)} vařeno i pečeno bylo. Dávali však vždycky na stůl sůl, takže sme sobě, chtěli-li sme, mohli jídla soliti; pro ně nebylo soli potřebí, nebo oni zvykli všeckno bez soli jísti. Mezi jinými pokrmy dali nám maso hovězí, od roka odvařené a pod střechem ku potřebě zavěšené a chované. Nápodobně bylo k uzenímu, ale žádné chuti v něm nebylo. Chleba, tak jest, že poskrovně bylo, ale vždy něco bylo. Pivo sme dobré dvoje měli, hamburské totiž a lubecké. Když pak již pátý den přicházel a my se od něho^{d)} strojili, aby k nám ještě hojnější přívětivosti dokázal, toto učinil: Snídaní dal dobré připraviti, s námi též snídal spolu i s svou manželkou, dítkami a přátely jinými, jej tehdaž navštěvujícími, a pro uctění nás naposled dal i vína přinésti do jedné nádoby, do druhé piva, které měl nejlepší, do třetí medu picího, do jiné páleného, do jiné mléka; což vše do jedné konve slili a smíchali a nám připjeli; ale když viděli a seznali, že ten nápoj nám příjemný nebyl, sami oni to pili, nám pak víno toliko a pivo každé obzvláště dávali, na čemž sme my sic velice rádi přestali. Daroval nám také na cestu dvacet loket watmanu¹⁴, to jest sukna toho, kteréž oni dělají a je tak nazývají. Item dva páry lžic, pár z ovčích rohů, pár pak z velrybových zubů udělaných, a při tom se omlouval, abychom jemu [neměli]^{e)} za zlé, že nám žádných peněz nedává, poněvadž jich nemá, ješto sme my toho žádostiví

nebyli, nýbrž my povinni sme byli jemu za dobrodiní vděčnost nějakou prokázatí. Nadto výše půjčil nám koni, [komendoval]^{f)} nás hejtmanu a skrze psaní se přimlouval, aby nás s sebou vzal, a propouštěje nás od sebe, průvodčího s námi poslal i stravou na cestu opatřil. Na té cestě podobně jako i prvé přes hrozné vrchy, skály a bahna, jako i vody veliké s velikým často nebezpečenstvím sme jeti museli, nežli sme přijeli až k břehu mořskému, na němž dvůr královský¹⁵ vystavený jest, a hejtman se ještě v něm zdržoval. Tam dostanouc se, také sme zase od hejtmana laskavě a přívětivě přijati byli.

To až [potud]^{g)} také o našem se na tom ostrově zdržování. Nyní o navrácení se našem z něho také něco dotknuto bude. Hejtman, jemuž nás biskup komendoval, byl by nás rád vzal s sebou, ale poněvadž na šíř jeho místa již žádného pro nás nebylo, k jinému šířu, kterýž byl z Hamburku připloul, na loďce s vyslaným svým nás odeslal a u kupce, kterýž ten šíř pronajatý měl, místo nám objednal, ano i za nás (jakž sme se toho teprv potom dověděli) zaplatil, o čemž však my nevědouc, také sme za fůru i za stravu platili. U toho kupce zdržovali sme se v Islandu ještě za tři dni; potom v čtvrtý den do lodi sme vstoupili a od břehu na moře se pustili. Z počátku prostředně dobrého větru sme užívali, potom sme téměř žádného neměli. Zatím zase, když sme již mezi [Škoty] a Hytland¹⁶ přijížděli, bouře veliká se strhla a vždy více a více po tři dni [a tři]^{h)} noci se rozmáhala. Tato bouře byla mnohem větší nežli onano prvnější, kterouž sme měli do Islandu jedouce, nýbrž může se říci, že ani třetího dílu nebylo toho prvé (ačkoli tato veliká byla), co tuto bylo. Prve sme vždy aspoň i sem i tam jezdíce cesty sobě, ač málo, uráželi, ale teď nikam sme nemohli. Plavci všecky plachty dolu spustiti museli a nechati větru šířem zpátkem hnáti tam, kamž vál. Nebylo tu lze ani na vrch šířu vyjítí, nechtěl-li od vln zlit a skropen býti. Nebo tak silně na šíř bily, že se přes šíř přelivaly a přenášely; koho na vrchu zastihly, pracně ten s suchou nití odtud odešel a silně se držeti musel, aby jej z šířu do moře nevyrazily. Jaký tu strach byl, když šíř ze všech stran od násilného vlnobití praštěl, ti, kdož toho co skusili, nejlépe vědí! Jaký ovšem tehdáz, když jednoho času v noci již lámati se počal a voda pomalu se do šířu lila,

povědítí téměř nelze. Jak nám to vděčnou věcí bylo, když v druhou noc vlna okno dosti silně ucpané a železnýma hřebíky zaevokované nad hlavami našimi v komoře, v níž sme odpočívali, vyrazila, na nás plným oknem za hrubou chvíli tekla, takže sme již sotva zívali, i to v dobré paměti zůstává. Jaké též pohodlí a zvuile byla, když v odpočívání (ba i bdění) hlava i celé tělo sem tam sebou házelo a odpočinutí žádného míti nemohlo, každý rozumný snadně souditi může. Ze všeho však díka Pánu Bohu, jako že i toho nám bez ublížení zdraví našeho okusiti dal. Dopustil nebezpečenství, avšak neopustil¹⁾, nedal v něm zahynouti, vyslyšel nás, vytrhl z něho a šťastně potom asi v týmdni k břehu, až k slavnému a vznešenému městu jménem Hamburku při řece Labi, dvanáct mil od moře ležícího, nás přivedl. Tomu Pánu nejmoenějšímu a v skutečích svých (kteréž obzvláště na moři spatřeny byti mohou) převelice divnému čest, sláva na věky! Amen.

To tak krátce o tom do ostrovu Islandu se vypravení, v něm se zdržování a z něho se zase s pomocí boží navrácení.

VYPSÁNÍ KRÁTKÉ OSTROVU ISLANDU A VĚCI NĚKTERÝCH ZVLÁŠTNÍCH, KTERÉŽ V NĚM SPATŘENY BÝTI MOHOU.

A NEIPRVÉ O JMÉNU OSTROVU TOHO, PROČ SLOVE A NAZÝVÁ SE ISLAND.

Ostrov tento od skutku jméno své má, z jazyku německého, od toho slovíčka^{a)} Eis,¹⁷ to jest od ledu, jehož tam veliká hojnost bývá z příčiny zimy náramně veliké, kteráž moc svou netoliko na čas ten jako u nás provozuje, ale i tehdaž, když od nás odchází, u nich zůstává a nikdy jí dokonale nepozbývají z příčiny té, že ostrov ten k studené straně, totiž půlnoční leží. Netoliko pak příčinou zim ukrutných ledové se jim tam dělají, ale často i odjinud, zvláště z Grunlandu množství ledu silní větrové po moři k nim přihánějí, a to s hrozným hlukem a hromotem, a při tom s tím ledem často i jiné věci se tam dostávají jako dříví veliké i s kořením, jenž v Grunlandu jako i v Norvegi¹⁸ na vysokých horách vyvrací se větry silnými a když silní odjihové, jako přívalové přicház[ej]í, tedy voda to bere a do moře vnáší, což potom v čas povětrí velikého až do Islandu přichází. Dostávají se někdy s tím ledem také i bílí nedvědi, kteříž v Grunlandu¹⁹ za zvěří shon činíce, daleko i na moře se pouštějí, a když led u břehu pustí, tedy oni s ledem (nemohouce zpátkem), až do Islandu někdy i živí se dostávají a od lidu zbiti bývají anebo sami pomrou. Nazýván byl také někdy ostrov tento Schneeland²⁰ „vom sne“, totiž od sněhu, jehož tam převelice mnoho mívají, takže v čas [zimy z domův svých alí vycházeti nemohou, ba]^{b)} i v létě v hojnosti se spatřuje, zvlášť na horách a vršcích, nebo z nich nikdy dokonale neschází, než často i uprostřed léta [ještě ho přibývá. Jakožto i léta]^{c)} 1613 od nás spatřino, že na svatého Jana, když u nás nejteplejší bývá, tam tak hrubě sníh přšel, že ho za hodinu neb dvě dobře na půl lokte napadlo.

O NÁBOŽENSTVÍ V ISLANDU A JAKÝ SPŮSOB· PŘI NĚM ZACHOV[ÁV]AJÍ.

Náboženství již od mnoha let Islandeři sou křesťanského a nyní lutheránského²¹, k čemuž jim napomoženo od krále denemarského, kterýž, dostav ostrovu [tohoto], o vzdělání v něm pravého náboženství křesťanského pečoval a některé z nich mladé a k učení spůsobné sobě přivéztí dal, [jež] k učení se řeči latinské obrátil, aby potom mohli v dalších věcech k pravému křesťanství přináležejících prospívati a od jiných, rozumějic řeči latinské, se učiti, poněvadž jejich řeč přirozená jest od jiných hrubě rozdílná. Má sic původ svůj z německé²², k ní však není podobná. Ti, kdož dennemarsky umějí, drobet jim rozuměti mohou. Mají také mezi sebou dva biskupy, kteréž sobě podlé [hodnosti] z jiných kněží ([jichž]^{a)} nemálo mají) vyvolují a je v veliké vážnosti u sebe mají. Ti také mimo jiné hojněji sou opatření, majíc živnosti své rozšířené, užívajíce i pomoci, jakž od jiných kněží, tak i od lidu obecného. K bydlení jejich dvě místa sou oddělená; jedno slove [Schalholdt],^{b)} druhé Halar, jinak Hola²³.

Těch biskupů povinnost jest, každého roku jednogokaždého kněze, kterýž k diocesi jeho přináleží, nejméně jednou navštívití, jak kdo v povolání svém pilný jest, a čeho při církvi potřebí, opatřiti a naříditi. Kněží malou práci vedou v kázání^{a)}, aniž jim potřebí tím mysl trápití; nebo kázání^{a)} svá dávno připravená a vytištěná mají, takže toliko kněz knihu vezma čte, což již dávno přiřetováno. A to se jim tam dobře líbí, čehož kdyby kněží nečinili, nechtěl by jich lid obecný slyšeti, nýbrž byli by kněží v podezření, že ne to, což Duch svatý skrze předky jejich jim již dávno připravil, ale z svého rozumu a hlavy, třebaš něco scestného jim mluví. Starým však kněžím, kteří již^{b)} zrak mdlý mají, když z paměti káží (jakožto již zkušeným), za zlé nemají. Kostely, do nichž se k službám božím scházejí a shromažďují, mají na větším díle pod zemí vystavené jako i domy své, o nichž níže* připomenuto bude. Při náboženství mají se velmi horlivé a jedni druhým často ku paměti to přivozují, co jim dobrého Pan Bůh učinil, že^{c)} na ně v těch tak vzdálených místech laskavě vzhlédl a známostí spasi-

* V kap. O domtech islandských.

tedlnou je obdařil. Při modlitbách svých na zvony tlouci obyčej mívají, chtějíc snad i tím sobě k větší horlivosti posloužiti; mnozí i v pláč se vydávají a tak i tím způsobem kající se býti ukazují. Při užívání večeře Páně způsob jiným jako i nám neobyčejný zachovávají. Nebo předně ti, kteříž k stolu Páně přistupovati mají, vespolek se míří. Pohlaví mužské k ženskému k stolicím jejich jde a těm, kteříž k posluhování svatému přistupovati mají, rukou podávají. Zatím po kolenách (zvláště pak ženské pohlaví) až k oltáři lezou; přílezouc k němu, okolo něho, jak dlouzí jsou, se skladou, a pozdvihnouce se ku požívání stolu [Páně]^{d)}, zase na zem se skladou a potom přijmouc požehnání, odtud týmž způsobem, jakž kdo přistoupil, s mnohou uctivostí odcházejí.

O VRCHNOSTI A RÁDU, KTERÉHO V ZEMI SVÉ OSTŘÍHAJÍ.

Islanderéi za vrchnost svou mají krále dennemarského, kterýž je již od dávných časů v své poddanosti má a pánem jejich dědičným zůstává. Od nich však malého užitku dostává z té příčiny, že tam stříbra ani zlata nemají; sama téměř sláva užitektem jemu býti může, že ostrov ten, tak daleko od něho vzdálený a mnohých divných věcí plný, pod mocí a v panství jeho zůstává. Jakž pak koli ostrov tento daleko od residenci jeho jest vzdálený, vždy však k nim péče své každoročně²⁴ dokazuje, a to v tom, že k nim od dvoru svého jednoho z stavu rytířského posílá k tomu času, když soud veřejný u nich držán býti [má]^{a)}, aby on jsa^{b)} přítomen vůli královskou jim oznamoval a aby podlé potřeby soudce zemské jedny místo druhých v zemi zřídil^{c)}, a maje povědomost všech věcí, mohl také králi po navrácení svém správu místnou dáti. K tomu pak soudu, jemuž vyslaný královský přítomen bývá, veliké množství (zvláště ti, kteříž nějaké nevole a nesnáze mezi sebou mají) [lidu]^{d)} se shromažďuje.

Místo, kdež se shromažďují, jest téměř uprostřed země²⁵, trávník pěkný zelený a naokrouhlý, mezi však velikými skalami, okolo něhož potok^{e)} s vysoké skály dolu spadající teče²⁶, a ne-daleko odtud, maje skrze skály svůj průchod, do velikého jezera²⁷ vpadá. V té straně, v niž ta voda dolu spadá, jest rozpadlina²⁸

rovná v skále na dvoje i troje hony zdýli, asi na pět sáhů zhloubi a na dvaceti kročejů obecných zšíři. Dno její jest rovné všudy a pěknou zelenou, drobnou travou porostlé. Procházka v této rozpadlině jest jako mezi dvěma zdmi velmi veselá, pro šust, jenž se od vody té, kteráž tu z té skály spadá, do ní zaráží a zanáší, velmi [libá]²⁷. Někteří praví, že tuto rozpadlinu satan, zlý duch, tak vyplnil a vyrovnal, jakož jest předce cosi divného, nebo této podobné v celém ostrově se nenachází. Po jiných stranách jsou pustiny a spáleniska hrozná, v nich též rozsedliny veliké, široké a hluboké, o nichž dále* dotčeno²⁸ bude. Na to místo soudné dostávají se biskupové jejich a zemští soudcové, kteříž z jiných volení bývají, zvláště práv jejich povědomějších, a s nimi i jiný lid obecný. Takový soud když mají začítí, nejprvé práva čísti dají, kteráž dosti obsírná jsou, jichž všickni vůbec s uctivostí zvláštní poslouchati musejí a poslouchají. Tu každý svou při, nevoli a nesnázi, jakouž má, svobodně přednésti může a jeden druhého podlé provinění a ublížení vinit; jestliže se smrti hodná vina na kom shledá, tedy takovému hlava sekerou státá bývá²⁹; jiné smrti zločincům nečiní, nýbrž v ohavnosti by to měli, kdyby kdo jiným způsobem trestán a z světa sklizen byl. Když pak po soudu bývá (což ve třech nebo v čtyřech dnech se stává)³⁰, tedy jedenkaždý k příbytku svému, vyslaný královský také zase domu do Denemarku se navrácuje, a po jeho odjezdu soudcové zřízení obecný lid řídí a zpravují, k nimž, jako i k biskupům každý v čas potřeby své se obrací, a zvláště pak k tomu, kdož mezi nimi fojtem aneb rychtářem jest, jehož oni v řeči své lochmanem³¹ nazývají.

O SPŮSOBU DNŮ A NOCÍ.

Dnů a nocí způsob v Islandu jest velice od našeho rozdílný, a to proto, že ta země, k pólnoční straně ležící, časem jistým podlé přirozeného běhu slunečného více světla užívá, jako zase naproti tomu déle světlosti slunečné zbavená býti musí.

Pročež u nich jeden [den]³² pořád 16 nedělí trvá, jako zase i noc naproti tomu tak dlouhou mívají³³. Ostatek pak času smíchaně něco nocí, něco dne bývá. Ten pak den take dlouhý u nich tehďáž

* V kap.: O cestách v Islandu.

jest, když v krajinách těchto nejdelší dny míváme, okolo svatého Jana Křtitele, jakož pak to se z částky i zde poznati může, kterak slunce nebeské od západu zase k východu po straně kraje a zemí pólnočních se navrácuje a vidati to, že v čas nejkratších nocí, když jen jasno jest, záře sluneční od slunce západu pomalu až ^{b)} k východu se přibližuje. Noc pak tehdaž u nich (tak jako i den času svého) dlouho bývá, když slunce od nich vzdáleno a u nás dnové nejkratší bývají. Když pak jim ten den * nastává, vydávají ^{c)} se tehdaž v lovení ryb a v nějaké práce nevyhnutelně ^{d)} potřebné, jichž sic namnoze nemají, aniž se jimi, zvláště méně potřebnými, zaměstnávati chtějí. V takový den svůj času jistého k odpočívání nemají, ale jakž kdy potřeba nutí, v spaní se vydávají. Místa, na němž by se vyspati mohli, nemnoho také šetří, ale ledakdes do trávy, třebaš na vrch střechy se položí a odpočívají. Když pak noc ** mají, odpočinutí užívají takové, [ale ne] ^{e)} v jistý čas, ale jakž se kdy komu chce spáti neb odpočívati.

Mnozí, zvláště z hospodářů, třebaš za dva dni, leč za příčinou potřeby přirozené, ani nevstanou. Chce-li se komu ^{f)} takovému jísti, tedy podají jemu štokfiše; sněda jej a napije se leží předce, byt pak ani nespál, na jiné se v domě dívá, co činí a dělají. V domích svých pod zemí jsouce, tam sobě z roždí aneb z torfu (neb ne všickni to roždí ^{g)} míti mohou) oheň dělají a lojem neb rybim sádlem svítí. (Torf jest země černá, mastná, v kusích co cihly; ta když se na slunci vysuší, hoří jako dříví; když se rozhoří, znamenitě teplo od sebe vydává, z něhož uhlí, když se dobře do popela zahrabe, do druhého i třetího dne trvá ^{h)}.) Dlouhosti pak času toho ůkracují sobě buď čítáním historií ⁱ⁾ aneb i kratochvílí nějakých, jakéž tam míti mohou, provozováním.

O HORÁCH A VRŠÍCH ISLANDSKÝCH.

Hor a vrchů v Islandu jest veliké množství ^{j)}, a to náramně vysokých, takže na některé z nich ani možno není lidem vyjítí

* Rozumí se: dlouhý. V textu polském (str. 23): Gdy ten tak dtugi dzień mają... v textu něm. (l. C4'): Wann ihnen aber derselbe lange tag angehet...

** Rozumí se: dlouhou. V textu polském (str. 23): Podobnie y w noc onę tak wielką...

neb vyléztí pro vysokost jejich. Mezi nimiž tyto dvě mimo jiné obzvláštní a divné jsou: První slove Schneffelshockel³⁶, blízko a jako říká se u samého moře ležící, kteráž pro svou vysokost ne vřdycky v celosti až do vrchu může spatřina a vidina býti, a to pro oblaky, kteříž ji příkrývají. Piší o ní někteří³⁷, že každodenně hromobití a hřímání na ní bývá, čehož, poněvadž sme sami neslyšeli, ani co jistého a místného se o tom dovědětí mohli, nejistíme. Zůstává od vrchu téměř až do polovice vřdycky sněhem přikrytá³⁸). Jeden geometra, měříc ji podlé instrumentů a nástrojův svých, našel pět mil býti vysokost její. Mnozí pokoušeli se o to, aby na ni vyjítí mohli a způsob její spatřiti, ale nedovedli toho; a některým velmi nešťastně se zvedlo při tom předsevzetí jejich. Jako i léta 1607 tři muži z Engelandu, chtějíce mimo jiné doskočnější býti a něco zvědětí, na tu horu se vypravili, a jakž se rozumětí může, i dosti daleko vyšli, ale nenavrátili se odtud, takže se podnes vědětí nemůže, kam se poděli. Pes jejich toliko, kteréhož s sebou měli, navrátil se, však bez srsti, všecken jako opařený^b). Souditi však jest, že je aneb vítr vzal a někam zanesl, aneb zachvácení jsouce od povětří nějakého prudkého a zžirajícího tam padli a zemřeli³⁹.

Druhá hora jest, jenž Hekla aneb Heckelßberg³⁹ slove, asi tři míle od Schalholtu ležící, též podobně velmi hrubá, široká, vysoká a na pohledění náramně hrozná, takže od samého na ni patření člověk se hroziti a báti může. Má na sobě množství malých skal opálených a velmi černých, mezi nimiž jeskyně rozličné se spatřují.

Při hoře této mnoho jest věcí divných, mezi kterýmiž i tyto jsou: Oheň aneb plamen stále a vřdycky z ní vystupující, kterýž však někdy více, někdy méně se zjevuje a vyskytuje, ustavičně však v ní zůstává, pročež i dým z ní vystupující nad ní vřdycky jako oblak n[ě]j[a]ký se vznáší a v této^c) věci některé jiné hory hořící jako i v Sicilii horu Ethnu převyšuje^d). Často pak, zvlášť zimního času, když u nich noc jest, plamenem vystupujícím celou zemi osvěcuje. Kamení z sebe náramně vysoko a daleko vyhazuje, takže na dvě míle i více vůkol žádný bydlení nemůže a nesmí. Nadto zvuk, kvílení a křik právě jako lidský se slýchává. Plamen z ní vycházející papíru, plátna a k těm podobných věcí suchých

nespaluje, než cokoli živého aneb mokrého zastihne, pojednou to rychle zžirá. Odkudž pochází to, že čím mokřejší rok jest, tím větší plamen se vyskytuje, jako v zimě, když mnoho sněhu napadne.

Obludy rozličné těm, kteříž blíže Hekle jsou, se ukazují, až i lidé někteří, kteříž, třeba nedávno před tím, zemřeli; a když tázáni bývají, co tu činí a proč se nemají raději zase domu s nimi navrátiti, tedy žalostně a s vzdycháním odpovídají a říkají, že do Hekle citováni jsou, tam zase odjiti a navrátiti se musejí⁴⁰.

Nejobecněji pak hora tato silně hořívá a zvuk z sebe hrozný vydává, když se něco nového na světě státi má a proměna nějaká obzvláštní nastává, takže to Islandeři za jisté znamení toho mívají, že se něco obzvláštního kdekoli stane; ale co by to bylo, věděti nemohou, až v čas příjezdu německých neb jiných kupeců, kteříž jim, jestliže co nového vědí, oznamují. Nejedni pak pokoušeli se a pokusili blízko k hoře této přistoupiti, ale ne bez hrozného a velikého nebezpečství a i hrdel svých stracení. Mnoho jich tam někdy jde, ale ne všickni, kdož tam jdou, zase odtud se vracení; nebo mnoho okolo hory té jest propastí, rozsedlin a rozpadlin divných a až do vrchu popelem vyplněných a spolu s jinými místy celistvými zarovnaných, na kteréž místa ti, kdož tam jdou, když přicházejí, jakž jen na ně stoupí, ihned do hlubokosti té skrze [popel jako skrze]^{e)} prach se propadají. Jiní nemajíce na sebe dobrého pozoru (poněvadž oheň ten vnitřní kamení malé i velké vyhazuje) s hůry tím kamením zaražení a zbiti bývají. Někteří také od plamene (kterýž znenadání z děr té hory daleko se vyráží) postižení jsouce, zachvácení bývají⁴¹, mnozí též od oblud a příšer, kteréž se tam ve množství ukazují, předěšení^{f)} bývají a v omdlení přicházejí, v němž (nemohouc a neumějíc jim jiní pomáhati) ducha z sebe vypouštějí. Summou, myslí opovážlivé musí ten býti a života sobě velmi málo vážiti, kdož blízko přistoupiti, ovšem pak na tu horu poněkud vyjiti, chce⁴²; nebo zdaleka když se na ni hledí, tedy hrůza a strach na člověka přichází, a jakž se v obecném přísloví říká, vlasy na hlavě vstávají.

Podlé těchto již oznámených příčin i jiných mnohých mnozí o této hoře smyslili, že by peklem a místem zatracenců býti měla aneb při nejmenším nějakým přechodem do toho hrozného jezera,

hořícího ohněm a sirou. Což jestliže tak jest, nemůže se to dokonale utvrditi, aniž také velmi mnoho na tom záleží v tom býti utvrzenu, tam-li neb kde jinde to místo zatracenců a bezbožných jest: mnohem lépeji jest o to každému pečovati, jak by mohl ujíti toho místa hrozného, bezbožným připraveného, nežli na to se dotazovati, kde by bylo.

Jest i jiných mnoho hor velikých, při nichž se také některé zvláštní a divné věci dějí. Byla z těch jedna 16 mil od Schalholtu, při níž léta 1613 času zimního toto se stalo, že na ní bromobití a hrozná boučání za tři dni ustavičně trvalo, ne jinak, než jako by se z kusů nějakých hrozně velikých a mnohých střílelo. Potom se všecka zapálila, od vrchu jako fakule hořela a s brozným zvukem a hřmotem do jezera, kteréž pod ní bylo, širokého a třiceti sáhů hlubokého spadla a skla, vodu všecku v něm vypálila a vysušila. Hlubokost pak tu okujinami svými aneb kamením vypáleným vyplnila⁴³.

O VODÁCH V ISLANDU.

Na mnoha místech nacházejí se v Islandu vody horké a vroucí⁴⁴, z nichž dým veliký jako z nějaké vápenice vychází; ty z země silně se přejší a vyskytují a někudy i v hrubý potok se obracejí⁴⁵. Není pochybné, že by i užitečné byly lidem bídným, ale Islandeři málo jich užívají, aniž mezi nimi tak mnoho bídných lidí rozličné nemoci majících jako u nás se nachází⁴⁶. Vždy je však k užítku svému obracejí, nebo maso v nich sobě vaří; někteří prostě na rožně vstrčí aneb na provaz uváží v vodě viseti ho nechají, až se na místo uvaří, což se sic v krátké a malé chvíli státi může velikou horkostí té vody. Z vody je vytáhnouc všecky kosti z něho vyberou a tu ležeti nechají, maso pak do domů svých nesou a pod krovy zavěšují a za dlouhý čas pomalu, třeba i za celý rok z něho sobě podlé potřeby ukrajují a jedí. Maso toto všecko nechutné bývá, žádné chuti naprosto ani omastky v něm není; předce však oni je rádi a s chutí jedí, ačkoli v něm [i plno]^{a)} děr ne od červů sic, ale od dlouhého chování bývá. Jiní do kotlíku vodu čerstvou lejí a maso do ní dají do té vroucí vody je vstavují a zavěšují, kteréž rovně tak vše, jako by při

ohni vařeno bylo, a chut jeho lepší jest nežli toho, kteréž prostě do vody té horké dáno bývá. Tak podobně ti, kdož slad mají, pivo sobě v ní vřejí. Užívají takových vod horkých i k praní šatův, kteréž věci jsou jim k velikému pohodlí, poněvadž mýdla nemají; avšak když v té vodě horké málo [vymáhány]^{b)} bývají, tedy ihned všecka špina z nich odchází a pěkně bílé bývají. Někteří při těch vodách své sádky aneb haltýře zdělané mají, do nichž časem vody té horké napouštějí; a když drobet povychladne, v ní^{c)} se myjí, po zmytí se zase vodu ven vypouštějí. Studených a čerstvých vod ku pití způsobných hojně dosti mají. Mnohé v hlubokých rozsedlinách skrze skali tekou, mnohé také z vysokých skal padají a velmi studené jsou. Jsou tam též dvě studýnky, v nichž^{d)} voda takové moci jest, že když do jedné se vlna černá dostane, tedy se v bílou obrací. Do druhé dá-li se bílá, pojednou se v černou proměňuje⁴⁷.

Řek velkých a silně tekoucích hojně také tam jest, přes něž, poněvadž mostů žádných nemají, na koních lidé, častokráte i s velikým nebezpečenstvím, se přepravují. Ryb v nich hojně, zvláště lososů dostávají⁴⁸.

O ZVÍŘATECH ISLANDSKÝCH.

Zvířat se nemnoho tam nachází, krom lišek, jichž jest nemálo, a to rozličných barev: některé co křída bílé, jiné černé, rudé, strakaté a jiné barvy rozmanité⁴⁹. Jsou pak k veliké škodě Islanderům; nebo jim často mezi ovce vpadají a zvláště z jara jehňat mladých jim mnoho podává, načež pilný pozor, aby je odháněli, mítí musejí. Ony pak, nejsouce nějaké plaché a divoké, nedaleko od stáda odbíhají dívající se, brzo-li pastýř zase odejde; nebo ani [ručnic, ani kuší]^{a)} k střelení a plašení jich nemají. O jiných zvířatech, zvláště o jeleních, srnách, zajících etc., ovšem vlcích nevědí⁵⁰.

O PTACTVU.

Ptactva v Islandu jest hojně, a to obojího, jakž vodního, totiž labutí, kačen několikerého pokolení, husí divokých, jichž se veliká stáda pospolu drží a na pastvu vychází, k nimž blízko, jako by

pitomé^{a)} byly, přijít se může. I^{b)} veliké škody na trávnicích a loukách dělají. Potom i jiných rozličných u nás nevidaných, a všech u velikém množství. Tak také i polního, [koroptev]^{c)} rozdílných barev, skřivánek, sokolů bílých, kteříž od Engelderů lapaní a do rozličných zemí prodávani bývají, orlů bílých, velikých, i krkavců, z nichž někteří, jsouce sic sami všude černí, bílé však ocase mají, a jiných též nemálo⁵¹. Toho pak všeho ptactva Islandeři málo užívají, nebo jich nelapají, aniž pak jaké k tomu přípravy, jichž u nás ptáčníci užívají, mají. Vejce jejich, kdež jen mohou, zvláště v skalách a jeskyních, sbírají, je sobě na tvrdo vaří, máslem pomazují a bez soli i chleba místo kuřátek jedí. Mohou-li kdy a kde staré v děrách v hnízdech a na vejcích sedící zapadnouti, tedy toho učiniti neopominou, než staré i s vejci vezmou, a domu přinesou a sobě to připraví, oboje to vaří a jedí.

O CESTÁCH V ISLANDU.

Cest, po nichž by se s vozem jezdit mohlo, žádných v Islandu není, žádných také vozů nemají, a byť i měli, nemohli by jich užívati^{51a}. Pročež, poněvadž žádných cest aneb stezek ani žádného znamení, kudy by se jeti aneb jít mohlo, není, darmo tedy jest se neznámému na cestu vydávati. Oni povědomí jsouc míst, jede a jde^{a)}, kdo kudy chce a kudy se komu nejbliže a nejlépe zdá. Mnohéhoť pak nepohodlí ti, kdož se na cestu vydávají, okusiti musejí, a to jakož pro zlost cesty, tak i proto, že hospod žádných nemají.

Cesty jsou velmi zlé a pěšky po nich jít téměř nemožné. Protož koní užívají, majíce jich hojnost; pěšky pak na cestu se žádný nevydá, leč blízko někam. Na větším díle musí se jeti přes skály, vrchy, doly a bahna, takže by pracně člověku bylo taková místa pěšky přejít. Koni jejich k cestě tak vycvičení jsou, že, ačkoliv na hladko kování bývají, avšak všude v takových místech i dosti nebezpečných procházejí a lidé nemají obyčeje i v nejhorších místech z nich zsedati. Někdy opět nacházejí se místa podhořelá, po nichž jeti velmi nebezpečno, a to z té příčiny, že kamení tenké a jako nějaký škraloup^{b)} po vrchu jest, pod ním pak prázdno a jámy jsou; což když se někdy prolomí,

dostane se častokráte velmi hluboko padnouti, že časem jezdcové i s koňmi v takových jamách a místech podhořelých hynou. A když se po takových místech jede, tedy jako by se na bubny [bubnovalo], zní a daleko se rozlívá. K tomu jsou také rozpadliny a rozsedliny [v]^{e)} skalí do země náramně hluboké; ve mnohých ani dna nelze viděti. V jiných [sníh, v jiných]^{d)} pak voda a na té vodě káčata bývají, kteréž jaké by byly, pro hlubokost se dobře poznati nemůže⁵². Dobrý zrak míti musí, kdož je trochu jen znamenati a viděti může. Jinde pak jsou místa velice bahnitá, na nichž, ač pěkná tráva roste, aniž se zdá co tak nebezpečného býti, avšak jakž se s koňmi na ně vjede, tedy veliké místo vůkol a vůkol jako na vodě se třese a sem i tam pohybuje; a protož se často koňům na nich dostává propadati, odkudž s velkou prací zase vytahování bývají⁵³. Jsou také na mnoha místech zátoky mořské široké a do země na některou míli se táhnoucí, přes něž se jezdití musí (a to v ten čas, když moře ustoupí podlé svého způsobu přirozeného) s velikou rychlostí, aby voda navracující se nezastihla lidi a jich nezatapila⁵⁴. Ovšem pak zlost a nebezpečnoství cesty v tom jest, že se jezdití musí přes veliké řeky a prudké, přes něž se jinak přepraviti nelze, leč na koních, kteříž dobře plovati umějí, jakož pak jejich koni jsou tomu přivyklí, že člověka lehce přenášejí, načež Islandeři vzpolehajíce říkávají zvláště těm, kteříž bázlívi jsou: „Nestrachuj se, jen se dobře drž! Tobě jest na to mysliti, aby se ho držel, a koni jest mysliti, aby na druhý břeh přeploul, když ho jen z prvního seženeš.“ Mostů žádných nemají přes menší i větší řeky své, aniž je mají z čeho dělati. Kamení sic mají hojnost, ale vápna žádného, ani jiných potřeb, nadto mistrů žádných, kteříž by co toho uměli. Přesto i to k nepohodlí lidem pocestným jest, že žádných hospod nemají, aniž jest obyčej, aby jedni u druhých se v domích meškali; než kdekoli se jim vidí a místo koňům pro pastvu způsobné jest, tu odpočívají, majíce s sebou potřeby rozličné, kteréž na koních s sebou nosí. Nebo obyčej jejich ten jest, že koni mnoho s sebou brávají, zvláště bohatší, některých k jízdě, jiných [k nešení stanů, potravy a jiných]^{e)} potřeb užívajíce, jiní prázdní běží a potom jiných břemena zase néstí musejí. Stanové, kteréž s sebou mají, obzvláště mimo jiná nepohodlí, před nimiž se do nich skrývají, tak i k tomu jsou jin

prospěšní, že v místech některých před komáry velikými do nich se [schovávají]⁹⁾, jichž se tak mnoho hrne, jako by je z nějakého pytle na člověka sypal; před těmi se lépe schovati možné není, jako v stanicích, do nichž oni neletí. Zabloudí-li tam který, hned hledá, kudy by zase vyletěl. A toto nepohodlí nejspíše bývá na místech bahničích.

Much téměř žádných nemají ani žízal nějakých, buď hadů, žab, štírů, ještěřů aneb jiných k těm podobných jedovatých a nečistých živočichů.

O ŽIVNOSTECH ISLANDSKÝCH.

Živností tak mnohých a rozličných jako u nás a jinde na ostrově tomto nemají. Nebo roli, nadto vinic a zahrad žádných není⁵⁵⁾, aniž mohou býti, ačkoliv němečtí kupci nejednou jim některé věci zahradní s sebou přivezli, zdali by tam růsti chtěly, ale vše bylo nadarmo. Řemeslníků tolikéž žádných není, kteříž by něco uměli a, jakž by náleželo, udělali. Přední jejich živnost jest rybářství, k němuž mají znamenité příležitosti, nebo všudy okolo Islandu i v zátokách a v řekách zemi procházejících velmi mnoho ryb dostávají, a to vše bez nějaké těžké práce. Neužívají k tomu žádných nevodů, než na udice hojnost ryb dostávají, a to velikých, štokfišů, lososů i jiných rozličných. Častokrát v malé chvíli plnou loďku ryb nachytají, s nimiž domu přijedouc a k sušení je způsobíc a připravíc, na bidla neb provazy okolo domů svých věšejí, kteréž jim od samého větru a slunce pěkně a bez všelikého porušení usychají⁵⁵⁾; a netoliko ryby, ale i maso sobě tak suší⁵⁶⁾, aniž jim porušeno a zkaženo bývá. Což jistým důvodem jest toho, že v Islandu jest velmi čisté, zdravé a od porušení zachovávající povětří, jakéhož v krajinách našich a našim podobných nemáme. Z těch pak ryb, jichž v hojnosti chytají, dostávají mnoho tuku, z něho špik dělají, do tun shromažďují a prodávají: jakéhož špiku i u nás řemeslníci, kteříž s kožemi zacházejí, užívají. Druhá živnost jejich jest dobytek, kteréhož, (poněvadž mají výborné pastvy, z nichž dobytek své vychování má), hojně mají a jest velmi pěkný; jako koni, jimž ovsu nedávají než v létě samou [pastvou na]⁵⁷⁾ trávě, v zimě pak senem vychovávají; nedostane-li se pak sena, což se

časem přihází, když zima dlouho trvá, tedy štokfiše jim jísti jako i kravám a ovcem dávají. Mají také mnoho krav a volů, a ti žád-
ných rohů jako i krávy nemají. Od krav dostávají mléka v hojnosti,
protož másla mnoho mívají, jež, když se jim nádob nedostává, pěkně
na zem v domích svých do koutka kladou a veliké hromady z něho
dělají. Mají také množství ovec s [velkými rohami]^{b)}, z nichž lžíce
a jiné věci k tomu podobné dělají. Takové pak ovce své jako i voly
a krávy musejí začasté s pastvy na místa skalnatá, kdež žádné
trávy není, sháněti, jim odtud na pastvu jíti brániti, aby příliš
hrubě a mnoho nežrali a jim se nerozpukali⁵⁷. Vlnu ovce velmi
pěknou, měkou a dlouhou mívají, kteréž nestříhají podlé způsobu
jiných, ale nechávají, až sama odevstane; potom ji z nich zstahují
a ostatek, což jí z nich spadne, leckdes po pastviskách a po trní
zbírají. Z té vlny, když jí sobě hojně [nashromáždí, dělají pun-
čochy, rukavice]^{c)} sukno (aneb raději houně, kteréž wattman na-
zývají); to měké i teplé jest, než nespůsobně a nehladce udělané,
nebo málo k tomu příprav soukenických mají, ješto, kdyby to
mělo uděláno býti, jakož náleží, tedy velmi pěkné sukno býti by
mohlo.

Když sobě pak těch [věcí]^{d)} mnoho, jako másla, ryb, špiku,
wattmanu nashromáždí, tedy s těmi věcmi k kupecům jedou, kteříž
k nim každoročně [na]^{e)} mnoha šífích přijíždějí, jakož z Enge-
landu, tak z země německé, přivázejí s sebou rozličné věci, jako
peníze, chléb, pivo, víno, pálené, med picí, mouku, slad, nádoby
dřevěné, mosazné, cínové, měděné, železné, plátno, sukno, provazy,
klobouky, obuv, též dříví na loďky jejich a j., nebo toho všeho
v zemi své nemají. Těch a takových věcí za ryby, máslo, špik a
jiné věci své dostávají. Ryb rozličných tak mnoho a v takové
hojnosti k kupecům přivázejí, že z nich stohy jako z obilí dělají.
Pokudž se u nich kupci zdržují, potud pohodlí a hodů největších
užívají⁵⁸. Peníze, jichž od kupců dostávají, jsou na větším díle
širocí tolarové, ne mnoho, ale velmi málo dukátů aneb jiné mince
dostávají, jichž ne tak dalece pro sebe jako pro krále svého*,
jemuz každoročně tribut peněžitý podlé možnosti své dávati musejí.
Za tou příčinou peněz neužívají v koupi a prodaji, než věci za

* V textu chybí tu patrně sloveso, které se čte v polském tisku
(str. 38): dbaja.

věc dostávají⁵⁹. Pokudž pak koli u kupců jsou, potud od nich chování bývají, jimž kupci dosti jisti a píti dávají, ne s svou však škodou, nebo to sobě na nich dobře vynahražují.

O DOMÍCH ISLANDSKÝCH.

Zřídka se v Islandu tři neb čtyři domové nacházejí pospolu, než po jednom aneb [po]^{a)} dvouch⁶⁰. V jednom však domě (kteréž rozšířené a na mnoho komor a marštal[i]^{b)} rozdělené mají), takže v některých šedesáte, sto, půldruhého sta a přes dvě stě lidí se nachází. Domy své všecko pod zemí mají⁶¹, svrchu pěkným zeleným trávníkem [přikryté]^{c)}, na něž se čistě volně vyléztí může, [a]^{d)} nejurostlejší seno na nich mívají. Vnitř prostranství hojně mají, nebo, přibývá-li jich na počet, hned domů svých porozširují, aby tím lepší zvolnost v nich míti mohli. Takové pak domy pod zemí vzdělané z těchto příčin mají. Předně proto, že nemají žádného dříví; kamení mají hojně, ale vápna ani hlíny k tomu způsobné nemají. Druhé pro ochranění se před zimou, poněvadž u nich náramně ukrutná bývá. Nadto pak pro vítr a povětrí silné⁶¹, nebo take veliké bývá, že máloco před ním celistvého zůstává, a to bez pochyby z té příčiny, poněvadž se nemá ani na čem zastaviti, pročez i veliké škody činívá, zvlášt kohož na moři [nebo na]^{e)} zátokách zastihne; a velice se to rychle a pojednou stává, takže častokrát k břehu s loďkami menšími i většími způsobně přijeti a připlouti nelze^{f)}, leč když všecko, lodi, lidé i jiné věci v kusy se roztřískají. Ale bylo-li by to způsobné k břehu připlouti?

Tak se podobně stalo léta P. 1613 šesti osobám z šífu hamburského, kteříž na malé loďce k jinému šífu se pustili a potom asi v mili od prudkého větru zachvácení byvše v kusy o skálu jsou roztřískáni, takže je druhého dne po kusích na břehu mořském shledávati a zbirati museli. Mívají nebezpečnosti i šifové velicí, na nichž kupci přijíždějí; kteříž, ač pevně utvrzení bývají kotvami do moře vpuštěnými, avšak to nevždycky prospěšno bývá, nebo silou větru někdy kotvy, ačkoli veliké a mocné jsou, zlámány bývají a časem také i provazové tlustí trhati se musejí. [V]^{g)} takový čas jestliže pilně a snažně šífu neretují, tedy pojednou v kusy

o skálu roztráštěn bývá. Netoliko pak na moři [a]¹⁾ zátokách taková nezvole a nebezpečství od větru bývá, [ale]²⁾ i na zemi, po níž v takové nepočasi jezdit nehrubě způsobno bývá, a často se to stává, že v čas takový jestliže kdo předece jeti chce, i s koněm od větru poražen bývá. A summou větrové největší, kteříž u nás bývají, ničímž se zdají býti proti větrům jejich. A když takovou moc vítr provozuje při věcech menších, o něž se tak silně opíratí nemůže, ovšem by moc vykonal při stavení vysoko vzdělaném, byt i měli je z čeho dělati.

O SPŮSOBU LIDÍ V ISLANDU BYDLICÍCH.

Spůsob lidí v Islandu bydlících mohl by se mnohým velice mizerný zdáti, a to z příčin slušných, poněvadž těch věcí, kteréž v krajinách našich a našim podobných k vychování svému máme, oni nemají. A poněkud mohlo by se zdáti, že ani ten ortel, od Boha k Adamovi vyneseny, k nim literně nepřináleží, totiž: „V potu tváři své chléb jísti budeš“⁶², poněvadž ho prázdní býti musejí. K tomu nemají soli, dříví, piva, vína, ovoce, ani žádných zahradních věcí. Měli sobě toho něco přivezeno, ale vše bylo nadarmo, poněvadž to u nich růsti nechce. Předce však oni dobromyslní jsou a veselí, svou zemi se chlubí a honosí, říkajíce, že pod sluncem nebeským lepší země nad Island není. Jakož pak, když se pohledí na některé příležitosti jejich, může toho potvrditi každý, že poněkud mají oni, (sami však pro sebe zrození tam souc,) vždy mnohé dobré věci. Předně povětří zdravé, kteréž k nakažení, tak jako u nás, náchylné není, odkudž to jde, že o mnohých nemocech nám obeených nevědí, jako o zimnicích, podagrách, morním nakažení i jiných. Dlouhověcí lidé se nacházejí, majíc někteří i do půldruhého sta let věku svého, a jakž se to od některých tvrdí, že mnozí i dvou set let dočekávají⁶³. Jsou k tomu také velmi silní a čerství⁶⁴, ačkoli zřídka se nacházejí postavy hrubé; na větším díle jsou malí. Protož, když z krajin těchto někoho třebaš prostřední postavy uhlédají, diví se zrůstu jeho. Obzvláště pak pohlaví ženské jest velmi malé postavy. Obojího však pohlaví lidé jsou dosti krásní, pěkní a neobhořelí. Druhé, mají i tuto dobrou věc, že na tom, což mají, přestávají, o lepším nevědouce; ačkoli

k kupcům dostanouce se někdy sobě povolují, zvláště při nápojích jichž mnoho od kupců berou, však neprodlévají s nimi, nedají jim [zoctěti, brzy]^{a)} jim konec učiní⁶⁵, a potom zase podlé prvního způsobu svého, jemuž hned od maličkosti své dobře přivykli, živi jsou. Třetí, starostí rozličných, jimž zde obcovati a poddanu býti musíme, prázdni jsou, nebo poddaností, robotami ani platy nějak velikými a nesnesitelnými obtíženi nejsou. Kde se komu místo líbí, tu obydlí své míti může. O pokrmy sobě, manželkám, dítkám a vši čeládce nehrubě se starají, nebo ryb a masa hojnost mají, a to vychování jejich jest. Nadto práce těžké nevedou, při níž by kvaltování a těžkostí okoušeli. Největší práce jejich jest o dobytek pečování největší. Co se lovení ryb dotýče, to může vlastněji kratochvilí nežli práci násilnou nazváno býti, poněvadž ryb u nich veliké množství se nachází, takže v malé chvíli rybář mnoho jich sobě nashromážditi může. Co se oděvu dotýče, ten mají prostý a ženský svrchní od mužského svrchního málo rozdílný, pročez zvláště pozadu, muž-li čili žena jest, nesnadně se rozeznati mohou⁶⁶. Plátno poněvadž ho málo dostávají, u nich vzácné jest⁶⁷. Mnozí, a na větším díle z lidu obecného a sprostého, v kožených košilích chodí.

[O] OSTROVÍCH OKOLO ISLANDU.

Množství veliké ostrovů, menších i větších, okolo Islandu se spatřuje. Na některých lidé bydlejí, kteříž větší jsou, a odtud tím způsobněji živnost rybářskou provozovati mohou, majíc moře blízko vůkol sebe. Takový jest jeden, kterýž Vespene⁶⁸ slove, dosti hrubý, a na němž nemálo rybářů jest. I ten cosi zvláštního jest, a to v tom, že na něm žádná žena plodu míti nemůže; než, chtějí-li plod míti, tedy se musejí do velikého ostrovu, to jest do Islandu dáti dovézti a tam do času svého zůstávati. Jest také množství skal velikých a hrozných tu i onde v moři, jichž se plavec nemálo bojí a pilný pozor na to dáti musejí, aby s šířem na některou, zvláště v noci nepřijeli [a]^{a)} pojednou nezahynali.

Mezi jinými takovými skalami jest jedna jako nějaká věž vysoká, kteráž v formě své k mnichu v kápi jest velmi podobná⁶⁹, mající před sebou jinou skálu širokou k oltáři nápodobnou, takže, když se zdaleka na to hledí, a poněvadž se to vše pro dalekost

menší býti zdá, nejinak to jest, než jako by opravdově mnich u oltáře stál aneb klečel a mši sloužil. Ale když se blíže přijede, pozná se, že skála jest, avšak vždy takovou podobnost mající. Tak podobně v zemi nedaleko Helgapeldu nachází se skála jedna veliká, k osobě ženské velmi podobná, takže hrozno jest zblízka na to hleděti⁷⁰; a tytoť obě věci, jisto jest, že rukou lidskou učiněny nejsou.

O RYBÁCH A POTVORÁCH MOŘSKÝCH OKOLO ISLANDU.

Mimo jiná místa na púlnočním moři mnoho ryb divných a velikých okolo Islandu spatřiti se může, nepochybně jest, že z té příčiny, poněvadž ryb obecných velmi mnoho v těch místech se zdržuje, tedy i veliké tam přicházejí a tu vyživení své jedny z druhých, zvlášt větší z těch menších mají. Obzvláště pak mimo jiné velrybové jsou hodni k spatření, jichž tam mnosžtví jest, velikých k tomu a náramně hrozných, kteříž se s silným zvukem a hromotem po moři procházejí a na větším díle dva a dva, někdy také tři pospolu jdou, a často až k samým šífům přicházejí a podlé nich plovou, a vystrčíc hřbet svůj a půl oka z vody, pilně na šif i na lidi hledí. Šífům překážky nečiní, avšak potud, pokudž se jim žádné příčiny nedává, sic jinak zle by bylo, kdyby čím zdráždění a k hněvu popuzení byli. Protož v ten čas i křiku, ovšem střílení zanechati a jim všelijak pěknými a oulisnými slovy lahoditi musejí.

Jsouť pak velrybové na pohledění velice hrozni, jakož pro svou velikost, tak i pro svou černost, nebo samy oči toliko jejich blyští se a k ohni podobné jsou⁷¹. Když se po moři procházejí, tedy mnoho vody vysoko před sebou ženou, a kdekoli se vyskytují, tu voda se vzhůru jako skály dme a zdvíhá, vyskytnouc se nad vodu, skrze chřípě své, (kteréž jako nějaké komíny [veliké a velmi]^a) široké mají,) vodu, kteráž se v nich zadrží, vysoko nahoru vydmychují a v tom vydmychnutí tak ji zdrobí, že nejinak než jako [mlha]^b) býti se zdá, a vítr to bere a do povětří zanáší. To pak vydmychování jejich tak se [hřmotně] děje, že je i na dvě míle slyšeti může, ano i spatřiti. Nacházejí se pak velrybové pokolení dvojiho, jedni většího, druzí menšího; a ti menší často se i do

zátok dostávají s vystoupením moře. Potom, když moře zase vedle způsobu svého ustupuje a oni tam meškajíc se osáknou i zůstávají, a ihned od lidí, kteříž se ze všech stran k nim zbíhají, zbiti bývají. Maso jejich ku pokrmu působné není, než sádla z nich veliké množství dostávají. Kostí se nemálo z nich v Islandu spatřuje, z nichž sobě Islandeři stoličky, lavice dělají⁷². Spatřují se také okolo Islandu ryby, kteréž Schwerdfisch slovou, a ty jsou v nepřátelství s velrybem. Ty, majíc na [hřbetě] dlouhé a velmi ostré špice, velrybům nemalou škodu a překážku činí, pod ně podbíhají a prudce sebou nahoru vyhazujíc, takže i rány škodlivé v břichu velrybovém dělají. Před nimiž utíkajíc velrybové, častokráte, aby jich jen zbýti mohli, i na břeh z vody se vyhazují. Jiné opět ryby spatřují se, jimž Springfisch říkají⁷³. Ty nad vodu velmi vysoko vyskakují a sebou vyhazují, jichž se rybáři hrubě bojí, nebo velmi škodlivé jim bývají, přibíhají k jejich lodkám hráti s nimi chtějí a potom třebas v kusy [je] roztřískají⁷⁴. Z té příčiny rybáři, kdykoli kterou zahlídnou, rychle k břehu pospíchatí musejí, nechtějí-li zahynouti. Jiných ryb rozličných, větších i menších i k tvorům zemským podobných, mnoho se nachází, jichž jména neznámá jsou.

Vidávány bývají také v Islandu na vodách potvory náramně [hrozně]^{b)}, kteréž se [lidem ukazují, a často ti, kteříž je spatřují]^{b)}, sotva pro hrůzu při životu zachováni bývají. Mezi kterýmižto potvorami jsou i tyto dvě, kteréž se nejobecněji časem jistým zjevují. První jest jako had náramně veliká, kteráž v dlouhosti své na půl míle býti se soudí; a ta z moře po jedné řece veliké blízko k Schalholtu přichází a z sebe tři, čtyři [i]^{c)} víc oblouků velmi vysoko nad vodu dělává, takže by se pod každý volně s šifem největším podjeti mohlo. Tato potvora kdykoli se ukazuje, očekávají hned za tím Islandeři proměny nějaké, kteráž se v světě státi má⁷⁵. Před smrtí císaře Rudolfa⁷⁶ též od mnohých vidína a spatřína byla. Druhá potvora spatřovaná bývá o třech hlavách, také velmi hrubá a náramně hrozná, kterouž podobně kdykoli uhlídají, hned za tím něco nového očekávají.

Až potud dotknuto jest o těch věcech [některých]^{d)}, kteréž se v Islandu spatřiti mohou. Mnohoť pak se ještě pomíjí, a to z slušných příčin. Předně, že v času krátkém nebylo možné všeho

v dokonalosti shlédnouti, a protož, mělo-[li] by se něco necele, ovšem pak při něčem omylně psáti, raději se toho nechává, nechť na tom připomenutém přestáno jest. Líbí-li se komu více věděti a viděti, může se tam sám [vypraviti]⁶⁾. Tak potom i z té [příčiny]⁶⁾, že, kdyby vše to vypsáno býti mělo, což od obyvatelů ostrovu toho [vypravováno]⁶⁾ bylo, nejedni snad našli by se, kteříž by za pravdu toho přijíti nechtěli; nebo mnozí lidé rádi podle vlasti své, v níž zrozeni jsou, jiné krajiny a země měří neb soudí, myslíce, že všudy jednostejný způsob jest, a když něco divného uslyší, tedy tomu odíráti obyčej mají. Ale každý rozumný a soudný člověk, vzlášt pak ten, jemuž se dostává jiné krajiny a země viděti, takový povolnější bývá k přijetí za pravdu toho, což se divného o jiných zemích vypravuje. Tak se zajisté libilo Pánu Bohu, aby na světě v krajinách a zemích divní rozdílové byli, jakož pak může řečeno býti, [že]¹¹⁾ ani jedné země není, aby ve všem všudy s jinými se srovnávala, nebo jednakaždá něco to obzvláštního má. Odkudž se příčina dává hleděti na to, že, poněvadž světa tohoto, na němž nás Pán Bůh postavil, divný jest způsob, tedy [žet]¹⁾ ovšem ten jest předivný, kterýž všecken svět moudrostí svou zpravuje, a že jest pánem mocným, to patrně osvědčuje. Jemuž samému z skutků předivných jeho buď [čest]¹⁾ i sláva na věky⁷⁷⁾ Amen.

* * *

Titulní list. — T: wěcý — nassjch (tak i R) — spatřeny (R: spatřiný) — R: slissaný — T: poznamenánj gsau (R: poznamenáný).

Úvodní věnování. — R: přichylnem. — ^{a)} s je velmi neziatelné. — R: zvirátky. — ^{b)} R: mě. — ^{c)} R: wassemy.

Předmluva. — ^{a)} R: Vpřimnen — T: Panůw Prátel zwlásstě milých — nawracenj — Z: O čem — ^{b)} R: poznáme — T: mjł (R: mil) — ^{c)} T: dočkagje — stawuňku — wjce — tak — ^{d)} doplněno podle T. — T: čtyr — Mjł — vzdálj — ^{e)} T: wssak — ^{f)} opraveno podle T (R: zarmaucenyh — neweselim — nebezpečenstwj) — T: Gsme — nasseho plawenj — Kusa — ^{g)} R: Konffyeitiowe — morsstj — T: Gsme — že laupežnjcy Mořstj gsau — obzwlásstnjho — obuwj (T i R) — Z: schovávali — T: mjmo naděgj — k nám samým — který — ^{h)} opraveno podle T, R: lotralů — nebespečenstwj — T: nemáo, ale — Z: zarmoutila — T: gsme — Z: tak (místo také) — ⁱ⁾ vynecháno v R — T: Gak — pomocnjkůw — ^{j)} T: genž toliko den a dvě Nocy stonal — na Ssyfu — chtěgje — přiwesti — R: wir — T: gsme — způsobil — spátkem

— R: hnati — T: čtyry — R: plawiti točiti — T: musyli; R: musel — ^{k)} T: ho — nežtak — že — ^{l)} T: kterýž geště do ssesti i wjce Mjl (R: mil) — vzdálj (R: wzali) — R: prwnegssjho — T: gsme — R: k strané Zapadnj. kteráž — ^{m)} Opraveno podle T: V rukopise je tu škrt; lzé čfsti: Kosteljk a ne weliký Správné je: kostelk neveliký; srov. polský tekst (str. 4): nie wielki, a ném (l. B₂): ein kleines Kirchlein. — T: Audolj, kteráž — gsme — giž dobře — Hanslowánj — nikdá — R: wpusstenj a pohřzenj (T: pohřizeni) — R: wytaly — T: tehdy — R: morskau — rukau — ztlausstj (tak R i T) — R: nebespečenstw — [a] doplněno podle T — T: gsme — y neysynegssjm (v chybí v R) — R: neká do zemne — s nimž (tak i T) — ⁿ⁾ T: na dwauch syných Kotwich a mnohá welikých Prowazých wfasowaný stál — R: nebespečenstw — T: způsobil — R: tlaučil — ^{o)} T: Prowazowé welmi tlustj — R: wpewněn — wjter — ^{p)} T: giž gen — R: nebespečenstw — T: tak weliké — R: rostriskanj — T: musyli — T: a rádi — pomohli — neměli na čem — w Ssyffu — R: Marjnařowý — ^{q)} R: drahý wo ssjffe — ^{r)} opraveno podle T (R: a) — T: nebezpečenstw — ^{s)} doplněno podle T — R: tehďass — mňel — přítomnost — dennemařského — Z: přívětivé a laskavě — R: mnel — T: gsme — T: čtyrmecýtma — ^{t)} R: maslá wařenýho — T: gsme se — sme geli — R: temneř. — T: nětco — Obywatelůw — R: shromážděného podle T (R: shromážděnýho) — T: z njch. — vsta (tak i R) — T: nowé Wrata — spáti/nýbrž nastrogil — Sandcůw — nětco (T i R) — R: geraminowal — T: Sspehyri — gsme — Z: směl se zazliti — chtěti — T: gsme — Stán — Stánem — ^{u)} doplněno podle T — T: gsme — R: do (m. od slavných) — T: Mužůw — gaká (m. jakáž) — Obywatelůw — R: zažiti — T: gehož sebau (Z: s sebau) — T: připrawil a dal — chwjlku (tak i R) — T: Stánu — ^{v)} opraveno podle T. — R: wwedl a abý nám poručil wćinili — Z: jak přjjemný — R: temneř nelce — T: zdržowat — vslysse — že ne po wáli — ^{x)} T: Božj opatrowánj nad námi bylo — ^{y)} R: shledanj — T: gsme — ^{z)} R: hlasalj — T: prigal a k Stolu — Ssklaholtu — ^{a)} opraveno podle T (R: když redbencij mel) — T: čtyry — ^{b)} v R vynecháno — R: wařenj — T: obzwlássté — ^{c)} R: losý — T: potřeba — R: zwyklj — T: wssechno — od Roka wařené — Chleba pak welmi poskrowné bylo /ale wždy nětco se nasslo. — Pjwo (tak i R) — R: Lubescké — T: Hambursky totiž a Lubecky — ^{d)} T: nich — Z: ukázal (m. dokázal) — R: i swau (s vynecháno) — T: Práteli — a gey. — R: tehďas — pr wcnj (m. pro uctěni) — T: naposledy — pjčýho — Mléka etc. — zmjehali — R: přjpilgelj (m. přjijeli) — T: rádj — R: na ceste (m. na cestu) — T: dwa páry Lžjc z Owčjch Rohuw — R: Werlibowých (welrybowých podle T) — T: Zubůw — ^{e)} doplněno podle T — R: powini — T: weysse — ^{f)} R: cooendowal; — T: l. A 6 komendowal, l. A 6': komendyrowal — R: na ceste opatřil (m. na cestu) — wrhý skal — T: welkým (Z: velikým) — R: nespečenstwjm (m. nebezpečenstwjm) — T: musyli — R: morskemu — T: dostanauce — ^{g)} v R vynecháno — T: nětco — rekomendyrowal — na Ssyffu — R: wýslanyh (m. vyslaným) — mňel — T: gsme — T: sdržowali — R: do (m. od břehu) — R: temneř — R: Sskoctj. Snaď mělo býti Škocij; v polském tekstu je Sskocią. (T: Šoty) — T: ztrhla — ^{h)} doplněno podle T —

R: řjeti — T: ačkoliw také weliká byla — aspoň sem i tam — T: gsme — R: spátkem — nechtěli (R i T) — T: ztropen — R: přeljwalj přenasselj — whu (m. vrchu) — T: njeti — odssel (R: odess) — T: musyl — R: onasylného — T: ti, kteří toho zakusili — R: tehdaš — T i R: powědjti se téměř nelze (R: temner nelce). — děčnau (m. vděčnou) — T: hřebiky — nassými (tak i R) — R: w njchž (m. níž) — T: wyrazyla a na nás — R: že sme ge giž sotwá ziwalj; T: že sme giž sotwa wzýwali; v polském tekstu je: zesmy juž ledwo ziewać mogli (str. 14); v něm.: daß wir kaum konten athem holen (l. C1). — T: odpočjwánj — w řbděnj — R: nebespečenstw — ⁱ⁾ R: nedopustil — až slawnemu — dwanac (T: dwanácte) — T: Mjl (R: mil) — T: spatřjny (R: spatřený) — R: krace — T: zase se — spatřjny.

O jměnu ostrowu toho, proč slove a nazývá se Island. — R: ostrowu tocho. — ^{a)} T: slowa — R: ti (m. to jest) — R: naramě — T: w čas — gi (m. jl) — přjčinu — R: tak (m. tam) — odjinut — T: zwlásstě — R: Jrunlandu, T: Grünlandu — R: množstw lidu (m. ledu) — T: Hímotem — giné wěcý — welké — R: Jrunlandu, T: Grünlandu — T: Norwegu — gako y — R: přjwalo — přjhzý — T: tehdy — s nim (tak i R) — Z: medvědi — R: Jrunlandu, T: Grünlandu — T: za Zwěři — spausstěgj — spátkem — aneb — R: pomřau — T: vom schnee, od sněhu — ^{b)} slova v závorce jsou v R vynechána — R: na horah, wrssjh (a doplněno podle T) — ^{c)} slova v závorce jsou v R vynechána — T: prssel Snjh — R: za hodiny.

O náboženství v Islandu a jaký způsob při něm zachovávali. — R: zachowagj — T: Luteryánského — dopomoženo — R: Denemařského — tohu (m. tohoto) — T: o wzdlělanj w něm Lutherowého Náboženstw pečowal — přiwěsti (m. přivéztí) — R: genž (m. jež) — T: mohl — rozuměgje — syce — k ni — R: hognosti (m. hodnosti) — ^{a)} v R vynecháno — T: gjchž mnoho magj — mjmo (tak i R) — T: gsau — magjce — gak (m. jakž) — gsau. ^{b)} R: Schal-dol — Hatar — T: Biskupůw — R: powýnost — T: Dioecesi — potřebi — ^{a)} R: kázánj (kázánj podle T) — T: potřebi — R: podedřenj (m. podezření) — T: nětco — zcestného — ^{b)} R: kterýž gjž — R: z pametj (T: spaměti) — T: se scházegj — shromážďugj — pod zemi — ^{c)} T: a že — Známosti — R: modljbah — swonj — T: chtěgje — R: werssj (m. většj) — poslazjti (m. poslouziti) — Z: způsob jiný — T: k stolicem — ruku — zwlásstě — se kladau — pozdwhnauce (tak i R) — ^{d)} Páně doplněno podle T. R má: Stolu ano zase — T: přjgmauce (R: přjgmauc) — T: gak kdo.

O vrchnosti a řádu, kterého v zemi své ostríhají. — R: řadu, kterého — T: časůw — Z: ve své — R: podanostj — T: gegjch — Panstwjm — gakž pak kolij — ostrow tento od Rezydency — R: Residecý — wzalený (m. vzdálený; T: wzdaleny) — Z: ze stavu — ^{a)} R: nam — ^{b)} podle T; R: gsau (m. jsouc) — T: gedny mjsto druhých zřjdl — ^{c)} R: řjdl — Z: mřwajř (m. mají) — ^{d)} doplněno podle T; v něm. tekstu (l. C3'): eine grosse menge der Einwohner — T: shromážďugj — wssak mezy — skálami — ^{e)} R: potom — T: z vysoké Skály — R: od welikeho gezerá (m. do) — wpadu (m. vpadá) — w njchž (m. v níž) — T: na dwoge y troge Hony zdálj / a na pět Sáh

zhlaubj / na dwacet Krokůw obecných z ssýři — T: kteráz z té Skály —
 f) R: býla — T: tuto Rozsedlinu zlý Duch tak vyplnil a wyrownal / což gest
 předece nětco diwného — R: hlíboke — s) R: dočteno — T: zwlásstě — R: pro-
 winnenj — T: tehdy — neb giné Smrti — Z: se světa — T: zklizen — T: neb
 we čtyrech — tehdy — R: kralowstj (m. královský) — T: také spátkem do
 Denemarku — R: Saudowé (m. soudcové) — T: nariizenj (m. zřízení) — T: spra-
 wuj — T: gako k Biskupům — Z: anebo (m. aneb) — T: w Ržeči swé při-
 rozené.

O spůsobu dnů a nocí. — O Spůsobu Dnůw a Nocý w Ostrowě Islandu —
 Dnůw — V R následujj po „zbawená býjt“ slova: což we třeh nebo čtířeh dnech
 ... Slova ta byla nedopatřením z předešlého odstavce opět opsána. — a) dop-
 lněno podle T — T: Týhodnůw (místo neděli) — gakož (m. jako) — zmjchané/
 nětco Nocy a nětco Dne — tak — T: Křtjteli — T: gakož se to z částky —
 po straně kragin a Zemi — Záře Slunečná — b) R: a — T: tehdaž — tak
 gako Den — c) R: wydawalj — d) opraveno podle T, R má: newýhnoutelne —
 T: syc (Z: sice) — zwlásstě — R: zamnestknawati — T: odpočjwánj — nemnoho
 ssetřj — e) doplněno podle T — T: odpočinuti také vřjwagj / ale ne w gístý
 čas / než gak se — T: Hospodářůw — newstáwagj — f) R: k tomu — T: tehdy
 — T: napjgjc (tak i R) — T: byř pak třeba nespal / nýbrž na giné — R: gsaudce
 (T: gsauce, Z: jsouc) — T: nebo ne (m. neb ne v R) — g) R: rožtj (T: Roždi)
 — T: swjtěg — Torff gest Země mastná, a černá / w kusech gako Cyhly —
 a když se rozhořj — z sebe (m. od sebe) — z kteréž (m. z něhož) — Hystorygi
 — kratochwili — T: gake (m. jakéž).

O horách a vrších islandských. — T: wrchůw (Z: vrchů) — možné —
 spatřjná a wídná (R: spatřjná a wýdiná) — T: Oblaky kterýž — o ni — kaž-
 dého Dne (R: každodene) — T: na ni — a) R: přjkrjtím — Jeometra, T: Geo-
 metricus — T: Instrumentůw — mjł — tři — R: muže — Z: Englandu —
 T: nětco — toliko Pes gegich — wssechen (m. všecken) — b) R: opatřenj —
 T: Sauditi se wssak může — nebo wjtr — zanes — Heckla — Heckelsberg —
 R: Schalhotu — a na napohledenj; Z: pohledání (m. pohledění) — T: báti
 musý (m. může) — mnoho (m. množství) malých Skal — Geskyně — stále
 wždycky z ni — někdy wjce a někdy — w ni — R: i pročež — T: z ni —
 nad ni — R: negky — c) R: tet (T: té) — T: gako w — d) R: přewussngj
 (T: přewýssuje) — T: zimniho — R: ta že (m. takže) — T: bydleti — gakoby
 (m. jako) — z ni — co koliw — zastjhne — pagednau to w okamženj zžjrá
 — R: mokregssjho (m. mokřejší) — T: něktorj, kterj třeba — tázani (R: tazanj)
 — T: nemagj zase domu — Tehdy — a wzdýchánjm (R: wzdjhaným) —
 R: opowjdgaj (m. odpovidají) — čytowaný — T: nětco (tak i R) — T: za gísté
 Znamenj mjvagi — nětco (tak i R) — T: Kupcůw — gestli (m. jestliže) — Ne
 gednj (tak i R) — T: pokausseli se bljzko k Hoře této přistaupiti — R: ne-
 bespečenstwj — T: ano i (m. a i) — neb (m. nebo) — Propasti — Z: na kteréž
 (m. kteréž) místa — přicházejí podle T (R: přjházý) — T: wstaupj — hlubo-
 kosti podle T (R: hlýbokostj) — e) doplněno podle T — T: welké — z hůry —
 R: zaráženj — T: zbitj — T: postjženj (tak i R) — f) R: přednessenj — Z: vy-

nechává slova: a životā sobě velmi málo vážiti — T: tehdy — R: tahto podle — Z: myslili (m. smyslili) — T: Průchodem (m. přechodem) — Sýrau — Tož (m. Což) — dokonále — mnohém — Z vynechává slova: bezbožným připraveného — T: wěcý (tak i R) — mjł (tak i R) — R: Schalhotu — R: wssecka a zapalilá — T: tǝjdecýti (tak i R) — T: okugjnami (tak i R).

O wodách v Islandu. — T: obrácej — Z: že by (m. žeř by) — T: njmi — obrácej — Rožen — R: wssecky y kostj — T: omásky — rádj — ^{a)} doplněno podle T — R: kotiku (m. kotlřku) — dajc podle T (R: dadie) — T: vwře (Z: vře) — T: w ni — wařjwagj — Meydla — ^{b)} R: wymahagj — ^{c)} R: onj (T: w ni) — T: působných (R: způsobnych) T: Studánky — ^{d)} R: wniž — T: Mocý — když se do gedné — obráčj — T: welikých — R: nebespečenstwjm.

O zvířatech islandských. — R: ne nemnoho — T: zwlásstě — Gehňat mladých mnoho podáwj — ^{a)} podle T; R má: ručnjce anj kusy — Z: jelenech.

O ptactvu. — R: Ptacwa — vychází v R i T (Z: vycházejt) — ^{a)} R: přjtomni — ^{b)} T: ty — Lukách — ^{c)} podle T; R: Korotef — T: Engelderů — lapánj — prodávánj — sauce — T: wssak (místo pak) — aniž gaké — mohú — Z: neopomenou — R: tak (m. také) — T: tehdy (m. tedy).

O cestách v Islandu. — R: gsau — ^{a)} podle T (R: gede gde) — T: Mnohehoť — gak (m. jakož) — R: vřjwag — T: Konj (tak i R) — R: wýcwjčenj — kowaný — R: nebespečnyh — Z: ani (m. i) — R: nebespečno — ^{b)} R: askralow — T: po wrch — R: prazdono (m. prázdno) — T: sau — padnutí — R: podho (m. podhořelých) — bubnowalj (m. bubnovalo) — T: sau — ^{c)} opraveno podle T. (R: co). Polský tekst (str. 33): w opokach; něm. (l. E 1'): tieffe ritze vnd spalte in den felsen, in die erde hienein. — T: skálj — R: do zemne — T: w mnohých — ^{d)} doplněno podle T; v polském tekstu (str. 34) čteme: a w niektorych z nich abo snieg abo woda bywa a na niey kaczkj pływaję; v německém (l. E 1'): in manchen ist schnee (in andern aber wasser) vnd auf dem wasser sind enten — T: Ginde opět — R: gsau welice místa bahnita — nebespečného — T: se třese / sem — R: wekau (m. velkou) — do zemne — L. C 6 starého tisku je poškozen. Zřřt doplňuje: přes něž jezdit se musí (m. přes něž se jřezdit musí) — T: nepotopila (v polském tekstu str. 34: nie zatopieła) — ginák — R: vmňegj — T: konj (tak i R); Z: koně — T: bázliwj gsa — Nestrachůg — Z: abys (m. aby) — ^{e)} doplněno podle T — T: Stánů — Stánové — njmiž — také y k tomu — Z: jsou prospěšni — ^{f)} R: shážegiwagj; L. C 7 starého tisku je poškozen, z celého slova zbyla jenom slabika gi. V polském tekstu (str. 35) je: się... kryję. — Z: jichž tak mnoho se hrne... Na poškozené stránce tisku je zachováno jenom slovo gichž — T: Žižal — Žiwotčichůw (R: žiwotčihů).

O živnostech islandských. — T: gindé — R: netco — T: přjležitostj (tak i R) — Z: kteříž by něco uměli. Přednř jejich žiwnost... Na poškozené stránce tisku je zachováno: k... náleželo... vde... ost gest — T: přigedauc k sussenj — nassjch a nassjm (tak i R) — shromážďugj — Ržemeslnicy (tak i R) — Kožmi — Konj (tak i R) — ^{a)} opraveno podle T; R: pastwu a; Z: ve trávě — T: přicházý — Kráwam — Másla mnoho mjwagj / goyž — ^{b)} doplněno podle

T. R: s velikým, z nihž — T; lzice — z Pastwy — měkau (tak i R) — T: což gi — Pastwjskách — gi — ^{c)} doplněno podle T — R: haňe (m. houně) — T: mēké (tak i R) — nespůsobné — gakž náležj — tehdy — ^{d)} doplněno podle T — T: Máslo — R: naschromaždenj (m. nashromáždí) — tehdy — Z: ke kupcům — ^{e)} doplněno podle T — Z: šifách — T: gak — R: zemně Nemecské — s sebebau (m. s sebon) — T: Ślád — dřewěnné — Měděnné — R: klo-baky — T: Obūw — R: Tolarowý — T: Dukátūw — Z: prodeji — R: Pokkuž (m. Pokudž) — howanj.

O domích islandských. — T: čtyřj (R: čtyry) — R: pagedno (m. jednom) — ^{a)} doplněno podle T — Z: po dvou — ^{b)} podle T (R: marsstal) — T: W gednom wssak Domě (kterěž rozssýfené a na mnoho Komor a Marsstalj rozdělené magj) ssedesáté, sto, půl druhého sta / a w některém přes dvě stě Lidj se nacházý — ^{c)} opraveno podle T (R: přj ktere) — ^{d)} doplněno podle T — Z: domūw — T: tak veliké — R: zastawýti (m. zastaviti) — T: pročez veliké — ^{e)} doplněno podle T — ^{f)} tak že se častokrát... přigeti a připlanti nelze (R i T) — T: Lodj (tak i R) — T: wěcý (tak i R) — Z: vynechává: Ale bylo-li by to spůsobně k břehu připlouti — T: Léta 1613 — R: zahwaceni — roztrjskanj — druhe (m. druhého) — T: musyli — R: nebespečestwý — T: prospěssné — sýlau — Z: ačkoliv — R: zlamanj (T: zlámány) — ^{g)} doplněno podle T — T: snážně — tehdy — roztrjskán — ^{h)} doplněno podle T — R: nebespečestwj — ⁱ⁾ opraveno podle T; v R je místo ale: Witr — T: po niž (tak i R) — R: nepočastj (m. nepočasti).

O spůsobu lidí v Islandu bydlicích. — T: nassých a nassým (tak i R) — Z: Adamowi — T: Wjna, Piwa, Owotce — R: zahra (m. zahradnich) — T: nětco (tak i R) — R: weseli — T: s swau — gsauc — wždy dobré wócý — Zymnicch — R: Podakráh — T: Dlawowěky — R: swe (m. svého) — T: a gakž se od — Z: wzrůstu — T: Obzwłássté — R: zenste (m. ženské) — mane (m. malé) — K pupcům (m. k kupcům) — bera (m. berou) — s nim (m. nimi) — ^{a)} opraveno podle T; R: zocti brazý — R: konetc — poddannu — praznj — T: welkými — nesnesydlnými — R: obtiženi — Z: Neboť (m. Nebo) — T: o Dobytek pečowati — ausylnau — Z: zvláště — nesnadno — T: wzáctné — prostého

O ostrovích okolo Islandu. — V R je vynecháno O — T: nemálo Rybářů bydlj — tehdy — R: welike (m. velikého) — plny (m. pilný) — ^{a)} doplněno podle T — T: nezhyuli — T: Skálami — k Mnjchu — T: magjeý — Z: oltá: i — poněwadž se to pro dalekost — T: neginák — oprawdowý Mnjch (Mnjch i R) — Z: osobě — R: zenske (m. ženské) — T: gisté gest.

O rybách a potvorách mořských okolo Islandu. — T: nepochýbné — tehdy — Hřmotem — Z: i lidi — T: sýce ginák — R: k newu (m. k hněvu) — auslylnýmj (m. oulisnými) — Werlibové — Z: a ohni — T: tehdy mnoho Wod — Z: ta voda — T: Skálj — Z: nad wodou — R má: chřjpi — ^{a)} doplněno podle T; v něm. tekstu (I. F 3): welche er wie etwa grosse vnd sehr breite feuermauren hat, — R: wdmjchugj — T: wydmýchnutj (tak i R) — T: neginák — ^{b)} podle T; R: mhá — R má: Witer — T: bére — T: wydmýchowánj (tak i R) — R: Hrotně (m. hrotně) — Z: děje, že se (m. je) — T: Nacházegj

— gednj (tak i R) — často se do Zátok — Z: hned (m. ihned) — od lidí, kteří — T: zbitj — Z: velké — T: nemálo z njch — R: znjh (m. z nichž) — T: Lawice etc. — Z: ryby, které — R: Hřebete (m. hřebete) — Springesch (m. Springfisch) — T: na kusy ge — kdykoliw — Z: i tvorům — T: Wijdáwany — ^{b)} doplněno podle T — T: zachowánj (R: zachowani) — R: naramě — T: bljzko Schalholtu — T: tři, čtyry — ^{c)} doplněno podle T — T: s neywětssým Ssýffem — R: Rubolfa (m. Rudolfa) — naramě — T: nětco (tak i R) — ^{d)} opraveno podle T (R má: netco kterých) — R: tussných (m. slušných) — R: mělohý — nětco (tak i T) — R: owsem tak (m. pak) — T: zanechává (m. nechává) — nětco wjce — ^{e)} opraveno podle T (R: wýptati) — Z: Pak potom — ^{f)} opraveno podle T (R: prstený) — Z: obyvatelův — ^{g)} opraveno podle T (R: wýptawano) — v T je tisková chyba: kteržby (R: kterýžby) — T: rádj — w niž (R má: an zrozen) — Z: jiné krajiny měří — R: mětj (m. měřf) — Z: všady — R: způsob — T: nětco (tak i R) — zwlasstě — ^{h)} doplněno podle T — T: nětco obzwlasstnjho pro sebe má — R: nanemš; Z: na nějž — T: tehdy — ⁱ⁾ podle T (R: že to) — T: wssechen — R: swa (m. svou) — T: Skutkűw — ^{j)} doplněno podle T.

* * *

Doplňky. str. 100, ř. 13 zdola R: upřimě — str. 101, ř. 26 shora R: wyprawýti — ř. 9 zdola T: dwa páry Lžjc z Owčjch Rohuw pár z — str. 102, ř. 22 zdola T: Dennemarského — ř. 3 zdola R: shromážduge (tak i T) — str. 103, ř. 3 shora R: wolenj — str. 104, ř. 6 shora T: někdy (R: někudy) — str. 104, ř. 12 shora Z: kromě — str. 104, ř. 16 zdola T: wytahowánj — str. 105, ř. 6 zdola T: blijsstj (tak i R) — str. 105, ř. 10 shora, věta: V jednom však domě (kterěž rozšířené a na mnoho komor a marštálí rozdělené mají), takže v některých šedesáte, sto, půldruhého sta a přes dvě stě lidí se nachází — je anakolut. Měla by asi zníti: Domy rozšířené a na mnoho komor a marštálí rozdělené mají, takže v některých šedesáte, sto, půldruhého sta a přes dvě stě lidí se nachází — str. 106, ř. 9 shora T: necelé.

I S L A N D I A

álbo

Krotkie opisanie Wyspy Islandiy. Ná ktorey, co się kolwiek rzeczy Cudownych, niezwyczajnych, y w tech Krájách nászech nigdy niesłychanych ábo ná oko widzieć / ábo teź od Obywátelow teyže Wyspy luźdi* wiary godnych /słyszeć mogło/to wszystko tu prawdziwie jest poznáczo / á teraz nowo, k woli wszystkim práwym Krześcianom / ná dziełá ręku Páná Zastępow /jáko pátrząc /ták y o nich slychác prágnyčym na Swiátło Wydano.

W Lesznie
Roku Pánskiego
MDCXXXVIII.

* Tisková chyba místo: ljudi.

Jáśnie Wielmożnemu Pánu,
JE° Múi
Pánu Hieronymowi
z Rádomická Rádomickiemu / Woje-
wodzie Inowłocławskiemu / Wschowskie-
mu etc. etc. Stároście.

Jeh Mciom Pánom P. P.
JE° Múi Pánu
M A R C I N O W I
Y JE° Múi Pánu
K A Z I M I E R Z O W I
z Rádomická Rádomickim Inowłocławskim etc. Wojewodźicom*.

Jáśnie Wielmożny á mnie wielce Múiwy
Pánie Wojewodo, y moi Múiwi
Pánowie Wojewodźicowie.

* Jeronym Radomicki, wojewoda inowrocławský, starosta wschovský, zemřel 1652. Byl štědrý podporovatel chudých a řádů a znám svou velkou silou. Jeho starší syn Martin byl starosta wschovský, druhý Kazimír Vladislav kastelán kališský.

Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego S. J. ... wydany przez Jana Nep. Bobrowicza. Tom. VIII. W Lipsku 1841, str. 20 a d.

[III]

Władomy, tuszę, jest, WMćiom M. M. Panom on nieposledniego jed-
nego z Poetow Láciińskich Scribentá, imieniem Propertiuszá wierszyk*:

Navita de ventis, de tauris narrat Arator
Enumerat Miles vulnera, Pastor oves.

Ktoremi słowy do czego by własnie zmierzał, ábo ná coby
tákiego godziel, ja zgoła inszego nic baczyć y znaleść nie mogę,
telko, że káždé^v o rzeczách swoich mówić y drugim o nich
bezpiecznie powiádać wolno: á wszákże o tákich, mówię, rzeczách,
ktoreby sprosná jáką ábo nieuczciwością / ábo bezbożnością nie
trácieli, (takich bowiem y Boskie y ludskie práwá áni wspominać
nie dádzá) / ále o tych telko, ktoreby ku osławie chwały wielmożności
y dobroci sa- [IV] mego nawyższego Paná y zbáwiennemu bliznich
naszych zbudowánium, służeły. A tákowiec są wszystkie sprawy y
dzieła Boze wszechmocne / ktorych on jako w stworzeniu rzeczy
wszystkich z niczego, wielmożnie raz dokazać raczeł, ták jeszcze y
po dziś dzien Cudownie w rządzeniu, opátrowánium y zátzyma-
wánium ich dokázowác nie przestawa / osobliwie gdzie y co się tknie
rozumnego stworzenia jego; to jest, ludzi, ktorych on ná miejscách
rozmaitych, w Krolestwách, Prowinciách y Wyspách roznych, roz-
nym, rozmaitym á Cudownym teź sposobem zátzymuje y zácho-
wywa. Czego wszystkiego, áczbysmy y sámi ná sobie, y ná przy-
ległych nam inszych Kráinách jáśne mogli mieć dokumenta y znáki,
á wszákże przecię, przyznáć się to musi / że nieták zás bárzo tego przy
nas sámych znáć, jáko przy tych, ktorzy w srodze odle- [V] głych
y zámorskich swiátá tego Krájách mieszkájá. Bo coź mi to zá rzecz
niepodobna / choć my tu pod czás mądremi y uczonemi bywamy /
poniewasz ták wiele Xiąg do tego potrzebnych y Nauczycielow

* Sexti Propertii Elegiae. Lib. secundus I. v. 43.

dobrych dostátkiem mamy / ze, mym zdáním, ráczeyby się temu podobno dziwowác było potrzebá, gdybysmy tákimi nie beli / niż kiedy jestesmy? Abo, co to zá cud / ze my tuta żyć dobrze się mieć y wesolá myśl stroić możemy / gdysz się wszystkich rzeczy / ktore jedno nie mowię do zywności / ale y do rekreácii á uciechy ludzkiej wszelákiej należą, co nie miará u nas znáiduje? Nuż ze hándlujemy / przedájemy / kupujemy / y wszelákim sposobem o sobie rádźiemy; y temu się by namńey dziwowác nie potrzebá: bo Złotá, Srebrá, Ceny, Zelázá, Ołówiu, Miedzi y inszych tym podobnych, ktore nam nászá ziemiá z [VI] siebie wydawa / rzeczy obficie zdobywamy: przy jákowych szrodkách / kiedy jeszcze komu Pan Bog pobłogosáłwi* / snádnie wewszystko to com powiedział / každý potráfić umie. Ale tám kedy niczego zpomienionych rzeczy ábo z golá nie mász / ábo jeśli jest / tedy bárzo o male / nie ták láčno / jakoby kto rozumiał, ludziom rzeczy idá: á przecię nie mniefy ná nas ludźmi są y mądremi, y żywemi, y dostatek wśytkiego, co im potrzebá, májącemi / ták iż nie bez przyčynyby się kády** temu zádziwić, y Bogá z wielmozney jego opátrności pochwalić mogł. A tákowác jest ISLANDIA Wyspá od nas dáleko w Puńnocnych stronách odleglá / ktora rząduw Bożych dziwnych y jego około niey opátrności cudowney pełna jest / lubo to ná nię sámę, lubo też ná ludzie ná niey mieszkájáce y insze zbydlęty zwierzętá poirzysz. Ktorám [VII] ja zá Bożą pomocą przeszedzsy / dobrze się iey przypátrzeł / y to co na niey uważenia y pámięci godnego było osobliwym scriptem poznáczel, y ták długom to przy sobie chował / ázem to teraz ná świátló, zá prozbą y nálegániefm ludzi wielu dobrych á ná cudá Bożskie / jáko pátrzáć / ták y onich slychać zádościwie prágnących podác musiał. Ktorey to pracy mojej (á moiej nie telko względem sámey Mátery / ále y względem náktádu) zem W Méiow M. M. Panow zá Pátrony y Obronce obrał cále onę Praeillustribus Nominibus W Mě. dedicowawszy y przypisawszy: z wielu inszych przyczyn / W Mc sam Méiwy Pánie Wojewodo, dáleś mi do tego przyczynę / oná swojá niekiedy w Wolszteinie y Chobienicách*** ze mną o tych rzeczách rozmowá y pilnym się wśytkiemu temu com o tey Wyspie, W Mě. M. M. Pánu [VIII]

* Chyba místo pobłogosławi. — ** Chyba místo każdy. — *** Wolsztyn a Chobienice na sev. záp. od Lešna.

powiadał przysłuchywaniem. A tak łaskawie to więc y wdzięcznie
W Mć. M. M. Pánowie ode mnie przyjac y czytać ráczcie proszę:
Ktorych się ja zátym Mćiwey łásce z uniżonemi służbámi mojemi
pilnie oddawam. z Leszná 20. Januarij, Roku Páńskiego 1638.

W Mciow M. M. Pánow uprzejmie
zyczliwy y powolny sługa

Daniel Vetterus.

[1, A 1]

Do łaskawego i Krześciańskiego Czy- telnika PRZEMOWA.

OPisanie to krotkie Wyspy Islándyi / májac ná prózbe, y žádosc niektozych zacnie Vrodzonych osob á Pánow y Przyiaciól mnie wielce łaskawych, ná swiatlo podac: zá slusznám rzecz bydz rozumial zebym w przod w zmianke niejaka uczynil o nászey się w tę drogę ná ten Wysep Islándyi wyprawie: po tym, o naszym tam zmieszkaniu / áz nawet y o powrocceniu się zá z tamtad naszym. O czym wszitkim kroćjuczko powiedziawszy / do Rzeczy samey / to jest do Opisania tey Wyspy przystapie.

Ná tę drogę do Wyspy Islándyi wyprawielismy się beli z Slaw- nego Miastá Niemieckiego Bremu / ktore w nizszej Sáskiey ziemi nád Rzeká Wezerá lezy czternaście mil od Morza. Od tego miastá ná máty łodce jáchálismy do dwoch okrętow wielkich / ktore od Miastá sześć mil ná teyże rzece staly á do Islándiy wyjezdzać miály. Ná jeden z tych w siedlismy, á w Dzień Bożego Wstápienia¹, wiatr posobie májac / wziawszy sobie Bogá [2, A 1'] ná pomoc y Świętego Imienia jego wezwawszy puścielismy się ná Morze, á tákesmy już dáliey się nie bawjac do Islándyi żeglowáli. Ná drodze tey wie- ceysmy žalosnych á niż wesołych rzeczy uzeli. W prawdzie zec to wesoła y ucieszna belá, zesmy wdziwiáci dniach tak daleko przy- jácháli / ze Islánd (choćiasz z Bremu áz tam ná Cztery stá mil² jest) z przednieyszego koncá nie telko z oczyć ale y prawie dobrze oba- czyciesmy mogli: Wszakze to nápoły z Niebezpieccenstwem á zá tym y wielką žalosciá naszą pomieszano belo. Pierwsze niebespie- czenstwo potkalo nas od Rozbojnikow morskich / ktorzy zaraz trze- ciego dnia drogi tey nászey ná nas przypadli / y zá nami ná wielkim swoim Okręcie w pogoniá gnáli: gdziesmy my ná tych miast za- giel nawyzszey ná srednim mászcie dla nich zebym z dziála do nas nie wypalili / spuscić musieli, rozumiejac ze to Przewodnicy ábo jáko ich teraz zowiá Confojowie³ morscy beli / lecz kiedy się do nas bliżey przyknęli, obaczelismy, ze Rozboinicy beli / z kadesmy

się strachu y bojąni wielkiej nábráli: Przetoż, kto tylko co lepszego y kosztowniejszego z nas przy sobie mieć mogli: to wszystko, ábo do pościeli, ábo do obuwia / ábo zá tárcíce kotoremi we wnątrz okręt beł obity / aż náwet kędy kto jáko nale- [3, A 2] piey wiedział krył. Lecż nád nádzieję nászę zátzymał je Pan Bog / że do nas blisko nie przystąpieli: ále widząc okręt nasz nie bárzo szumny / wolno puscieli, á sámi inszą stroną / zá drugim okrętem / ktory tákże do Islandyi zmierzał / aż do sáмого wieczorá gnáli: lecz po proznicy: Zdraicow onych bowiem okręt nie miał ták dobrego biegu, jáko owych. Wtora rzecz záłosna, ábo Niebezpieczeństwo było: Chorobá morska, ktora nas nie pomáłu wszytkich smęcielá, bá y dręczełá niektórych: bo z nas niektorzy bárzo chorowáli / jako y Kupiec ten z ktorymesmy się beli wypráwili / náwet y sam szyper srodze się źle miał: y po niewielu dni / jákosmy ná ostrow przyjácháli, umári: aż ná koniec y jeden z jego pomgaájących* / choc dzien telko á dwie nocy chorował / z tym Swiátem się nágle (bo chodziel y robiel co trzeba) rozstał / ták że smy ledwo postrzedz mogli jesli żyw ábo umárty beł / bo się przecię jáko po drabi ná gore isć poczan, trzymał y mocnie stójał / ále już bez dusze y jáko drewno z kościáły / ktorego zaráz ná wierzch okrętu wyciągniono / y w trunnie zábito chcąc go z chęcią kędy do brzegu záwiesć y ućziwie pogrzesć / do częgo jednák im przysć nie mogło; Morze bowiem nátychmiast zaráz powstawać poczęno / y wiátr prze- [4, A 2'] óiwny z tád do kádesmy jácháli / ták potężnie wiać że wielką nawałnoscią wszytko morze poruszono beło. Tu my, nie chcąc żeby nas ná zad wiátr gnác miał / dziwnie przez cztery dni y cztery nocy obraćć y kręcicemy się musieli: Wszakże gdy się przecię morsze ućszyć niechóiało / á my z martwym onym nikędy do brzegu przystápić nie mogąc / spuscielismy go po linách do morza / gđzie, kędy go wiátr zániosł / nie wiemy / rozumiemy jednák że go prędzey niż we trzech godzinách / kędykolwiek ná brzeg (ktory więcęcy niż ná sześć mil od nas beł) wyrzuciel / miedzy tym jednák, gdysmy ták o nim rozmawiając dobrą chwilę jácháli / áliści on tuż nie dáleko nas, widzielismy / znowu zá námi w trunnie płynie / czemu gdysmy my się bárzo dziwowáli (bo przeciwko wiátru beło) tedy on trup kilká rázy się

* Tisková chyba místo: pomagających. — V tisku je boš ię (m. bo się) —
Ř. 16 zdola a 2 zdola: w trunnie (m. w trumnie).

do koła ná wodzie zátoczywszy, precz zaśię ná zad od nas płynął. A tak przed wieczorem burza oná uspokoiła się / y wiátr pierwszy po nas się obrocił.

Szczesliwe tedy zá Bożą pomocą w Piątek po Świętey Troycy ⁴ ná drugi koniec Islándyi / do Odnogi która jest blisko Helgápeldu ⁵, przypłynęliśmy. (Helgápeldá, jest Kościółek nie wielki z Plebanią, a to imię ma od Góry y Pádołu / który [5, A 3] nie dáleko tego Kosciółá jest trawą bárzo ślicznie porosły). Pod ten czas gdy się belo morze ućiszeło / á Islandiá jużesmy dobrze widzieli wedle zwyzcáju niktorych (jáko to zowią) Hánslowano ⁶, miánowicie tych, co nikdy przed tym w Islándyi nie bywáli / ci ktorzy już tám pierwey beli. Ceremonia to táka jest. W sádzá káżdego z nich osobno ná powroz, á windá do gory podniozszy, trzykroć do morza w puszczáją y ponurzáiá / á gdy ich z wody znowu wyćiągná / myjá im głowy wodą morską y liná ják ręká miázzszą mydlá. Y z námi tedy tákże się obeyść chcieli / ále my widząc że to láznia niebárzo smáczna, bá y niebezpieczna (ábowiem, kiedyby się kto nie dobrze powrozá trzymał łatwieby z niego do morza zpaść mógł / á niżby go oni ztąd znowu wyćiągnęli / áboby utonął / áboby się wody dobrze nápieł) pozwoliliśmy ná to odkupić się im. A gdy tę Ceremoniá odpráwuiá / tedy dla tego nie stojá ále y w naprędszym biegu onę wykonywáją. [To ták o nászey się wyprawie / ná tę drogę, już zá tym y zmieszkanie tám násze nástępuie]. Tym czássem umyśleliśmy niektorzy dále y ná tę wyspę / się przechodzić / y co też tám wždy jest, tákiego obaczyć: Zrázu jednák niżesmy okázyi dostáli / że bysmy się dále y w krainę tę od brze- [6, A 3'] gu pusćieli / mieszkálsmy przy Kupcu z ktorymesmy beli przyiácháli / y we dnie bywálsmy ná ąldzie* ku wieczorowi záś wracálsmy się ná odpoczynek do okrętu / który tám blisko u brzegá ná dwóch mocnych kotficách záśádzony y wielá potężnemi linámi ufásowany stojał. Ná którym gdysmy jednego czásu beli / á ná odpoczynek się gotowáli / okrutnie y nie spodziewanie wiátr wielki powstał á wielkiego nas stráchu y niebezpieczeństwá nábáwieł. Abo wiem ták potężnie ná okręt dowiewał y onym rzucał że się ná koniec liny bárzo wielkie y miázzsze, ná ktorych beł umocniony / tárgác musiály / ktore ják

* Tisková chyba místo: łądzie.

skoro puścieli / tak okręt od onego wiátru gwałtownego pognány / ná jednę wielką y wysoką opokę wszystką mocą bieżał y tak dáleko przyszedł / żesmy już od niey dáleiy nie beli / telko coby mógł z ręki kámieniem doćisnąć. To Niebezpieczeństwo tak wielkie beło / że gdyby straż Boża w przod, á po tym kotwicá jedná która przecię okręt zadržymawála / nie bełá / wszyscy byśmy beli zginęli / ná tey opoce y z okrętem się roztrąciwszy. O jáko żáłosnie ci co ná lądzie beli / ná nas pátrzáli, woáli, upámietywáli! y rádziby beli jákokolwiek rátowáli / ále nie mogli / y nie mieli się ná czym do nas wypráwić. Pięc* nas tylko w okręcie [7, A 4] było, dwa pomocnicy Szyprowi spuścieli się ná łódkę z wielką liną, ktorey jeden koniec u opoki wiązáli / á my drugi w Okręcie windą náciągáli / y tákesmy znowu Okręt od oney Opoki odciągnęli / á ná nowych miáźszych linách go uwiázawszy / z onego Niebezpieczeństwá wybrnęli. Potym w kilká dni ziednáł nam Pan Bog dobrego jednego człowieka Syná Woytowego ktorego urząd ná tey tám wyspie między Sędziámi beł przedni^s. Ten tedy Syn jego dwóch koni nam pożyczel / y nas z sobą ná Seym zabrał / (ktory się tám ná ten czas, odpráwować miał w przytomności Praesidentá wysłanego od Krolá Dunskiego,) więc bárzo ludzko y łáskawie się ku nam miał / przez ten wszytek czas, cosmy u niego beli. Stráwá nászá ná tey drodze pirwey niżesmy tám ná ten ich Seym zájácháli po wiétszey Części tá bełá: Suchy sztokfisz / nie słony, nie wárzony / ktory smy jednák z másiem choć drugemu y dwádziestá cztery lat beło / nie przepuszczánym jadáli. Jeżelismy kiedy sztuczki mięsá wárzonego ábo ryby dostáli / tedy y to beż soli⁹ uwárzone beło / á k temu wszytko bez chlebá jeśćiesmy musieli. Napoi też nasz beł wszytek / ábo Wodá ábo Serwatká / z áwsze jednák nam wodá lepiey niż Serwatká smákováłá. Drogá [8, A 4'] którą smy jácháli / bárzo cieszka bełá / ábowiem przez srogie, opoczyste y opalone gory jáchálismy / z ktorych pod czas y dym jákiś tak przykry występował że nam aż włosy od stráchu ná głowie wstawáli. Więc trafialismy nie raz ná mieyscá tak srodze wypalone y ziemię we wnątrz podgorzáją / aż náwet y ná Cudownie wielkie bálniská / żeby podobno drugi temu nie wierzel: ále o tym trochę niżej w tym Tráktácie jeszcze

* Tisková chyba místo: Pięc.

się wspomni więcej *. Zájáchawszy już tak ná on ich Seym¹⁰ / bárzo wielki poczet obywatelów tey Wyspy / tám zgromádzonych znaleźlismy. Z tych niektorzy obaczywszy nas dziwowali się nam / niektorzy zaś gęby rozdziewiwszy / nie ináczy się ná nas zápátrowáli / telko jáko Cielęta ná nowe Wrotá się zápátrują / wiele się ich jednák nam ludzko y łáskáwie stáwielo. Lecz przecię Szátan y medzy tym nie spał. Bo wierzę ze z iego poduszczenia jeden z Sędziów ábo Deputatów oney ziemie przyszedszy do Presidentá¹¹ Krolewskiego / plotł mu coś o nas / y do tego go wszelákim sposobem prowadził / żeby nas przed się záwoławszy y inquisitią uczyniwszy / do więzienia podać kazał: udawając to przed nim / jákobysmy my jácys szpiegowie beli. Aléc Pan Bog / ktory nalepiey wiadom beł jákásmy się intencią [9, B 1] ná tę drogę beli wypráwieli / nie dopuscieł, áby President dla tych klatek onego człowieka złe serce przeciwko nam wziąć á do pieroż nam w czym zászkozić miał: y owszem rychliey go dotego skłonił / żeby nam dobrze czynieł. Czásu bowiem jednego gdysmy mimo namiot jego szli / stojąc przed namiotem záwołał nas do siebie / á gdysmy do niego szli / on teź wyszedł przeciwko nam / á ludzko sie z námi przywitawszy / pytał się ktoregobysmy Narodu beli / y dla czego tu zájácháli. Ná co kiedysmy mu porządnie odpowiedzieli / y Swiádecztwa ludzi zacnych y uczonych pokazáli / beł z tego wielce kontent. Pytał zátym dálej y o to / jákaby tu stráwa nászá bełá, á gdysmy my odpowiedzieli / że táka / jáko y inszych tu mieszkájących: zdziwiel się temu / jáko to przyrodzenie násze znieś y tych pokármów záżyć może: Pretoż nátychmiast Kuchárzowi swemu ktorego z sobá beł przywiózł / rozkazał żeby nam śniadanie dobre nágotował / á pomowiwszy jeszcze troché z námi / kazał czeládnikowi swemu / żeby nas do Namiotu wprowadził / y nam Śniadanie wydać rozkazał / co teź zaráz ná jego rozkazanie uczyniono / á jeśc y pić dostátkiem przyniešiono. Potráwy one y napoi / jákoby nam po owych suchych Sztokfiszách, serwatce y wodzie [10, B 1'] smákowały nie trudno się káżdemu domyslić. Sam President po tym, kiedysmy jedli / medzy nas przyszedł / y częstował nas: náwet dozwoleł / żebyśmy záwsze do stoła jego chodzili / pokibyśmy się telko tám ábo on, ábo my

* V kap. IX. O drogach w Islandyi.

báwieli. O tey ludzkości y dobrodzieystwie nam od Presidentá pokazánym / kiedy się ow sędzia który go był chciał przeciwko nam podwieść / dowiedział / srodze się sam w sobie gryził / że się nie wedle złey jego myśli, známi stało. Ale to wszystko ná dáremno beło: Bo Pan Bog / ktorego y w tym znaczna się nad námi opátrznosc pokazáá, ináczy mieć chciał. Ná tym też Seymie pozná-lismy się z jednym Biskupem¹² tey Wyspy / z którym kiedysmy się przywitáli / á kto y z kádesmy oznaimieli / z ochotą nas wielką przyjął / y do siebie do stołu záprosieł / y po Seymie z sobą do Skalholtu¹³, kędy residencyą swoje miał / wzięł. V tegosmy cztery dni y cztery nocy, wedle tutecznego ráchunku, zmieszkałi / y dostátek wszystkiego mieli: Co dom jego miał / to przed nas dáwac kazał: Mięso piękne y pieczone y wárzone dawano / więc y ryby, á osobliwie Łososie bárzo zacne y dobre / telko to nagorsza bełá / że wszystko to bez soli y wárzono y pieczono: dawano jednák záwsze Sol ná stoi / ták zesmy mogli jeslismy chcieli potraw so- [11, B2] bie przysalác: dla nich nie trzebá beło / bo się oni ták náloželi / że wszystko bez Soli jedzą. Miedzy inszemi potráwami / dano nam też raz mięsá wołowego / ktore Rok przed tym już uwárzone beło / á uwárzone nie przy ogniu w státku jákim / ále w cieplicách / ktore tám ták gorące máj / / że się w nich wárzyć może / tákowe mięso oni pod dáchem rozwiesiwszy, od potrzeby chowáją / z tádze podobne jest wędzono-mu mięsu / ále bez smáku wszelkiego nie ináczy jáko sztukę po-wrozu gryzi. Chlebá tákże bárzo szczupło dawano / á wszakże wzdý przecie cokowiek dawano. Piwosmy dwojákie dobre mieli / miáno-wicie Hámburskie y Łubeckie. Kiedy piąty dzien nádechóził / á mysmy się w drogę gotowáli / żeby przeciwko nam tym więszey chęci y láski dokazał / tedy y to ná koniec uczynił: Sniadanie dobre kazał nágotowác / ktorego nam też sam z Małżonką swą / z dziatkámi y inszemi pokrewnemi swojemi pomagał: kędy dla tym więszego nas uczeństowania / kazał winá w jednym státku przy-niesć / w drugim piwá jákie nalepsze miał / w trzecím Miodu / w czwartym Gorzáki á w piątym mleká / co wszystko do jednego naczynia w lawszy y pomnieszawszy / dopiero do gości pieli: lecz gdy postrzegli / że nam nie bárzo on napoi ták pomiesza- [12, B2'] ny smákował dla siebie go telgo zostáwili y pili / á nam osobno Piwo / osobno Wino dawano / ná cosmy my bárzo rádzi pozwoleli. Dáro-

wał nam też ná drogę dwadzieścia łokci Wátmánu¹⁴ / to jest Sukná tego / jákie tám oni robią y ták zowią: do czego jeszcze przydał y dwie parze łyżek / parę ż owczego rogu, á parę ż Wieloryb-
 wych zębów: Wymawiał się przytym żebysmy mu nie mieli zá zle że nam żadnych pieniędzy nie dáie / bo ich, prawieł, nie mam: leczesmy my sami tego nie prágnęli / więdząc że to nam raczey należało zá onę jego przeciwo nam łaskę / wszeláką mu wdzięcz-
 nścią* y nadgroda płácić. Ná to wszystko /jeszcze nam y koni pożyczel / y do onego Presidenta Krolewskiego nas zálezieł / przy-
 czyniájac się / żeby nas z sobą ná Okręt wziął. Tá k tedy nas od siebie puszczájac / dał nam przewodniká / y stráwy, co beło potrzebá ná drogę. Ná tey drodze, jáko y pierwy / przez srogie gory / Opoki /
 bágna, y wody / często z wielkim niebezpieczeństwem jácháć nam przyszło / niżesmy do brzegu morskiego, ná którym Dwor Kro-
 lewski¹⁵ beł zbudowany / á ná którym jeszcze on President mieszkał /
 dojácháli: kędy przyjáchawszy / znowusmy od Presidentá bárzo ludsko przyięci beli.

Aż do tąd o naszym ná oney wyspie zmieszkaniu / [13, B 3]
 teraz już o naszym się z tamtąd powrocceniu cokolwiek powiedzieć
 należy.

President ná przyczynę onego Biskupá, z chęcią by nas beł rad z sobą zabrał / ále iż już ná Okręcie żadnego mieyscá dla nas proznego nie beło / do drugiego Okrętu który z Hámburku beł przy-
 jáchał / ná bacíku z czeládnikiem swoim nas posłał / á u Kupcá tego /
 który ten Okręt beł nájął / mieysce nam ziednał / bá y záraz, jákosmy się po tym dowiedzieli / zá nas zápláciel / o czym jedná k
 iżesmy nie wiedzieli / y my też przeięć zá furę y zá stráwę plá-
 cíć musieli. V tego Kupcá jeszczesmy w Islándyi zmieszkáli trzy dni /
 á po tym czwartego dopiero dnia wsiádszy ná Okręt / ná mo-
 rzesmy się od ládu puscieli. Zrázu szredniesmy dobry wiátr mieli /
 ále po tym práwie żadnego nie beło. Znowu kiedysmy między Szkocjá á Hytlándjá¹⁶ przyjeżdżáli / sroga burza y nawálność po-
 wstała / á co raz wietsza po trzy dni y trzy nocy rosła. Tá burza
 dáleko sroższa beła niż oná pierwsza, ktorysmy jádac do Islándyi
 doználi / bo śmieie mogę rzec że y trzeci części tám owey nie beło

* Tisková chyba místo: wdzięcznością. — Ř. 15 shora; v tisku: ána.

(chocasz też nie mała belá) przeciwko tey. Owdzie przynamniej y tám y sám zeglując / drogismy sobie / ácz nie wiele / umniejszáli / ále tu nijáko smy w to potráfić nie mogli / Zegla- [14, B 3'] rze wszystkie żagle spuścić musieli / y wiatrowi pozwolić okręt tám pędzić, do kąd wiał: trudno tám beło y ná wirzech okrętu wystąpić / álesmy wszyscy ná dole siedzieć musieli / chyba żeby beł kto chciał od Nawálności ábo bydz zálánym / ábo dobrze polánym. Wały bowiem takim pędem ná Okręt biely / że przezen przechodziely y prawie się dobrze przenosiely: tak iż kogo ná wierzchu zárwać mogły / suchy nići ná nim nie zostáwiely / á do tego musiał się ieszcze ten dobrze trzymać / jesli nie chciał żeby beł z Okrętu do Morza spłokniony. Jáki by tu strách beł / kiedy Okręt ze wszystkich stron / jákby się łamác chciał / od wielkiej nawálności trzeszczał ei telko o tym ktorzy kiedy w takowym razie bywáli / nalepiey wiedzą / á osobliwie w ten czas, kiedy raz w nocy poczan się już beł pádác / á wodá pomátu do Okrętu się lálá / wiec y drugi raz / kiedy także w nocy / Nawálnosc okno dosyc mocno zátkáne y żeláznemi gozdziámi zábite do komory, nád głowámi nászemi gdiemy spáli wybilá / y tak wodá zálálá zesmy już ledwo ziewác mogli. Oczym się ieszcze nálepiey wie / y wszystko to ieszcze w dobrej pámieci zostawa. Nuż jáki by tu nasz wczás beł / gdy spiac y niespiac głowá y cále ciáło to tám to sám miotác się musiało y odpoczynku zadnego [15, B 4] mieć niemogło / każdy bączny snádnie zrozumieć może. Ze wszystkiego jednák tego dzięká Bogu / ále y zdrowosmy wyszli. Bo dopuściel beł Pan ná nas Niebespieczenstwo / ále nas w nim nieopuścił / y nie dał w nim záginać: owszem wysłuchał, á z stápiwszy ku nam z pomocá swojá w ucisku nászym / z niego nas wyrwał / y szesliwie po tym jako kolwiek w osmi dniách do lądu do sławnego Miástá Hámburku, nad Rzeká Albis dwánascie miel od morza leżácego, przyprowadziel. Temu Pánu wszechmogácemu y w dziełách swych / ktore się osobliwie ná morzu baczyc mogą Cudownie dziwnemu niechai bédzie zá to cześć wieczna y chwałá ná wieki wiekow / Amen.

To tak krotko o naszey ná tę Wyspę się wypráwie; o nászym tám zamieszkániu / y z nowu zá pomocá Bożą z támtąd się powroceniu.

Opisanie krotkie Wyspy Islándyi / y
 rzeczy niektórych osobliwych / ktore się tám
 widzieć y słyszeć mogą.

Rozdział I.

O Imieniu tey wyspy, á czemu się
 ták zowie Islándia.

WYspá tá od sámej rzeczy w języku Niemieckim jmię swoje ma miánowicie od tego słowa Eisz¹⁷, to jest Lod / ktorego tám dostátek bywa / z tey przyczyny iż tám srogie zimy bywają / ktore nie telko tego czasu / kiedy y nam / w onym kráiu pánuią / ále y w ten czas kiedy u nas ustawają / tedy przecię tám u nich zostawają / á niemal nigdy tám doskonále bez zimy nie jest / dla tego / iz tá wyspá / w części Swiátá tego zimney / miánowicie w pułnocney leży. A nie telko dla zimy okrutney ten tám lod zwykł bywać, ále częstokroć y z kąd inąd przychodzi: osobliwie z Grúnlandyi wiele tam lodu potężne wiátry po morzu przyganiają / á to z wielkim szumem y trzaskiem więc bywa: z tym lodem częstogęsto y insze rzeczy tám przychodzą / jako: Drzewá wielkie y z korzeniem / ktore w Grúnlandyi y Norwegiy¹⁸ ná wysokich gorách wielkie wiátry obalają / ktore [17, C1] zás po tym kiedy gwałtowne deszcze spádną / wodá y powódz z sobą do Morza porywa y niesie / á Morze zás wszystko to z Nawálnościá aż do Islandy przynosi. Przypływają pod czas z tym lodem / y białe Niedźwiedzie ktorzy w Grúnlandyi¹⁹ zá Zwierzem się ługaniając / y opodal się ná Morze umarźle puszczałając, potym gdy się lod u brzegu oberwie / oni ná tym ledzie (ná zad nie mogąc) aż do Islándyi nieraz y żywo zánoszeni y tám od ludzi, ábo zábijáni bywają ábo też sámi zdychają. Przed láty tę Wyspę zwano Schneeland²⁰ / od śniegu / ktorego tám bárzo siełá miewają / ták iż zimie z domow swych wychodzić nie mogą / ácz y lećie po dostátku go tám bywa /

á zwłaszcza ná gorách wysokich / ná tych bowiem nigdy doszczelu
nie ginie / owszem często kroć y w srzod látá go przybywa / cosmy
y my ná ten czas gdysmy tám beli widzieli / że ná S. Jan gdy
u nas nagoręcey bywa / tám srogi Snieg pádał / tak że zá godzinę
ábo zá dwie, ná dobre puł lokciá w miész go spáđło.

Rozdział II.

O Náboženstwie w Islándyi / y jákim je sposobem odpráwuja.

REligiy ábo Náboženstwá juź od wielu lat Islánderowie Chreś-
ciáńskiego beli / ktore teź jeszcze y teraz w Confeszyi Augszpur-
skiej²¹ trzymáją: do czego im Krol Dunski wiernie dopomogł /
ktory dostawszy ty Wyspy [18, C1'] naprzednieyszą o to / żeby tám
Náboženstwo práwe Krzesciánskie w prowadził / pieczę miał / dla
tego co ich kolwiek z młodzi do náuk sposobnieyszych beło / do
siebie przyprowadzić kazał / y one, żeby się Łácińskiego języká
uczeli / do Szkoł swoich rozdał / aby przez to / z tym więtszym
pożytkiem / w głownieyszych y do práwego Chreściánstwá należą-
cych rzeczách się ćwiczyc ábo od inszych, Łáciński język rozumie-
jąc / uczyć mogli; poniewáz własna ich mowá od inszych bárzo
rozna jest / y lubo w prawdzie początek swoi z Niemeckiego²² ma /
ále przecię do niego nie mal jest niepodobna / ktorzy jednák Dun-
ski język umieją / poniekąd ich zrozumiec mogą. Dwá Biskupi im
są przełożeni / ktore oni sobie / według godności z inszych Xięzy
(ktorych nie mało máją) obierają / y one po tym w wielkim poszáno-
waniu máją. Ci nád insze lepszą Prowizją opátrzeni bywają: bo y
grunty wielkie trzymáją / y pomocy ná nie nie telko od inszych
Xięzy / ale y od ludu Pospolitego zaciągác mogą. Do mieszkánia
dwie Miástá im są náznáczone / jedno zowią Schálhold / drugie
Halár ábo Holá²³. Biskupow tych powinność jest / co rok káždego
Xiędzá / ktory do jego Diocezyi nalezy / przy namniey raz nawie-
dzác / y jáko kto w swoim powołaniu pilny jest / się wypytác / á jesli
czego do Kościoła potrzeba / to wszystko opatrzyć y sporzédzić.
Xięża tam w Kazániách nie wielką pracę máją y nie trzebá im
sobie ná nie siełá głowy lámác. Kazánia bowiem swoje / juź dawno
przed tym y zgo- [19, C2] towáne y wydrukowáne máją / tak iż

Xiądz Xięęę telko wzięwszy to telko czyta co dawno napisano beło: á to się im tám bårzo podoba: y gdyby ták Xięza nie czynieli / tedyby ich lud pospolity słuchác nie chćiał / á nówet mieliby je zá podeyrzáne / ze im nie to / co Duch S. przez Przodki ich dawno podał / ále co inszego snadź zdroźnego / z rozumu i mozgu swojego, opowiadáją. Xięzy jednák stary / co wzrok słaby máją / gdy ná pámięć kazá (jáko to doświadczoným) zá złe nie máją. Kościoły téż, do których się ná służbę Bożá zchadzáją / z więtszey części pod ziemią wybudowane máją / jáko y wszystkie Domy prywatne swoje, o czym niżej*. W odprawowaniu Naboženstwá bårzo gorliwemi są / y często jedni drugim to ná pámięć przywodzą co im dobrego Pan Bog w tym uczynił / kiedy na nie w tych tám ták odległych krájách weyrzec / y ich zbáwienná znájomościá swojá iáskáwie obdárowác raczeł. Przy Modlitwách máją zwyczaj we dzwony bić chcąc tym sposobem podobno / do tym więtszey gorliwości y dewociy sobie usłużyć / więc wiele ich ná ten czas płácze á tym sposobem / ze prawdziwie pokutują oświadczáją. Przy zázywaniu zá Wieczerzy Pánskiey zwyczaj foremny máją / który się áni między námi áni między drugimi nie záchowuje: ábo wiem ci ktorzy do Stołu Pánskiego przystępowác chcą w przod się wespoł jednáją ták / ze Mężczyzny ku Białyngłowam do ich ławek jdą / á tym ktore do kommuniy Święty isć máją ręce [20, C2'] podawáją: zá tym ná kolánách (osobliwie Biaległowy) do Oltarzá się czołgáją / á tám ták się przywlekszy około niego się w dłuż kładą / á podnioszy się trochę dla przyięcia Sákrámentu / znowu się kładą ná ziemi / á dopiero przyiąwszy błogosłáwienstwo Pánskie / ná zad tymże sposobem, jáko kto przystępował / z wielką rewerencjá y uczciwościá odchodzą.

Rozdział III.

O Zwierzchności y Rządzie ktorego w
tey Ziemi swojej między sobą przestrzegáją.

Islánderowie nawyższą po Bogu Zwierzchność nád sobą máją Krolá Dunskiego / który ich już od dawnych czasow w swoiey

* V kap. XI. O Domach w Islandyi.

władzy ma / y Dziedzicznym ich Pánem zostawa: Máły jednák z tąd pożytek odnosi / dla tego iż się tąd ani Srebro ani złoto nie rodzi. A to przecię sáma sławá za pożytek mu stánać może / że Wyspę tę ták dáleko odległą / y cudownych rzeczy pełną pod swoią jurisdiciją trzyma. A chocz oná wyspá ták dáleko od jego residenty jest położona / tedy przecię że o obywatélách iey pilne ma stáranie / tym to jáśnie wyświadcza / gdy do nich co rok²⁴ ode dworu swego jednę Szláchecką osobę / w ten czas gdy Seym walny obchodzić máją / wyprawia / ktorego to Legatá Krolewskiego tá iest powinność: Mandaty y Wolą Krolowską / jesli w czym potrzebá im deklárować / Sędzie [21, C3] y Deputyaty ábo odmieniać / á insze ná ich mieyscá stánowią / ábo stáre potwierdzić á potym wszystkich spraw y rzeczy Wiádomość wzięwszy / dostáteczną zás wrociwszy się o wszytkim Krolowi Pánu swoiemu relácią uczynić. Ná ten Seym ná którym on Poseł Krolewski bywa / wielkimi się tłumami ludzie (osobliwie / ktorzy tąd jákie sprawy abo trudności máją) gromádzá. Mieysce ná ktore się zchodzą jest nie máł w poirszodku²⁵ tey Prowincy, to jest / łąka jedná piękna, zielona y okrągła / jednák miedzy srogiemi opokámi / á około niey potok²⁶ z wysoki bárzo opoki ná doł spadájący / idzie, y nie dáleko z tąd miedzy opokámi meat* swoi májąc / do wielkiego Jeziorá²⁷ w pada. Po tey stronie kędy oná Woda ná doł spada jest teź nie jaka rozpádliná²⁸ w Opoce równa ná dwoie á bo ná troie stai wzdlusz / á w głáb może byđz pięć sáżni, á ná dwadzieściá krokow w szerz / spodek w niey wszędzie rowny y piękną zieloną trawą porostły / przechadzka w tey rozsádlinie bárzo miéta. Vdáváją niektorzy że tę rozpádlinę Szátan, ták jáko teraz jest, wyrównał / y jest przecie coś dziwnego / bo się iey podobna ná cáley tey Wyspie nie znajdzie: Po inszych stronách są puszczy wygorzeliny wielkie / tákże y insze rozpádliny przykre głębokie y szerokie, o czym niżej**. Ná mieysce to Sądowe przybywáją y ich Biskupi z Deputatami / abo Sędziámi / ktorzy z poirszodku inszych obieráni bywáją / osobliwie osoby te / ktore praw oyczystych wietszą niż drudzy wiá- [22, C3] domość máją / y inszy lud pospolity. Seym

* Z latinského meatus; v českém tekstu čte se průchod, v německém durchgänge. — Ř. 8 zdola, v tisku: žę.

** V kap: O drogach w Islandyi.

ten mając począć / w przod prawa swoje każą czytać / ktore dosyc długie są / á tych z wielką uczciwością wszyscy słuchać muszą y słuchają / toż dopiero Sądy się odprawują. Tām każdy swoje sprawy, potrzeby, y jákieszkolwiek trudności wolnie w ność może / y jeden ná drugiego według przewinienia y szkody skárzyć. Jesli co kto śmierci godnego przewinieł / temu głowę siekierą ucinają²⁹ / á ná inszą śmierć złocyncow nie skázują / y owszem obrzydliwościąby to u nich beło / kiedyby kogo ináczy strácić mieli. Gdy się one ieh Sądy skoncżą (co trzeciego ábo czwartego dnia bywa³⁰) każdy do Domu swojego / á on Poseł Krolewski do Dánii się znowu wraca / á po jego odjeździe Sędziowie y Vrzód postanowiony lud Pospolity rządzą / do ktorych jako y do Biskupow / każdy w potrzebie swoiey się ućieka / á osobliwie do tego ktory u nich Szółtysem jest / ktorego oni w języku swoim Lochmanem³¹ zowią.

Rozdział IV.

O Sposobie Dniá y Nocy ná tey Wyspie.

Sposob dnia y nocy w Islándyi od nášzego bárzo rozny jest / á to temu że tá Ziemicá w Pułnocney stronie leżąc / pewnym czasem według przyrodzenego biegu Słonecznego / więcej swiátłości Niebieskiej záżywa / [23, C4] á zásię ná przeciwko temu / dłużej bez teyże swiátłości bydź musí. Dla tegoż dzien jeden u nich nie odmiennie dziesięć Niedziel trwa / także y Noc długa³². Ostatek czasow jáko y my czescią dniem częścią nocą pomieszáne mają. Dzien ten tak długi u nich w ten czas jest / gdy my też tu w tych krajách dni nádluzsze mamy / to jest: około S. Janá Chrzcicielá: co y my tu / kiedy owo nakrotsze nocy bywają łatwie miárkować możemy / jáko gdy także Słonce Niebieskie od Zachodu do Wschodu stroną Ziemie y kráin pułnocnych się wraca, á widác to gdy nakrotsze nocy á niebo pogodne / jáko zorza od zaszćia słońcá pomálu áż do Wschodu się zás wraca: Noc zásię w ten czas u nich (podobnie ják dzien czasu swego) tak długa jest / gdy Słonce od nich wzdalone iest / á u nas dni nakrotsze bywają. Gdy ten tak długi dzien mają / ná łowienie ryb się udawają / ábo się tesz do inszych robot co potrzebnieszich / obracają / ácz oni tām nie bárzo wiele

robić co mają y owszem niepotrzebnych robot bårzo się chronią. W Dzień na taki pewnego czasu odpoczynku nie mają / ale jako kiedy potrzebá każe spać się kładą / mieyscá ná ktorymby spać mieli / teź nie upatrują / ale lądá gdzie w trawie ábo ná wierzchu dáchu układszy się spią. Podobnie y w noc onę tak wielką / teź się czasem pewnym do spánia nie rządzą / ale spią kiedy y jako komu się chce. Wiele ich, osobliwie z Gospodarzow y przez całe dwa dni (oproc z kiedy potrzebá) nie wstawają / chcieli się im [24, C4] jeść / tedy sobie stokfiszá podać kazą / á poiadszy y napiwszy się co trzeba / postáremu leżą chocasz nie spią / á inszym się przypatrują co y jako robią. W domách swoich pod ziemią ubudowanych mieszkając z Chrostu ábo z Torfu (chrostu się bowiem nie wszystkim dostaje) ogień sobie niecą / á łojem ábo tłustym z Ryb świecą. Czas ten krocić sobie zwykli / ábo przez Czytánie Historji³⁴ ábo zabawianiem się jákiemie / ktore tám są zwyczajne, igrzyskami.

Rozdział V.

O Págorkách y Gorách w Islándyi.

Págorkow y Gor w Islándyi dostátek jest / á to srodze wysokich³⁵ / dla tegoż ná drugie dla niezmierney wysokości / y nie podobna áby człowiek przysć ábo wystápić mogł. Miedzy ktoremi te dwie nád insze coś osobliwszego y dziwniejszego mają. Pierwszą zowią Snelshokel³⁶ y nie dáleko morzá / ábo że tak rzekę, prawie nád samym morzem lezy / ktora dla swojej wysokości nie ząwsze cała aż do wierzchu się widzieć może / á to dla obłokow ktore ją nakrywają. Piszą o tey gorze niektorzy³⁷ że tám każdy dzień srodze grzmi y Pioruny biją czego izesmy sami nie słyszeli / y nie się pewnego wywiedzieć nie mogli, przeto zá pewne tego nie udawamy / to smy jednák ná oko widzieli że od wierzchu aż do połowice niemal ząwsze śniegiem jest nákryta. Te [25, D 1] gorę Geometriá mierząc / doszedł tego dowóipem y instrumentámi swemi / że ná pięć mil jest wysoka. Wiele się ich kusieło o to żeby ná nię wstápic / y co zacz jest, obaczyć mogli / ale po próznicy / á drugim takie ich przedsięwzięcie bårzo się nieszesliwie nádáto / jáko y Roku 1607. trzy Angielczycy chcąc pokazać że nád insze śmielszimi są / zeby się czego pewnego o tey gorze dowiedzieć mogli / poszli ná nię /

y jáko się domyślają już beli daleko przyszli / ále się znowu nie wrocili / ták że do tego dnia nie wiedzą kędy się podzieli / piesek telko ich / ktorego z sobą mieli wrocić się beł / ále bez sierści / nie inaczey jedno jákoby go ukropem opárzono / dorozumiec się jednák nie trudno / że ábo ich wiátr gwałtowny porwał á dokąd zániosł / ábo też powietrzem jákim szkodliwym y nieznośnym zaráżeni tám padszy pomárli³⁸. Druga Gora jest co ją zowią Heclá / ábo Heckelsberg³⁹ ná trzy mile od Schalholtu / také bárzo wielka szeroka, wysoka / y ná weyrzeniu bárzo strászliwa / ták iż od sáмого ná nię weyrzenia / muśi się człowiek wzdrygnąć y ulćknąć. Jest ná niey bárzo wiele nie wielkich opok opalonych y srodze czarnych á miedzy niemi rozmaíte jáskinie y dziury widác. Wiele tám jest rzeczy Cudownych / ale miedzy niemi to osobliwie: że Ogien y płomien bez przestanku strászny z niey występuje / ktory jednák czasem więszy / czasem mniejszy bywa / ále precię ustáwiczny: dla tegosz y dym zázwsze się zniey gwałtownie kurzy / y nad nią jako obiók niejaki czarny się [26, D 1'] zázwiesza / czym sáмым ta Gorá wszystkie insze také Cudowne gory / jako Ethnę w Syciliy, przewysza: często, á osobliwie zimie / kiedy u nich oná tak dlugá / jáko się już powiedziało / noc jest / ten płomien z tey gory występujący całą onę wyspę oświeca: kamienie też z siebie srodze wysoko y daleko wyrzuca / tak że ná dwie mile y dáleiy / nikt tám koło oney gory mieszkać nie może y nie śmie: do tego, wrzask, krzyk y láment własnie ludzki też tám slychác.] Płomien on zniey występujący áni pápiery áni płotná / y tym inszych podobnych suchych rzeczy nie pali / ále co telko żywego ábo mokrego zárwie w okámgnieniu to pali / z tądże im bárziesy tam Rok bywa mokrzeyszy tym więszy się on płomien ukázuie / osobliwie Zimie kiedy wiele sniegu nápada. Obłudy też rozmaíte tym co tam nie daleko niey mieszkáją / také y ludzie niektorzy z tych co niedawno przed tym beli pomárli / się pokázują / ktorych gdy pytáją / co tu czynią / y czemu raczey zdrużeni do domow swych się powrocic nie máją? ná to oni bárzo smutnie y z westchnieniem odpowiadáją, mowiąc: iż ich do Hecla posłano, á że tá znowu odeysć y powrocic się koniecznie muszá⁴⁰. Pospolicie tá Gorá srodze więc gorzeć y dzwięk strászny z siebie wydawác zwykła / gdy się co znácznego y nowego na Swiecie stác ma / abo gdy osobliwa jaka odmianá rzeczy następuje: y już to

Islanderowie za pewny znak mają / że cokolwiek niezwyčajnego
 a rzadkiego kędykolwiek się stać ma lecz coby y kędy było wie-
 dzieć zaraz nie mogą / [27, D 2] aż dopiero kiedy z Niemiec abo
 z inąd kupcy do nich przyiada / y onym, jesli co nowego mają
 powiadają. Kuśieli się niektorzy oto żeby zbliża do tej Gory przy-
 stąpieli / aleć się im to nigdy nie nadało / owszem częstokroć / abo
 wielkiego niebezpieczeństwá y strachu się nábrać, abo też y gardła
 postradać musieli. Pod czas wiele się ich tam ku oney Gorze
 zwykło przechodzić / ale nie wszyscy się z tej przechaczki wracają /
 bo około niej wiele przepásci / rozpádlin y jam dziwnych jest /
 ktore rowno z inszą ziemią popiołem są wypeńnione / ná jakowe
 miesce kto telko z tych co tam chodzą / stąpi / zaráz w okámgnieniu,
 do giębokości oney przez ten popiół leć / nie inaczy jakoby kto
 do státku kwápem nápeńnionego w pádi. Niektorzy też, co się nie
 mają ná baczeniu (gdysz we wnętrzy on Ogien y mále y wielkie
 kámienie z siebie wyrzuca) kámieniem tym pozábijáni y wniwecz
 pokruszeni bywają. Drudzy y od płomienia ktory niespodziewanie
 z dziur oney Gory dáleko wyskakuje záchwyceni giną⁴¹: aż nawet
 wiele ich też y od sáмого strachu przed obiudami / ktorych się
 tam nie máło pokázuie / nie telko bez pámieci omdlewa / ale też gdy
 ich w tym przypadku drudzy rátować abo nie mogą abo nie umieją,
 umiera. Owa zgoła názbýt to śmiały bydź musi / y o ziwot swoy
 máło dbający / ktory zbliżu do tej Gory przystąpić / a dopiero ná
 nię wstąpić chce⁴²: abowiem gdy kto choć z dáleká się jey przy-
 pátruje / nie podobna aby się zléknąć niemiał / y aby mu, jako
 mowia, [28, D 2'] włosy ná głowie od strachu stánac nie miały. Z tądże
 też dla tych już námienionych y wielu inszych przyczyn / sieła ich
 tego rozumienia było / żeby tu Piekło / abo miesce ná wieczne
 męki oddáných ludzi bydź miało: abo przynamniej / że tu jáka
 wzdey przecię fortká do srogięgo tego Jeziorá / gorájácego Ogniem
 y Siarká jest. Co jesli się ták ma abo nie? twierdzić y zápewne
 się udawać niemoże: a też nie wiele ná tym zależy, zá pewne
 wiedzieć jesli tu abo kędy indzie miesce to potępióných jest:
 owszem lepiej się o to káżdemu stárac / jakoby nieszczesnego / tego
 wiecznego potępienia / miescá uiść mogli / a nizeli o tym kędyby
 było názbýt się ciekaíwie badać. Jest tam jeszcze y inszych gor
 wielkich sieła / przy ktorych takze co osobliwego y podziwienia

godnego się dzieie. Z tych bełá też jedná (16. mil od Schalholtu), z którą y przy który to się Roku 1613. pod czas Zymy stało. to jest: przez cáie trzy dni bez przestanku srodze grzmiało y pioruny bieły / ktore nie ináczy jedno jákby z náwiętszych dział strzelano, słyháć beło: á zá tym oná gorá wszytká się jełá, y tak ják lana Swiećá gorájác z wielkim dźwiękiem y grzmotem strasznym do jeziorá / ktore pod nią bárzo szerokie y ná trzydzieści Sażeniow głębokie beło obalełá się y wpádłá: zacyz w onym jezierze záraz wszytká wodá wyschłá y wygorzáłá / á głębokość zásię jego gruzem y kamieniem wygorzáłym jest wypełniona y tak zostawa⁴³.

[29, D 3]

Rozdział VI.

O Wodách w Islándyi.

Ná wielu mieyscách w Islándyi znajdujã się wody bárzo gorące y práwie jak ukrop, wrzácé⁴⁴. Z tych dym nie ináczy jedno jako z Wapiennice wychodzi / á zdroie swoje z ziemie májã. Ná drugich mieyscách wody te w wielkie potoki y strumienie się obracajã⁴⁵: y bez wãtpienia zeby od zdrowia mogły byđź ludziom chorym pozyteczne / tylko że Islanderowie nie wiele ich zázywájã / á krom tego nie mász miedzy niemi tak wiele ludzi rozmaitemi chorobámi ściśnionych jako u nas⁴⁶: zázywájã ich jednak przecię; abowiem w nich Mięso sobie wárzã / á niektorzy poprostu telko ná rožen wetknãwszy / ábo ná powrozie uwiãzãwszy / w oney wodzie utopiã y ták tam dłuogo zawieszã / áż doskonále uwra / co jednák rychło bywa / bo oná woda srodze jest goráca. Y tak do piero z wody wyciãgnãwszy / wszytkie kości od mięsã wybierzã y tu zostãwiã / á mięso do domow swoich odnoszã y pod dáchem rozwieszãjã / á z tego juź tak jáko nadłuzey byđź moze / pod czas y przez cály Rok pomátu według potrzeby krajã y iedzã. Mięso to bárzo / jakom juź wyżej * przypomniał iest nie smaczne, á zgołá, mamli tak po prostu powiedzieć / żadnego smaku w nim nie mász / ále jákczkolwiek / przecię je oni y rádži jedzã y bárzo sobie smákujã chocia w nim pełniuchno dziur / nie od robáctwã / ále od dłuiego chowania. Niektorzy [30, D 3'] záś do koćielká

* Na str. 11.

wody zimney y świezey nálawszy á mięso włożywszy / do oney gorącey wody y z kocielkiem je dawają y w niey tak głęboko coby się telko kociłek nie zalał wieszają / ktore tak własnie się też tam prędko uwarzy / jakoby je przy najlepszym ogniu postawieł á przecię już to tak tym sposobem uwarzone mięso / lepiey smakuie niż owo co je samo bez státku zadnego do oney gorącey wody dawają y w niey je warzą. Tymże sposobem y ci co słod mają / w oney wodzie piwo sobie robią: więc zązywają też oney wody tak gorącey y do pránia szat / y jesliż w czym tedy w tym oná wodá jest im bárzo pożyteczna / ponieważ tam zadnego mydła nie mają / á przecię kiedy się cokolwiek w oney wodzie trochę upierze zaraz z stąd wszytek brud ják od mydła / schodzi / y to co się pierze białe zostawa. Przy takich wodách mają tam niektorzy małe sádzaweczki ábo Skrzynie urobione / do ktorych czasu potrzeby wody oney gorący nąpuszczają / á gdy się trochę przestudzi / w niey się myją / á zmywszy znowu ją zász precz wypuszczają. Chłodnych wod y do pićia bárzo dobrych dostátek mają z ktorych insze w bárzo głębokich przyrwách miedzy opokami cieką / insze zász z samych wysokich opok ná doł spadają / y dziwnie są zimne. Znajdują się też tam dwie studnie / w ktorych wodá tę własność ma / że do jedney wełná czarna wrzucona / w białą się obraca / do drugi białá, w czarną⁴⁷. Rzek też welkich y bystrych nie mało tam jest / przes ktore, że mostow zadnych nie masz, ná [31, D 4] koniach, częstokroć z wielkim niebezpieczenstwem przeprowiać się ludziom przydzie. Ryb w nich dostatek mają / á osobliwie Łosośiow⁴⁸.

Rozdział VII.

O Zwierzętách w Islándyi.

Zwierząt się tam nie wiele znajduie / oprócz Łisow / ktorych tam nie mało / á to rozmaity maści, jest. Bo niektorzy są biali ják kretá / inszy czarni, gniádzi, pstrzy y inszey / jakom rzekł / rozmaity maści⁴⁹. Ci Łisowie na wielkiey są przeszodzie Islanderom / ábo wiem często / osobliwie ná wiosnę, miedzy Owce im wpadają / y jágniát młodych wiele psuią / ná co więc Pásterzom wielkie baczenie mieć potrzebá / gdysz one bestyie nie bárzo dzikiemi będąc / od trzody nie daleko uciekają / ále gdzie zbliżą się przypátrują

rychłoli pasterz odeydzie: á to nagorsza ze tám áni Łukow / áni Rusznic / zeby je strzelano y płaszano, niemász. O inszych tám zwierzętach / jako Jeleniach / Sárnách / Zájacách etc. á dopieroż o Wilkach nie nie wiedzą⁵⁰.

Rozdział VIII.

O Ptástwie.

Ptakow w Islándyi dosyc jest / á to y tych ktore ná wodzie / jáko y tych ktore ná polu ná ziemi się bawją. Łabęci, káczek nieiednego rodzaju / y gęsi dzikich / kto- [32, D4'] re wielkimi stády ná paszą wychodzą / y wielkie szkody w trawách y łąkách czynią / á do ktorych nie ináczy telko jáko do domowych z blizá przystąpić się może / srogá się tám rzecz obaczyć może. Nuż Kuropatw rozmaity fárby / także Skowronkow, Sokołow białych, ktore Angelczycy chwytają á do roznych Nácii przedają: więc Oriów białych y wielkich / także Krukow, z ktorych niektorzy czarni wszędzie są á ogony telko białe mają / y inszego ptastwá bárzo wiele się tám znajduje⁵¹. Tych jednák ptakow Islánderowie nie bárzo zázywają / bo ich áni chwytają / áni tez do chwytánia / takich jako u nas ptaszniczy / instrumentow nie mają / jáciá ich jednák kędy mogą / osobliwie w opokách y jaskiniách zbierają / y ták twárdo uwárzywszy / á masłem násmárowawszy bez soli i bez chlebá miásto kurezątkek jedzą / jeżeli tez mogą y starych w gniazdzie záłápić y tym nie przepuszczają / ále y z jaicy biorą / á do domu przyniozszy / oboje to gotują y zá ućieszna zwierzynę jedzą.

Rozdział IX.

O drogách w Islándyi.

Drog ktoremiby się wozem jáchác mogło zadnych nie masz w Islándyi / ba y samych wozow tam niepytác / á chozáby tez y beły / tedyby ich zázywác niemogli.^{51a} Przetoz tez, poniewáz tam zadnych drog áni scieszek ba áni znaku ktorędyby się iść abo jachác miało [33, E1] nie masz / szkoda się niewiádomemu w drogę puszczać / oni zás swiádomi wszytkich mieyse będąc / idą ábo jádą

ktoređy się komu podoba y nablížey widzi. Nád to wiele nie wczasow
 éi co się tám w drogę udawają záżywać muszą / á to nie telko dla
 drogi złey ale tez dla tego że u nich żadnych Gościnceow abo
 Karczem nie mász. Drogi ná tey Wyspie niecnotliwe są / ktoremi
 y piechotą czássem przeysć nie podobna / dla tegoż koni do drogi
 záżywają / ktorych tám z gołá jest dostátek. Piechotą poprostu nikt
 się u nich pusćić nie śmie / chyba żeby nie dáleko beł. Z więzszy
 części isć się tám musi przez opoki, gory, doły y bagna wielkie
 tak że z trudnościaby człowiek takie mieysćá sam przebydź mogł:
 ále konie ich do tego tak wyuczone są / że chocia gładko kowane
 bywają / wszędzie jednak przez takie mieysćá á drugie zbyt nie-
 bezpieczne / bezpiecznie przeysć mogą: á ludzie nie mają tego we-
 zwyczáju / żeby z nich y w nagorszych ráziech z siadáli: drugdzie
 znajduią się mieysćá wszczát wygorzałe / przez ktore jáchać srodze
 jest niebezpieczno / á to dla tego / że ná nich telko kamienie jákieś
 Cienkie / ná kształ * lepienia jakiego są / á pod tym srogie jámy /
 co kiedy się przełomi / bywa częstokróć / że y konie y éi co ná
 nich siedzą / tak głęboko przepadają / że więcey wynisć z tamtąd
 nie mogą: á gdy się przez takie mieysćá jedzie / tedy ziemiá nie
 inaczy jedno jákby w bęben biel brzmi / co daleko slychać więc
 bywa. Do tego są też tam rozpádliny y przyrwy w opokach przykre
 y głębokie / tak iż [34, E 1'] w drugich áni dná nie widáć / á w nie-
 ktorych z nich ábo śnieg ábo wodá bywa / á ná niey káczi pływá-
 ją / ktore jákieby były y ják wielkie / dla głębokosci nie roze-
 znáć / y dobrego ten náder w zroku bydź musi / kto ie telko z oczyc
 może⁵². Indzie są trzesáwiská srogie / ná ktorych chociaś piękna
 trawá rosćie á dla tego nie zda się bydź nie nie bezpiecznego / ale
 gdy się z konmi ná nie w jedzie / tedy się one miesćá bárzo y tám
 y sám trzęsá y uginają / przetoż kiedy tám koniowi zápásć się
 trafi / trudno go zásić bywa rátować⁵³. Na wielu też miesćách są
 odnogi Morskie ná mil kilká / przez ktore jáchać trzeba (w ten
 czás kiedy morze według zwyczáju swego przyrodzonego ustępuie)
 prędko bárzo / żeby wodá ná zad się wracájaca ludzi nie poscignęła
 y nie zátopieła⁵⁴. A osobliwie w tym tám naniecnotliwsza y naniebes-
 pieczniejsza drogá bywa / że jáchać nie raz przychodzi / przez Rzeki

* Tisková chyba msto: kształt.

dziwnie bystre / przez ktore inákszym się sposobem nikt przeprawić nie może telko ná koniu / ktory dobrze pływać umie y do tego już jest przyzwyczajony / żeby człowieka snadnie przeniesć mogli / ná czym Islánderowie polegając / tak więc ná tych, ktorzy się boją, wołác zwykli: Nieboi się / telko się trzimai dobrze / o niczym nie mysl, jeno o tym zebyś się mocno dzierzał / kon już o to się postára żeby cię ná drugi brzeg wyniosł / gdy go ty telko z tego pierwszego spędzisz. Mostow zadnych nie mają áni na wielkich áni na małych rzekách / á teź, z czegoby je robieli / nie wiem / bo choc tám kamienia do- [35, E2] státek mają / ále wapná y inszych do murowania narzędow prawie nic, á do tego y jednego rzemieślniká ktoryby to umiał / miezdy niemi nie mász. Náwet y to z niewczasem bywa ludzi ná tej Wyspie podrozných / iż gospod zadnych nie máią / y zwyczajú tám takiego niemász żeby jedni u drugich w domách stawác mieli / ále kędy się im podobá á mieyscie konia popásć sposobne widzą / tu stawają / wszelakie rzeczy do potrzeby swoiey z sobą mając / ktore na koniách przy sobie noszą: máią bowiem ten zwyczaj / że wiele koni w drodze z sobą miewają / osobliwie ci ktorzy są miezdy niemi bogatszy: z ktorých niekto rych ku wozeniu się / niekto rych zaśię ku noszeniu, namiotow / stráwy y inszych rzeczy zázywają / drugie zaś bez ciężaru prozno idą / ná ktorých z inszych kiedy się umorduią / ciężary y rzeczy one wszystkie składają / á tak przecię dáliey jádą. Namioty te / ktore tak z sobą wożą / nád insze w czasy y ten im pozytek przynoszą / że się do nich przed Komarámi wielkimi kryją / ktorých tam, tak się czasem wiele na człowieka gárnie / jákoby je z miechá jakiego umyślnie kto wysypał: przed niemi nikt się lepiey skryć nie może / jako do tych namiotow / do ktorých oni nie leczą / a iesli ktory zabiądzi / záraz szuka ktoređyby zaś wyleciał. Niewczas ten od tych komorow* / nárychliey się trafia ná mieyscách bągnistých. Much tám prawie zadnych nie mają y inszyego tym podobnego robáctwá / jako wężow / żáb / niedźwiatkow / jászczerek / y co ná ten sposob inszego jádowitego bydź może.

* Tisková chyba místo: komarów.

O Sposobie Zywienia się w Islándyi.

Sposob, zywienia się ná tej Wyspie / nie táki y nie tak rozmaítý / jáko tu u nas bydź moze: ábo wiem tám Roli, Winnie, áni Ogrodow zadnych nie mają⁵⁵ y mieć zgoła / choiby chćieci / nie mogą / lubo im to Kupcy z Niemiec nieraz dostátkiem rzeczy ogrodnych przywozieli / ná próbę jesliby teź tám rość mogły / ale wszystko ná dáremno. Naprzedniejszy tedy sposob zywienia się u nich jest / łowienie Ryb / do czego okázye piękne mają. Bo wszedzie około Islándyi / y w Odnogach Morskich y w Rzekách barzo wiele ryb dostawają / á to bez wielkiej prace y kłopotu / gdysz tam Nievodu / ábo Sieci zadnych do tego nie uzywają / ale telko ná wędý dostátek ryb dostawają á to wielkich bárzo / jáko Sztokfiszow / Łososiow y inszych rozmaítých / tak iz nie raz w krotkim czásie pełnę łódź ryb nachwytają / z ktoremi do Domu przyiechawszy / y do suszenia nagotowawszy / abo ná drągách, ábo ná powrozách / około domow swych wieszają / ktore im tak od samego wiatru ábo słońcá pięknie schną⁵⁵ / á to bez wszelkiego náruszenia abo z śmierdienia się / jako tu więcę pospolicie bywa. A nie telko ryby ále y Mięso tak suszą⁵⁶ / ktore takze dla tego namniej się nie psuie; co pewnym dokumentem jest że w Islándyi zdrowe y od wszelkiej skázy abo náruszenia wolne powietrzę mają / jákiego my tu w tych [37, E 3] krájách miec nie możemy. Z ryb tych ktorych w tákiej obfítóści dostawają barzo wiele tłustości zbierają / a do beczek onę kładąc zasię przedawają / ktory tłustości wszyscy u nas Rzemieślnicy, co się skorámi bawią zázywają.

Wtory sposob zywienia się ich / jest bydło, ktorego (ze tám pasze, z ktorych bydło żyie przednie dobre są) y wielkim dostátkiem y barzo piękneho mają: jako koni / ktorym owsá nie dawają / ále je Lećie ná trawie / a źimie zaś na Sienie chowają / á jesli się im teź kiedy przebierze Siáná / co czásem, gdy źimá jest długa / bywa / tedy je ná to miesce (jako y krowy abo Owce) Sztokfiszem karmią. Mają teź wiele Krow y Wołow, ktore jednak rogow, jako y krowy zadnych nie mają. Krowy tám mleká wiele dawają / z tądze y Másiá u nich dostátek / ktore, iz státkow zadnych do

tego nie mają / porządnie w domach swych w ladá ktorém kącie ná ziemi wielkimi kupámi układają. Wielkie też mnostwo wszędzie owiec mają / á to z wielkimi rogámi / z ktorých łyszki abo insze tym podobne rzeczy robią. Owce swoje jako y krowy y woły muszą często ná mieyscá opoczyste / kędy trawy nie masz / przeganiać, y od pasze im bronić / zeby zás nazbyt się obetkawszy / pukać się nie musiały⁵⁷. Weinę z tych Owiec bárzo piękną, mięką y długą zbierają którą z nich nie według zwyczáju naszego strzygą / ále zostawują aż samá z Skory leść poczyna / y tak ją dopiero wywłoczą / a ostátek co samá opada [38, E 3'] lądá kędy po pástwiskách abo ná cierniu zbierają. Z wełny tey gdy jey nie mało nabierzą / punczochy, sukno (ábo raczey koce ktore Wattmanem zowią) robią / to sukno miękkie y ciepé jest / ále srodze grubo y poprostu urobione / abowić tám instrumentow Sukiennickich do tego máro mają / y kiedyby miało bydź ják się godzi zrobione / tedyby pewnie sukno przednie dobre y piękne beło. Gdy ták tych rzeczy siełá ná zgromádzáią jáko Másłá, Ryb, tłustości y Wattmánu / tedy się zaráz z tym wszystkim do Kupcow udawáją / ktorzy do nich co Rok ná wielu Okrętách przyjezdżają / tak z Angielskiej / jako y z Niemieckiej ziemie / májąc z sobą rozmaíte rzeczy / jako Pieniądze, Chleb, Piwo, Wino, Gorzałkę, Miod, Mąke, Śłod, Státki drzewiáne, Miedziane, Cynowe, mósiężne y żelázne / takze płótno, sukno, powrozy, kápelusze, obuw jako też y drzewo ná Czołny ich / wszystkiego bowiem tego oni nie mają / y ták ci Kupecy ná te rzeczy z niemi jáko mogą hándlują. Ryb rozmaitych / táké mnostwo do onych Kupcow przynoszą / że z nich wielkie brogi / ják ze zboża czynią / á poki się Kupecy u nich bawią poty wszelkiego wczasu y bankietow záżywają⁵⁸. Pieniądze ktore od Kupcow bierzą z wiétszey części są twarde táláry: Czerwonych złotych y inszey monety nie wiele im do ręku przychodzi / o którą oni nie tak dla siebie dbają , jako raczey dla Krolá / ktoremu przecię co Rok tribut penięzny według moznosci dawać muszą. A ták oni peniędzy w kupowániu y w przedawániu [39, E 4] zadnych nie zazywają ále rzecz zá rzecz dawają⁵⁹. Więc poki u Kupcow z temi rieczámi swojemi się bawią / poty od nich stráwowáni y podeymowani bywają / gdysz im Kupecy pić y jeść dostatkem dawają / lecz nie z swojá szkodą / bo to zás sobie w kupowániu od nich towarow, dobrze nádgradzać umiejá.

O Domach w Islandyi.

Zrzadką w Islandyi trzy albo cztery domy pospołu się znajdują / ale zawsze / albo jeden, albo dwa⁶⁰. W jednym jednak który przestronny y na wiele komor y stąini rozdzielony jest / przemieszkiwa osob sześćdziesiąt / w drugim sto / pułtorasta / há y czasem dwiescie. Domy te swoje pod ziemią więc pospolicie mają⁶¹ darnami telko po wierzchu nakryte / z których trawą slicznie zielona wyrasta / na ktorey się prawie dobrze kto chce wypać y wyleżeć może / Siáno też z tąd napiękniesze zbierają. We wnątrz Domy one dosyć przestronne są: ábowiem jesli tych co tąd mieszkają, przybywa / zaráz je rozszerzają / zeby w nich tym lepszy wezas y przestwor wszyscy mieć mogli. A Domy te dla tego tak v ziemi wybudowane mają / iż tąd o drzewo bárzo trudno. Kámienia w prawdzie dostátek mają / ále áni wapná / áni gliny / czego wszystkiego do tego potrzebá / nie mász. Więc y dla tym lepszego się schronienia przed zimą, kto- [40, E 4'] ra tąd srodze przykra bywa: áz y dla wiatrow potężnych⁶¹ / ktore w onych krájách tak mocne bywają / iż przed niemi nie prawie w całosci się ostać nie może. A to bez wątpienia z tąd pochodzi / iż się nie mają na czym oprzeć y otrącić / z tądze częstokroć y do wielkich szkod przychodzi; bo kogo, albo na morzu / ábo na odnogách zászigną (co więc prędko y niespodziewanie czasem bywa) nie podobna mu się zász / choćby na niewiedzieć jakim státku ábo mniejszym ábo większym beł / do brzegu przypiąwić / chyba że się wszystko y łódzie / y ludzie y insze rzeczy w sztuki rozbić muszą / ale już to ostatnia kto tak na brzeg wypłynie! A toć się przytrafielo beł szescią osobą z okrętu Hámburskiego ktore na nie wielkiej łódce do inszego okrętu się pusćieły / á w tym od gwałtownego wiatru y z łódką porwáni / w kęsy się o opokę poroztrąćáli / ták iż ich po sztukach drobnych na brzegu morskim zbierano. Od onych wiatrow y wielkie okręty nie raz w niebezpieczenstwie bywają / ktore choc się więc mocno na kotwicách do morza wrzuconych zasadzają / jednak y to nie zászwe pomaga / ábowiem kiedy gwałt przypádnie czasem się też łamac y liny rwąć muszą: czemu jesli się ostrożnie y co wskok nie zabiezy / Okręt y z ludźmi o Opoki w niwecz się

rozbić y połamąć musi. A nie telko ná morzu abo ná wodách takie Niebezpieczeństwá ná nie przychodzą / ale y na ziemi / po ktorey teź w taką niepogodę jáchác / nie bárzo bezpieczna: przydawa się bowiem nie raz / ze się ten ktory [41, F 1] w takowe zawięjuchy przez gwałt jáchác chce / y z koniem obala: Poprostu, náwiętszy wiátr / jaki telko tu u nas bydź może / przeciwko onym wiátróm nie jest / á jezeliż więc takie cudá broi przy rzeczach mniejszych y niższych / ktore mu nie tak snádnie zawádzic mogą / dopierozby moc y potęgę jego znác befo przy budowánium wysokim / chocazby je z czego budowác mieli.

Rozdziát XII.

O kondicijy mieszkájacych ábo obywátelów w Islándyi.

Kondycia tych ktorzy mieszkają w Islándyi / mogłaby się komu widzić z wielu miar nieszczesliwa / bo tych rzeczy / w ktore te nasze kraje obfitują jako y wiele inszych / do sustentaciy y zadržymánia człowiczego nie mają: y nie jeden a súszenie mogłby sobie pomyslic / ze áni on Dekret Bozey przeciwko Adámowi uczyniony / w poćie czołá twego będziesz chleb jádł⁶³; do nich podług litery nie należy / bo tam zgołá u nich chlebá nie masz / jako teź y Soli / drzewá, piwá, winá, owocu i inszych ogrodnych rzeczy tám nie pytai: y chocaz im náśienie do tego przywożono / tedy dármo / gdyż to u nich rośc nie chce. A przecię oni jednák dobrej myśli są / y ziemiá swojá się wielce chlubiá y chepiá / mowiac że pod Słońcem Ziemié lepszey ábo Kráiny nád Islandiá nie masz. W prawdzieć kto poirzy ná niektore ich sposobności á [42, F 1] commoditates / tedy przyznác to musi každy / że poniekađ przecię éi co się tám zrodzili / wiele dla siebie dobrych rzeczy mają / z ktorých ta pierwsza jest / miánowicie Powietrze zdrowe / ktore do zepsowania się nie jest ták skłonne jako nasze / z kađ to jest, ze tam o wielu chorobách nam tu pospolitych nic niewiedzą / jako o febrách, podágrách, morowem powietrzu y o inszych. Długo teź żyją / y znáiduię się ich wiele ze puitorastá lat / á drudzy / jako to niektorzy miec chcą / y dwie sície lat przezeli⁶³. Sieły teź wielkiey są á przy tym chyży⁶⁴ / chocaz z rzadká státury wysoki / lecz

z większej części małemi są. Przetóż kiedy z tych naszech krájom kogo / chociaż też wzrosku średniego obaczą / tedy mu się dziwiają: a osobliwie białegłowy barzo więc małe tam zwykły bywać: oboiey jednak płci ludzie dosyć na weyrzeniu nádobni, piękni, y nie ogorzáli są Druga: y to przy nich dobra: iż się tym co mieć mogą kontentują; áćci kiedy przy kupcách są / umieją też sobie pozwolić / osobliwie w dobrym się napijániu; lubo wiele trunkow rozmaitych od Kupcow bijorą / ále przecię nie dáją im skwasnieć; bo im wnet koniec wypijskiy je czynią⁶⁵ / á po tym znowu według dawnego swego zwyczaju do ktorego się od dziecinstwa przyloželi zyją. Trzecia: kłopotow też tám oni, ktorým tu u nas ludzie podległemi bydź muszą / są pozbáwieni: abowiem, ani o poddánstwie / ani o Czynszach / ani o roboćie wielkiej coby jey łacnie sprostać nie mogli / nic nie wiedzą. Kędy się ko- [43, F 2] mu podoba / tám mieszkać może. O pożywienie dla siebie / dla żony / dla dziełek y czeládzi głowy sobie názbyt nie łamją / bo ryb y Mięśá dostátek máją / y tym się żywią. Nawet prac ciężkich niewiodą / coby z fátygą y ciężarem ich wielkim beł / ale to ich náwiętsza wszytká praca jest / bydlá pilować* y opátrować. Bo co się łowienia ryb dotyczy / rekreácią tó ráczey / á nie ciężką robotą u nich názwać się może / gdysz u nich ryb jest wszędzie po dostátku / ták iż zá máłą chwilę wiele tego Rybak názgromadzác y z tąd się prawie dobrze żywić może. Zpytaszli też o odzienie / to między niemi jest proste / á w ktorým się y białegłowy od Męszczyzn nie bárzo roznią / dla tegoż, trudno tám w hábićie / zwiászcá z telu białągiowę od męszczyzny rozeznać⁶⁶. Piótno, poniewáz go nie wiele dostáją⁶⁷ / w welkiej cenie y poszánowaniu u nich jest / z tądże wiele ich, osobliwie nie mal wszytko pospolstwo skorzánych Koszul záżywa.

Rozdзіát XIII.

O wyspách około Islándyi.

Nie máia liczbá y mniejszych y więtszych Wysep około Islándyi widzieć się może / na ktorých, co więtsze są / ludzie mieszkają / dla tego ze tu do łowienia Ryb (bo káżdą wyspę Morze

* Tisková chyba místo: pilnować. — Tisková chyba je také wzrosku (m. wzrostu) na 2. řádce shora.

otacza) lepszą okazyją mieć mogą. Z tych jedna jest co ją Wespene⁶⁸ zowią / dosyć wielka / na ktorej się też nie mało Rybitwów znai- [44, F 2'] duje / á która też to y nád insze osobliwszego wyspy ma / że ná niey zadna białogłowa porodzić niemoże / á jesli chce tedy musi się koniecznie na wielką Wyspę / to jest, Islándią dać prze- wieść / a tam do czásu swego mieszkać. Jest też tám y tu y owdzie w morzu wiele opok, wielkich y srogich / ktorych się żeglujący barzo boją y pilne ná to oko mieć muszą żeby z okrętem na którą, z właszczą w nocy / nie nápadli / a tak nie spodziewanie nie zginęli. Miedzy temi opokami jest jedna ná kształt wieze wysoka / á do Mnichá w Kápicy bárzo podobna⁶⁹: przed którą zaś insza szeroka á Ołtarzowi także podobna stoi. To dwoie, temu co je ná zbyt zdáleka widzi / nie ináczy się zda / telko jakby ná prawdziwego Mnichá przy Oltárzu ábo stojącego ábo kleczącego a Mszą odprawującego pátrzał; lecz gdy się daley do tego przybliży / obaczy że opoki są / ále podobność taką mające. Tak ze y ná ziemi / niedáleko Helgápeldu / widać też opokę jedną wielką / y do Nie- wiásty wielce podobną / tak iz zbliża ná to pátrzyć strách⁷⁰. Co oboje że nie ręką ludską jest uformowane / wątpić nie potrzebá.

Rozdział XIV.

O Rybách y Cudowyskách Morskich w Islandyi.

Nád insze miescá, w Morzu północnym / wiele Ryb wielkich y cudownych, około Islandyi znaleść y [45, F 3] widzieć się może / á to bez pochyby z tą / iż się tám w tych mieyscách zbyt sielá ryb pospolitych bawi / záczyń tez tu y wielkie z kąd inąd morzem przychodzą / y jedne z drugich, to jest: wiétsze z mniejszych / poży- wienie swoję mają. Nad insze jednak / przedni są Wielorybowie ktorych tám sroga rzecz po morzu z wielkim szumem się prze- chodzi y widzieć dawa / á niemal pará a pará / pod czás y trzey oraz áż do sámych okrętów przybiegają / y podle nich pływają grzbiet telko á połowicę oka z wody wynurzywszy ktorym się okrętom y ludziom pilnie przypatrują. Okrętom nie nie szkodzą :

poty jednak / poki się im przyczyna nie da: inaczy, zleby więc z okrętem beło gdyby ich rozdrażnić y rozgniewać miano. Dla tegoż na ten czas y wołania y strzelania zaniechać muszą á ich pięknymi y łagodnymi słówkami błagać. Wielorybowie ci na weryzeniu straszni są / á to częścią dla swoiey wielkości / częścią dla czarności / ábowiem same się im telko oczy w głowie świecą jak ogień⁷¹. Gdy się po morzu przechodzą / wiele y bárzo wysoko przed sobą wody pędzą / á kiedy się wynurzają / to wodą do gory / jak jakie opoki wstaje / y nádyma się: jeżeli się zaś nád wodę co ukazują / tedy wodę przez nozdrze swoje (które u nich jak Kominy szerokie / á którą się w nich zatrzymawa) zbyt wysoko wypryskują / á to czyniąc / w tak ją drobne krople rozpraszają / że się iak mgła na powietrzu bydź widzi / co zaś wiatr wszystko porywa y precz zanośi. Ono wypryskowanie / z takim się więc [46, F 3'] grznotem y trzaskiem dzieie / że to ná dwie mili nie tylko slychać ále y widać prawie dobrze. Krom tych znajduje się też tam jeszcze jeden rodzaj Wielorybow mnieyszych / ktorzy więc częstokroć z Morza y do Odnog morskich przechodzą kiedy Morza przybywa: lecz gdy zaś morze trybem swym przyrodzonym / ná zad się wraca / oni lądągdzie ná piasku osiákają / y tak od ludzi, ktorzy się tu zaraz ze wsząd zchodzą zábiani bywają: Mięso z nich do jedzenia nie jest dobre: sádko telko z nich ná pożytek zbierają. Z tych Wielorybow kości w Islándyi bárzo wiele bywa / z ktorych zaś sobie Islándezyce Żydelki y ławki etc. robią⁷². Więc znajdują się też tam jeszcze około Islándyi Ryby niejakié ktore Schwerdtfisch zowią / á te w wielkiej nieprzyjazni z Wielorybami są. Bo mając ná grzbiecie długie y srodze ostre bodźce / wielce Wielorybom szkodzą / á to gdy ich niemi / podpiłynawszy pod nie / kołá y szkodliwe nie raz / brzuchom Wielorybim rány zádawają / tak iż Wielorybowie przed niemi uciekając / częstokroć się y ná brzeg z wody wyrzucają / byleby ich telko zbydź mogli. Także y insze ryby tam są ktore Springfisch⁷³ nazywają / á te wysoko nád wodę wyskakując / srodze więc sobą rzucają, / ktorych się Rybacy bárzo boją bo im bárzo szkodzą / gdysz przybiezawszy do ich łódzi / niby z niemi igrac chcą / á potym je wniwecz łamią y kruszą⁷⁴. Dla tegoż Rybitwi / ilekroć ktorey z nich zairzą / co wskok do brzegu się plawią / jesli zginąć nie chcą. Nuż y inszych jeszcze wiele ryb/

a do by- [47, F4'] dłał žiemskich podobnych tm si znduie /
 ktorzy się imion wiedzieć nie może. Aż nawet widc teź tam
 w Islandyi pod czas bywá n wodzie strsne Cudowisk / ktore
 się ludziom pokzuj / ż ci ktorzy je widz od stráchu ledwo
 żiwi zostowj*. Miedzy ktoremi Cudowiskmi ábo raczey stra-
 szydlmi te dwie są nadżiwniejsze / ktore się więc pewnym czasem
 widać dj. Pierwsze jest n ksztt Wcz / bárzo wielkie y dgie /
 jako udawj / że n pułnie. T poczwarę po jedney wielkiej
 Rzece z morza ż nie daleko samego Schalholtu przychodzi /  z siebie
 trzy, cztery y więcey obręczy bárzo wysoko nad wod czyni / tak
 iź pod kaźde ono koło, wolnie z Okrtem, by nawieźszym pod-
 jachać by się mogło. Dziwowisko to ile si kroć, pokaże / zwsze
 si zł tym Islánderowie znaczney jakiey n Swiećie odmiany spo-
 dziwuj⁷⁵: gdyż teź takie Cudowisko tuź przed sm smiercią
 Cezr Rudolph⁷⁶ / wiele ich tm widzio. Drugie Cudowisko
 bywá o trzech gowch widziane / teź bárzo wielkie y straszne /
 ktore tákże zawsze co nowego z sobą / gdy się pokaże, przynosi.

Rozdżi XV.

Z a m k n i e n i e.

Aż potey opisałem te rzeczy ktore się w Islandyi widzieć
 bo słyszeć mog: lem wiele ieszcze opusćieć /  to z tych przy-
 czyn słusznych. Napierwey iz w [48, F4'] tk krotkim nie podobna
 rzecz była wszystko doskonale obaczyć / dla tegoż miało się co-
 beło nie ták jak trzeba /  dopieroź, nie z prawd pisc / wolałem
 zgołá zniechc: teraz niech się tym bczny czytelnik kontentuje /
  jesli się komu więcey chce wiedzieć / y widzieć / niech że się
 tm sam wyprwi.

Wiecy dla tego tk skąpo się o tych tm rzeczách piso / ze
 gdybym to be miał wszystko opisać / co mi od Mieszkancow tey
 Wyspy referowano było / nie iedenby się podobno znalazł taki / kto-
 ryby temu wiry dc nie chciał / bo wiele jest ludzi n Swiećie /
 ktorzy wiec pospolicie zwykli według swojey Oyczyzny w ktorej
 si zrodzili / o inszych Krájách y ziemich dekretowc y rozumieć,

* Tisková chyba msto: zostawają.

rozumiejąc, iż wszędzie jednakowo / jak u nich / rzeczy na Swiecie idą / przetož tácy / gdy więc co takiego kiedy o inszych Nacyach slyszą / nie telko nie wierzyć / ábo wszytkiemu przeczyć zwykli. Ale zász každý baczeniem y rozumem się rządzący człowiek / osobiwie ten / ktory w Cudzych Kráíach bywał y insze zemie widział / sklonniejszy rozumem, do przyjęcia tego za pewne będzie / co mu się dziwnego o inszych Kráíach powiáda. Tak się bowiem Bogu wszechmogućáemu podobało žeby na Swiecie miedzy Krájami y zemiemi rozmaitemi rozmaite teź y Cudowne rozności býly / y moze się to za pewne twierdzić / že y jedney pod Słuncem Nácii nie masz / žeby się we wszytkim z inzsemi zgadzála / bo zawsze jedná nad drugá coš osobiwego má. Z stáďže teź wielká się tu przyczyna nam podawa do tego / ábysmy to pilnie uwaźali / že poniewaź Swiata tego / ná kterym nas Bog chce mieć / ták dziwne ułózenie y rozporządzenie jest / že, mowię / dopieroź, sam ten Bog / ktory wszytek swiat mądroscią swojá rządzí y sprawuie, wielki jest, dziwny jest y Pan niezmierney jest wszechmocności. Ktoremu samemu z przedziwnych spraw y wielkiego miłosrdzia jego, niechai będzie czesé y chwałá na wieki¹⁷ / Amén.

KONIEC.

Tisk je místy velmi neurčitý, takže je těžko bezpečně zjistiti, třeba-li hlásku (případně skupinu hláskovou) spojití se slovem následujícím anebo jí oddělití. Snažil jsem se v svém přetisku zachovati i grafické vlastnosti předlohy.

I S L A N D I A

Oder

Kurze Beschreibung der

Insul Geyßland: darinnen etliche

wunderbare vnd sonderbare dinge / so in diesen

vnsern ländern nicht gesehen werden / augen-

scheinlich zu sehen / vnd etliche so von glaubwür-

digen Inwohnern solcher Insul gehöret / vnd

warhafftig sind aufgezeichnet worden:

Allen rechten Christen / welche Gottes wercke an-

zuschauen vnd von denselben zuhören

begirig sind / jezto von neuem

an tag gegeben:

Durch

DANIELEM VETTERVM

Leucopol: Moravum.

Im Jahr

1640.

[A 1']

Denen WolChrenvesten / achtbaren / Wolweifen Hoch vnd wohlgelehrten / auch Wolbenambten vnd kunstreichen Herren N. N.: deß Iddl Collegij vnd Convivij Mufici in der Königl. Stadt Sagann / bengethanen vnd anverwandten:

Meinen insonders hochgeehrten Herren vnd vornehmen werthen freunden.

Wie groß die Menschliche stärke / verstand vnd geschicklichkeit sey / wer ist, Ehrveste / Achtbare / Wolweise / hoch vnd wohlgelehrte vnd mir wolgeneigte Herren / der solches nicht wisse oder verstehe:

Vnfehlbar kennzeichen solcher stärke vnd verstandes sind grosse gebewde / grosse städte / schloßer / thürme / festungen / welcher in der Welt viel gesehen werden. Ein beweiß dessen sind auch die kriege vnd grosse streit / so die menschen wiedereinander führen / also daß wann der mensch diß oder jenes von Menschen erdachtet / erbawetes* vnd in seinem else zubereitet anschauet / muß er sich vber der menschen stärke vnd verstand verwundern. Diß ist zwar etwas / aber man hat sich mehr zu verwundern / wenn der Mensch diß von ihme selbst hette: Aber er hat es nicht / sondern hat alles, auch sein leben auß Gottes geschend. Gott ist derowegen wunderbar in allen seinen wercken / welcher so viel vnd so groß sind / wie Sirach spricht / daß sie niemand erzehlen kan**.

Solche wercke Gottes kan zwar ein jeder in seinem Vatterlande / in seiner statt gnug anschauen / denn die erde ist voll der wercke deß Herrn: Wie groß aber vnd wie viel der wercke Gottes sein / wird am besten gesehen von denen / welche in vnterschiedene länder der Welt außspazieren. Die können anschawen vnd sehen / wie Gott diese länder so schön / frölich / lieblich / wachsam vnd mit allem vorrath volauff gezieret hat / mit thieren / mit allerley viehe / mit geudgel / mit fischen vnd andern dingen so den [A 2] menschen zum nuß dienen. Sergegen sehen / Sie / wie manche länder müste felsicht / sandigt / kalt / voll marast / vnfruchtbar vnd sehr vnangenehm sind. Die thier sind milde /

* V orig. c po plsmenu w vypadlo a zbyl jen náznak. — ** Eccli 18, 4—5.

vogel vnd fische sind rauberisch / grausam vnd den menschen zur speiße zugenieffen / ganz vnntutz. Sie finden auch dieses / daß Gott auch in solchen vnfruchtbaren vnd vnangenehmen ländern menschen hat / vnd auch allda ernehret Er Sie / ohne brot / ohne salt / bier / wein / oele vnd honig / ohn alles zugemutz (da es doch vns deicht * / es sey vnmdglich / daß der mensch ohne dasselbe sein könte) vnd dennoch ernehret Er sie / daß sie frisch / starck / gesund vnd ein langes alter erreichen.

Vnter solchen ländern ist nun auch Enghland / eine Insel gegen Mitternacht hoch liegend / welche ich auch nit nur gesehen / sondern auch nicht ein geringes theil durchreiset habe. Daß ich aber von derselben Insel etwas schriftlich verfasst habe / ist mir vrsach dazu gegeben worden von etlichen vornehmen vnd hochgeehrten lieben Herren vnd Freundē / derer begehren ich nicht habe dürffen abschlagen. Vnd weil auch etliche aus ewerm vornehmen vnd löblichen Collegio, diß von mir begehret / daß was ich unlängst mündlich von dieser Insel referieret / außs Papier gesetzt würde / thue ich also jezund: Vnd weil ich jezo nit weiß jemandß anders mit dedication vnd beschreibung dieser Insel zuberehren, als Ewer hochgeehrtes vnd ansehnliches Collegium, thue ich solches / vnd hat mich dazu verbracht wie ewres sämtlichen löblichen Collegij; also auch eines i e d e r n absondere gegen mir unlängst erzeigete freündlichkeit vnd wolgeneigete affection; wie auch Ewre sonderbare kunst / experientz / hoher verstand vnd vieler dinge wissenschaft.

Dedicire also vnd befehle Euch / als meinen hochgeehrten lieben Herren vnd Freunden diese beschreibung des Enghlandes / vnd bin der gewissen zuversicht / daß Sie solches im besten vnd vertreulich von mir annehmen werden / vnd meine hochgeehrte vnd [A 2'] wolgeneigte Herren vnd förderer / auch ins künftige verbleiben; Welches ich auch zum vnterdienstlichsten vnd freündlichsten bitte / vnd in Gottes gnädige obacht E. Ehren: W. W. hierbey thue empfehlen.

Liffaw den 10. Septemb: 1640.

E. Ehrenb.: W. W.

sonderlich vnd

sämtlich

allezeit dienstwilliger

Daniel Vetterus.

* i vpadlo, zbyl náznak.

V o r r e d e.

[B 1] Dem aufrichtigen vnd Christlichen
Leser meinen gruß.

Demnach Ich diese kurze beschreibung der Insel Eyßland auf begehren etlicher Wol Edler vnd Gestrengen Herrn / vnd anderer ansehnlicher freunde solle an tag geben: Habe Ich würdig erachtet / das ich für allen dingen etwas erinnerte / Wie wir vns auf solche reyse nach der Insel Eyßland gemacht / wie lange wir vns darinn aufgehalten / vnd von dannen wieder aufgebrochen sind: Davon sol kürzlich angedeutet werden / darnach wil ich ferner zur sache schreiten.

Nach Eyßland zu reisen haben wir vns aufgemacht auß der berühmten Anseestadt Bremen / welche in Niedersachsen an dem Weserstrom 14. Meilen von der See gelegen; Von dieser Stadt schiffeten wir auf einem kaan zu zweyen Schiffen / welche 6. Meilen von der Stadt an demselben Weserstrom stunden vnd nach Eyßland segeln solten: in das ein Schiff sind wir getretten / vnd als wir auf den tag Himmelfahrt Christi¹ guten wind erwartet / begaben wir vns mit Gottes hülfe vnd anrufung seines Heiligen Namens auf die See / vnd schiffeten von dannen ohn alles aufhalten biß an Eyßland.

Auf dieser reise haben wir mehr trawriges denn fröliches vnd tröstliches müssen außstehen. Ein herrliches vnd tröstliches war das / daß wir innerhalb 9. tagen so weit gesegelt / daß wir Eyßland (welches in die 400. meilen² von der Stadt Bremen abgelegen) vom fördern ort / nicht allein kennen / sondern auch wol anschauen konten; jedoch war das mit betrübnuß / trauren vnd gefahr vermischet.

Die erste gefahr hatten wir von den Seeräubern / welche vns den andern tag vnserer schiffart antraffen / vnd hinter vns auf einem grossen Schiffe nachjagte; Da musten wir das oberste Seegel an dem mittel- [B 1'] sten Mastbaum / als sie auß einem groben geschütz hatten feuer gegeben / nach ihrem willen vnd auf ihr schiessen / herunder lassen / waren in der meinung / es weren Convoher³ / das ist / Schiff

begleiter; alß sie aber näher zu vns kamen / sahen wir / daß es räuber waren / darüber wir anfiengen sehr zuerschrecken: Daher ein jeder / was er am besten vnd löstlichsten bey sich hatte / versteckt er ins stro / in stiefeln / vnd wo es im Schiffe gebädemet war / wohin ers am besten wuste zuverwahren: Aber vber vnser verhoffen hat sie Gott zu rüde gehalten / daß sie zu vns näher nicht gesägelt. Denn alß sie gesehen / daß es ein schlechtes Schiff sey / haben Sie vns gelassen / vnd lencketen sich auf ein ander seite / vnd traffen ein ander Schiff an / welches auch nach Enßland sägelte / dem jagten sie nach / biß an den abend: aber alles vmbsonst / darumb daß das raubschiff nicht so gutten lauff hatte / wie die andern.

Die ander gefahr so vns auf der See begegnet / war Seekrankheit / welche vns nicht wenig, sondern sehr ängstigte / vnd betrübete. Denn es waren etliche vnter vns krank / auch der Rauffherr mit welchem wir vns hatten aufgemacht / wie auch der Oberste Schiffpatron selbst / der sehr elend war / vnd ist hernach in wenig tagen / alß wir in die Inseln kommen, gestorben. Darzu einer von seinen gehülffen / der nur einen tag vnd zwo nacht krank gewesen / vnd alß er hienauf auffß Schiff in die lufft steigē vnd gehen wolte / ist er nieder gefallen / vnd also bald in dem augenblick im Schiff gestorben. Welchen sie bald herauß gezogen oben außß Schiff vnd in sandt geleget / wolten gerne irgēd zum Port ankommen vnd ihn begraben; aber sie kondten solches nicht zu wege bringen. Deñ die See fieng an bald an dem selben tag ungestüm zu sein / ein wiederwertiger wind / von dañen da wir hin schiffen solten / bließ so stark / daß er ein grosses ungestüm im Meer erweckete. In solcher zeit / weil wir nicht wolten wieder zu rüde getrieben sein / musten wir 4. tage / vnd 3. nacht labieren / das ist / hin vnd her seitwärts segeln vnd schiffen: Weil sich aber das meer nicht stillen wolte / vnd wir mit dem todten cörper nirgēd ans vfer antreiben konten / haben wir ihn hinunder auf seilen ins Meer gelassen / vnd nachgesehen wo ihn der Wind hin- [B 2] geführet; Darnach haben wir gebetet / Gott dem Herren für seinen schuß gedandēt / vnd vmb fernern beystand gebetten; Alß wir vom gebet aufgestanden / haben wir ihn nicht mehr gesehen: Vnter dessen alß wir von ihm geredet / siehe / so schwamm er wieder (gegen dem wind) hinder vns her / vnd kam nahe ans schiff / wendete sich drey mal rund herumb / vnd da nam ihn der wind vnd jaget ihn zum lande / wo er ihn hingebracht / wissen

wir nicht; sondern halten dafür / daß er ehe drey stunden fürüber an den Port (welcher noch 6. meilen vnd drüber von vns abgelegen) ist außgeworffen worden: Gegen abend stillete sich dasselbe ungestümme gewitter / vnd der vorige wind fand sich wieder. Sind also mit verleihung Gbttlicher hilffe glückselig ankommen am Frentag nach dem Fest der Heiligen Drenfaltigkeit * am andern ende des Eghlandes / gegen abend gelegen am außlauff des meerß / welches nahe ist bey Selgapelt ⁵.

(Selgapelt ist ein kleines Kirchlein mit einem Pfarrhause / also genant vom berge vnd thal / so nahe bey diesem Kirchlein ist / mit einer schönen wiesen bewachsen.)

Vnter dessen auf der reise / als sich die see gestillet / vnd wir Eghland wol konten sehen / wurden etliche gehänselt ⁶ / nemlich die, welche vor nie in Eghland gewesen / von denen welche zuvor schon drinne waren. Dasselbige hānselen geschach auff solche weise; Es wurde ein jeglicher auß den selben einer nach dem andern auf ein sehl gesetzt / vnd auf einer winde drehmal ins Meer gelassen vnd eingetaucht / als sie aber wieder auß dem wasser außgezogen / haben Sie ihnen ihre häupter / mit seawasser gewaschen / vnd mit einem grossen sehl einer hand dicke an statt der sehffen / gerieben. Eben auf solche weise wolten sie auch mit mir vnd meinem reißgesellen ⁷ verfahren; aber wir betrachteten das vnangenehme vnd auch gefährliche bad (denn wenn sich einer an das sehl nicht wol hette gehalten / hette er mocht leichtlich ins meer fallen / vnd ehe Sie ihn wieder hetten herauß gezogen / in solcher weile hette er mögen ganz ersauffen / oder ja des Seewassers wol trincken) haben wir vns lieber davon erkauffen wollen. Vnd wegen solches hānselns hal- [B 2'] ten sie nicht stille / sondern auch im stárksten segeln verrichten sie solches.

Bißher mit wenigem / wie wir vns zu solcher reise aufgemacht haben; jetzt sol folgen / wie lang wir vns auf solcher Insel geselmet vnd aufgehalten haben.

Ehe denn wir aber gelegenheit bekommen / daß wir vns vom Port etwa in der Insel einlieffen / blieben wir bey dem Rauffherrn / mit welchem wir vns nach Eghland hatten aufgemacht: Des tages waren wir am Port / gegen abend aber fuhren wir zum schiff vß nachtläger / welches nahe bey dem vser an zweyen stárcken andern vnd mit vielen grossen sehflen besestiget vnd wol gefasset war. Als

wir nun einmal vns wolten zur ruhe begeben / hat sich in eil ein sehr grosses ungestümm erhaben / vnd vns grosse gefahr zu wegen bracht. Denn von dem starcken winde / welcher das schiff drang / sind die grossen vnd dicken seylen / mit welchen das schiff befestiget war / zer-rissen / der starcke wind aber jagte das schiff auff einn grossen vnd hohen fels so weit / daß wir hetten mit einem geringen wurff dahin erreichen können. Diese gefahr war so groß / daß / wenn Gott nicht vornemlich were vnser schutz gewesen / vnd darnach der eine ander / welcher das schiff starck hielte / so weren wir alle sampt dem schiff von dem felsen jämmerlich zerschmettert worden / vnd hetten also umbkommen müssen. Die jenigen welche am vfer waren, sahen vns elendiglich an / ruffeten vns zu / erinnerten vns / hetten vns gerne gerettet / aber sie konten nicht / vnd hatten auch nichts worauff sie zu vns schiffe konten: Vnser waren fünf Personen nur im schiffe / zwene gehülffen des Schifherrns liessen sich hienunder auf einē kaan mit einem grossen seyl / vnd befestigten das eine ende davon am felsen / vnd das ander ende im schiffe zogen wir an mit der winde / vnd haben also das schiff wiederumb von dem felsen abgezogen / mit neuen vnd dicken seylen befestiget / vnd sind mit Gbttlicher hülffe solcher gefahr entrunnen.

Darnach vber etliche tage beschert Gott mir vnd meinem geferten⁷ einen gutten Mann / ein Sohn des Bogts^o / oder einen aus den vor- [B 3] nemsten regenten derselben Insel / der liehe vns zwey pferd / nam vns mit auf den Landtag (welcher damals solte gehalten werden in gegenwart des abgesandten Hauptmans Ihr: Rdn: May: in Dennemard) erzeiget sich gegen vns freündlich so lange wir bey ihm waren. Vnser speise auf solcher reise / ehe wir auf ihren Landtag kommen / war gemeiniglich diese; ein dürrer / vngefalgener / vnge-kochter Stockfisch / mit butter so 20. 21. 22. 24. jahr alt. Bekamen wir ja irgend ein stück gekochtes fleisches / so war es auch ohn salt^o gekocht / vnd musten alles ohne brod essen. Vnser tranck war wasser oder molden; aber das wasser war allzeit schmedhafftiger / als daß molden.

Der Weg den wir reiseten / war sehr vnbequem. Denn wir musten vber hohe / felsichte vnd verbrandte berge / auß welchen ein dampf oder rauch bißweilen herauß stieg / daß einem die haar gen berg giengen / reisen / deßgleichen vber außgebrandte vnd vnterge-

brandte örter. Item / vber grossen schier vnglaublichen marast / davon etwas vnten * im tractat wirdt verzeichnet werden.

Als wir nu auf ihren Landtag¹⁰ ankommen / sahen wir nicht eine schlechte / sondern eine zimlich grosse zahl der Inwohner derselben Insel / so alda zusamen kommen waren: Etliche aus den selben als sie vns gesehen / haben sich verwundert / andere aber sperreten das Maul auf / sahen vns an (eben wie die Luhe ein new thor) viel aber aus den selbigen hielten sich freündtlich vnd ehrerbietig gegen vns. Jedoch konte der Satan auch alda nicht schlaffen: Denn er brauchte einen wieder vns von den Regenten der Insel / welcher zum Hauptman¹¹ gieng / vnd machte von vns wäscheren / nödtigte ihn dazu / daß er vns zu sich ruffte / fleissig examinierete, vnd auch leicht ins gefängniß würffe / wiederholete das allezeit / daß wir Kundtschaffer weren; Aber der Allerhöchste Gott / der am besten wuste was wir waren / vnd warumb wir dahin gezogen waren / ließ den Hauptman nicht zu / daß er wieder vns hette sollen etwas vornehmen oder ja schaden wollen: ja er neiget sein herz dahin / daß er vns wolthäte. Dann als wir einmal vmb sein gezelt giengen / vnd er vorm gezelt stund / ruffte er vns: Wir giengen zu ihm / er aber gieng [B 3'] vns entgegen / empfieng vns freündtlich / vnd fragete welcher nation wir weren / vnd aus was vrsachen wir dahin kommen weren? Als wir darauf gebürliche antwort gegeben / vnd das zeugniß so wir von vornemen vnd gelehrten leuten bey vns hatten / zeigeten / war er mit vns zufrieden. Weiter fragete er vns / was vnser speise were? wir antworteten / eben diese welche die Inwohner der Insel brauchten: darüber er sich verwünderte / wie wir solche speise verdauen könten / vnd befahl allsbald seinem Koch / den er bey sich hatte / er solte vns ein gutt früstüß geben vnd zubereiten / vnter dessen vnteredete er sich mit vns eine weile / befahl seinem diener / er solte vns in das gezelt einführen vnd lassen früstüßen: auff welche befehl es auch allsbald geschehen / gaben vns essen vnd trincken vollauff. Wie angenehm vnd schmackhaftig vns dieselbe speise vnd tranck gewesen nach den dürren stoßfischen / molden vnd wasser / ist nicht auszusprechen. Als wir nu noch assen / kam der Hauptman selbst zu vns / vermahnete vns zu essen / vnd vber das gab er vns solche freyheit /

* V kap.: Von den Wegen in Eyßland.

so lange er sich vnd wir vns auch allda würden vffhalten / solten wir
 allzeit zum essen zu ihm kommen. Als nu diß derselbe Landrichter
 welcher zuvor den Hauptman wieder vns anheßete vernommen / daß
 er vns solche freundschaft vnd liebe erzeiget hette / verdroß es ihn
 hefftig / daß es nicht nach seinem / sondern wieder seinen willen er-
 gangen were: Aber das war alles Gottes gnedige vorforge für vns.
 Auf demselbigen Landtage traffen wir an einen Bischoff¹² derselben
 Insul; als wir vns nu ließen bey ihm ansagen / wer vnd von
 wannen wir weren / hat er vns freundlich empfangen / vnd zu seinem
 tische eingeladen: nach vollbrachtem Landtage / nam er vns mit sich
 in seinen Residenzort / Schalkholt¹³ genant; bey welchem wir vier
 tage vnd vier nächte (nach dem hiesigen zustand es rechnende) ver-
 blieben / vnd sind reichlich versorget worden: was sein haus ver-
 mochte / ward vns gegeben: schön fleisch / gekochtes vnd gebratenes
 ward aufgetragen: Deßgleichen auch von Fischen / insonderheit schöne
 vnd gute Lachs. Das war aber das ärgste / daß alles was sie vns
 gaben vom gekochten oder gebratenen / war ungesalzen: sie gaben
 aber allezeit das saltz auf den tisch / vnd wo es vns geliebete / konten
 [B4] wir die speise salzen; sie bedurfften aber keines saltzes / weil sie
 gewohnet sind alles ungesalzen zu essen. Vnter andern speisen gaben
 sie vns auch Rindfleisch, so vor einem jahr gekocht worden / vnd vnter
 dem dache war es zur notturfft aufgehangen vnd behalten / welches
 sehr ähnlich war dem geräucherten fleisch / aber es war kein schmack
 darinnen. Brod war zwar wenig vorhanden / aber doch etwas. Zwey-
 erley gut bier haben wir alda getruncken / Hamburgisches vnd Lübecki-
 sches bier. Als der fünffte tag anbrach vnd wir vns wolten auf-
 machen / damit der Bischoff vns zum valet noch eine sonderbare
 freundschaft erzeigete / hat er diß gethan: Er ließ ein gut frustück
 zubereiten / aß auch selbst mit vns neben seinem Weibe / kindern vnd
 andern freunden / welche ihn damals besuchten: damit er vns möchte
 wol tractiren / ließt* er in einem gefeß bringen wein / in dem andern
 von dem besten bier / daß er hatte: im dritten methen: im andern
 brandtwein / in einem andern aber milch etc. welcher mancherley
 tranck in eine kanne gegossen vnd wolgemenet ward: Davon truncken
 sie vns zu: als sie aber sahen / daß vns solcher tranck wiederwertig

* Tisková chyba místo: ließ.

vnd vnangemem war / trunden sie selber dabon: vns aber gaben sie hier vnd wein / ein jedes besonders / damit wir aber wol content vnd zufrieden waren. Er verehrt vns auf die reise 20. elen Wattman¹⁴ / das ist, tuch welches sie selber machen vnd also nennen. Deßgleichẽ zwey par leffel / ein par von schaffhörnern gemacht: vnd ein par aus des Wallfisches Zeenen gemacht: beyneben entschuldigt er sich / man wolle es ihm nit für vbel haben / daß er vns nicht von gelde mittheilete / dann er hette keines: welches wir auch nicht begehrten / sondern wir waren schuldig ihm für solche erzeigete liebedienst vnd freundschaft vns danckbar zuerzeigen. Vber das alles liehe er vns die Pferd / commendiret vns dem Hauptmann / vnd bate schriftlich für vns / er wolle vns mit sich nehmẽ: vnd als er vns von sich ließ / berordnet er uns einen Wegweiser zu / vnd versorget vns mit speise auf die reise. Auf dieser reise mustẽ wir ebẽ wie zubor vber grosse berge / felsen vnd marast / vber grosse wasser / oft mit grosser gefahr reisen / biß wir kamen zum vfer des meers / auf welchem der Königlichẽ hoff¹⁵ gebauet / vnd der Hauptman [B 4'] sich noch allda aufhielt / als wir da ankamen / sind wir vom Hauptman freundlich vnd lieblich angenommen worden.

Wiß hieher dabon / wie lang wir vns vf der Insel geseumet haben: jetzt sol nu etwas gedacht werden / wie wir von dannen sind wieder zu rücke kommen.

Der Hauptman / dem vns der Bischoff commendiret / hette vns gerne zu sich genommen / weil aber auf seinem Schiff kein raum mehr vor vns war: schickete er vns mit einem geferten zu einem andern schiff so von Hamburg ankommen war / vnd bey dem Kauffman / welcher dasselbe schiff gedinget hatte / bracht er vns ein ort zu wege / ja (welches wir hernach erst erfuhren) auch dem Schiffer für vns gezahlet / dabon wir aber nichts gewußt / musten also auch selbstẽ für die fuhr vnd für speise vnd tranck zahlen. Bey diesem Kaufmann verweilten wir vns noch in Enßland drey tage lang / den vierten tag hernach giengen wir zu schiff / vnd vom vfer ließen wir vns außs meer. Anfänglich hatten wir mittelmessigen guten wind / darnach aber fast keinen: als wir nu zwischen Schottland vnd Hntland¹⁶ kamen / erhub sich ein groß vngestüm / werete drey tag vnd drey nacht je lenger je mehr: diß vngestüm war viel größer als jenes, da wir nach Enßland schiffeten / ja ich kan sagen es war das dritte theil

nicht so groß (ob jenes schon auch groß war) als diese ungestüme wetter war.

Zuvor konten wir hin vnd her labierende etwas fortfahrē / aber hier konten wir nirgend hin: Die Schiffer musten alle segel ablassen / vnd das schiff so lassen zu rücke gehen / wo es der wind hinführete: es konte auch niemand oben auf das schiff hinauf gehen / wo er nicht wolt von den Meereswellen begossen werden. Denn sie schlügen so stark ins schiff daß sie auch sich ober das schiff ergossen vnd dasselbe überschwemmeten: wen sie droben ergriffen / der kam wol nicht treuge herunder / vnd muste sich feste halten / daß ihn die wellen nicht ins meer schlügen. Welch ein schrecken war da als das schiff von allen seiten wegen der gewaltigen wasserwellen knadete? Welche etwas dessen erfahren haben / verstehens am besten. Welch ein forcht war auch damals / als [C 1] einmal in der nacht das schiff anfieng zu brechen / vnd das wasser beymehlich in das schiff floß? es kan kaum außgesprochen werden. Wie angenehm vns dasselbe war / als in der folgenden nacht eine wasserwoge ein fenster / welches wol verstopffet vnd mit ehernen nageln verschlagen / ober vnsern häuptern in der kammer / da wir vnser lagerstat hatten / austieß / vnd das wasser durchs volle fenster eine geraume weil herein lieff / daß wir kaum konten athem holen: das bleibet noch in friischer gedächtniß. Vnd was war das für eine kurtzweil vnd bequemigkeit / daß wir ruheten oder wacheten / das haupt samt dem gangen leibe hin vnd her geworffen ward / vnd keine ruhe haben konte: kan ein jeglicher verständiger leicht erachten: Aber der Allmächtige sey für alles gelobet / daß er ohne verletzung vnserer gesundheit vns solches hat erfahren lassen: er verhieng zwar ober vns grosse gefahr / aber er hat vns nicht verlassen / ließ vns nicht darinnen vntergehen: sondern erhvret / errettete vns / vnd innerhalb 8. tagen sind wir frisch vnd gesund zum Port der berühmten Kaufmansstadt **HAMBURG** an der Elbe liegend ankommen / welche zwelf meilen von der see ligt. Diesem allmächtigen **Gott** / (dessen wunder man auch auf dem Meer sehen kan) der allein wunder thut / sey lob vnd ehr in ewigkeit: Amen.

So viel sey kürzlich gesagt / wie wir vns nach **England** aufgemacht / wie lange wir vns daselbst aufgehalten / vnd wie wir mit **Gottes** hülffe wieder zu rücke kommen sind.

[C. 1']

Ein kurze beschreibung der Insel Eysland
vnd etlicher sonderbarer dinge / welche darinnen
können gesehen werden: vnd erstlich,
Vom namen dieser Insel / warumb sie
Eysland genennet wird?

Diese Insel hat ihren namen in deutscher sprache von wörtlein Eys¹⁷ / von der that / dessen dort grosse menge ist wegen der grim-
migen winterszeit / welche nicht allein damals seine krafft erzeiget /
wenn es bey vns kalt ist / sondern auch damals / wenn der winter von
vns weicht, so bleibet er bey ihnen / vnd werden desselben niemals
gänzlich befrehet / aus dieser ursach weil diese Insel gegen der
kalten seiten nach Mitternacht liegt.

Sie haben allda groß eys nicht allein wegen der grausamen
kälte: sondern auch anderzwoher / sonderlich von Grünland / treiben
die starcken winde auf dem meer viel eyses hinzu / vnd zwar mit
grausamen brausen vnd ungestümm / vnd mit solchem eys bekommen
sie auch oft andere dinge / als grosse baume samt der wurzel / welche
in Grünland vnd Norwegen¹⁸ auf den hohen bergen von den starckē
winden ausgerissen werden / vnd wenn starcke warme winde vnd
plazregen kommen / so ergreiffet es das wasser vnd führets ins meer:
welches darnach / wenn groß ungewitter komt / biß in Eysland
bringet.

Es kommen auch bißweilen mit solchem eys an weisse [C 2]
beeren / welche in Grünland¹⁹ / wenn man allda das mild jaget /
sich weit außs meer lassen / vnd wenn das eys am vser bricht / so
kommen sie auch mit dem eys / (weil sie nicht zu rücke können /) biß
in Eysland, auch bißweilen lebendig / werden von den inwohnern
daselbst erschlagen / oder sterben sonst. Diese Insel ist auch vorzeiten
genant worden Schneeland²⁰ / wegen des schnees / welches es dort
rberaus viel gibt / daß sie zu winterszeit auch nicht aus ihren hali-

jern herauß gehen können: ja im sommer siehet man auch schnees genug/ insonderheit auf den bergen vnd hügel: dann er geht nie ganz vnd gar rein ab/ sondern oft mitten im sommer nimt er zu: wie wir auch solches selber da wir alda warē habē gesehē/ daß auf Sanct. Johan des Taufers fest/ wann es bey vns am wärmesten ist/ dort also geschnehet hat/ daß in einer oder zwo stunden ein halbe ele hoch schnee gefallen ist.

Von der Eysländer religion vnd Gottes-
dienst/ vnd was sie für ein weise dabei halten.

Die Eysländer sind von vielen jahren hero der Christlichen Religion zugethan/ und zwar ietzt sind der Lutherischen²¹: dazu ihnen ist behülfflich gewesen der König in Dennemark; welcher als er solche Insel bekommen/ hat er darumb gesorget wie er den wahren Christlichen gottesdienst anrichten möchte/ vnd ließ aus ihnen etliche junge vnd zum lernen tüchtige zu sich bringen/ beförderte sie zu lernen die Lateinische sprache/ daß sie darnach in denen dingen/ welche zum wahren Christenthumb gehören/ nachmals zunehmen möchten vnd vō andern/ weil sie die Lateinische sprach verstundē, ler- [C 2] nen könnten/ weil ihre Muttersprache von andern sehr unterschieden ist: sie hat zwar ihren vrsprung von der Deutschen/ ²² ist ihr aber nicht ähnlich: die so Dännemarkisch können/ verstehen die Eysländer etwas wenig. Sie haben auch vnter sich zweene Bischoffe/ welche sie nach ihrer würdigkeit/ aus der andern Priesterschaft (derer sie nicht wenig haben) ermehlen/ vnd in grossen ehren halten: die selben werden auch reichlich versorget ober alle andere/ haben reichliche nahrungen/ vnd gebrauchen hiezu ihre hülffe wie von andern Priestern/ also auch vom gemeinen mann:

Zu ihren wohnhäusern haben sie zween ort abgesondert: der eine heißt/ Schalholt. Der andere Halar, sonsten Hola²³. Das amt dieser bischoffe ist/ alle jahr/ einen iedern Priester zu seiner dioecesi gehöbrig/ zum wenigsten einmal besuchen/ vnd ob iemand fleißig ist in seinem ampt/ vnd was bey der Kirchen vonnubten sey/ dasselbe versorgen vnd anordnen. Ihre Priester bekümmern sich wenig vmb die Predigt/ vnd ist auch nicht wüßten daß sie sich viel damit beschweren soltē: Dann sie haben ihre predigten schon längst verfertiget vnd im

druck / also daß nur der Priester das buch nimt / vnd lieset was lange zuvor verfertigt ist: vnd dasselbe gefelt ihnen so wol / welches wann es die Priester nicht theten / wolte sie der gemeine Mann nicht hören / ja man hette wol einen argwohn auf die Priester / daß sie mit dasselbe was der Heilige Geist durch ihre vorfahren lange zu vor hette bereitet: sondern nach ihrem gutduncken / vielleicht etwas falsches, predigten. Den alten Priestern aber / so ein blödes gesichte / wann sie auswendig predigen / (als versuchten vnd schon erfahren) helt mans nicht für übel. Ihre kirchen da sie zusammen kommen den Gottesdienst zuverrichten / sind am meisten vnter der erden ge[C3] bauet / eben wie ihre wohnheuser / darvon drunten * wird erinnert werden. Bey ihrem Gottesdienst erzeigen sie sich sehr eyfrig / vnd führen oft einander zugemüt / wie ihnen Gott so viel gutes erzeiget / daß er sie in solchen weit abgelegenen orten gnediglich angesehen vnd mit seligmachender erkentniß seines namens begabet hat. Zum gebet bey ihnen istß bräuchlich / daß sie auf die glocken schlagen / wollen vielleicht auch damit sich zu desto größerem eyfer aufmuntern: etliche meinen auch / wollen danit ihr hufffertiges herz an tag geben. Beym brauch des S. Abendmals haben sie diese vns ungewöhnliche weise. Dann erstlich die jenigen / welche zum tisch des Herren gehen wollen / pflegen sich mit einander zuversöhnen: die mansbilder gehen zu dem gestülle wo die Weiber sitzen / vnd reichen denselben so Communiciren wollen die hände: Darnach kriechen sie auf den knyen (insonderheit die Weibsbilder) biß zum altar: wann diß geschehen / so legen sie sich vmb den altar / so lang sie sind / vnd erheben sich zur genießung des tisches des Herren / darnach legen sie sich wieder nieder auf die erde / empfangen darauf den segen / von dannen gehen sie auf knyen wieder da von eben auf solche weise / wie iemand darzu getreten ist mit grosser ehrerbietung.

Von der Oberkeit vnd Ordnung welche sie in ihrem Lande halten.

Die Enßländer halten für ihre Oberkeit den Rdnig in Denne-
mark / welcher sie von langen zeiten her in seiner vnterthänigkeit hat /
vnd verbleibet ihr Erbherr / bekomt aber von ihnen wenig nuß vnd

* V kap.: Von den Eybländischen häusern.

frucht / aus der ursach / weil sie allda weder silber noch [C 3'] gold haben / diese herrligkeit mag ihm an stat des nutzses sein / daß diese so weit abgelegene Insel / welche voll wunderbarer dinge ist / vnter seiner gewalt vnd herrschaft verbleibet. Vnd ob schon diese Insel so weit ist abgelegen von seiner residenz / deßnoch beweiset er jährlich²⁴ seine vorseorge vor sie / damit / daß er von seinem Königlischen hofe einen aus der Ritterschafft eben zu derselben zeit hinschicket / wenn der allgemeine Landtag bey ihnen gehalten wird / damit er ihnen gegenwertig des Königes willen anzeige / vnd nach notturrfft Landesrichter an stat der gemesenen im lande anordene / vnd weil er aller dinge wissenschafft hat / kan er auch dem Könige nach seiner wiederkunfft gnugsame relation thun.

Zu solchem Landesgerichte, dem der abgesandte Königlische officirer behohnet / versamlet sich eine grosse menge der Einwohner (sonderlich aber die / so irgend zand / hader / vnd feindschafft zwischen einander haben). Der ort an welchem sie zusammen kommen / ist schier mitten in der Insel²⁵ / ein schöner grüner vnd runder plan oder wiese / doch zwischen grossen felsen gelegen / vmb welchen ort fleust ein bach²⁶ der aus einem hohen felsen seinen vrsprung hat vnd herab flet / vnd nicht weit davon / hat er durch die felsen seine durchgänge / vnd flet in die grosse see²⁷. Auf der seiten wo dieses wasser so herunter flet / ist ein gleiche ausspreitung²⁸ im felsen in die lenge zweyer oder dreyer gewende weit / vnd in die fünf klafftern tief / vnd breit in die 20. gemeine schritt / der grunt ist vberall gleich / vnd mit schönem grünen kleinen gras bewachsen; der spaziergang in dieser ausspreitung ist als zwischen zweyen mauren sehr lustig / vnd wegen des wassersturms / so aus dem fels herunter fleust / vnd da anstößet / sehr angeneh. Etliche sagen / [C 4] daß diese ausspreitung bey diesem wasser der teufel ein böser geist / es so hat erfüllt vnd ebengemacht / wie es denn gewiß etwas wunderbares ist / dann in der ganzen Insel wird nichts dergleichen gefunden. Es weiden sich oft am tage darinnen pferde vnd kühe / vnd verunreinigen die weide hie vnd dort / iedoch vden morgen des andern tages / siehet man keine verunreinigung / noch daß das gras were abgeweidet worden. Auf der andern seiten sind wüsteneyen vnd ausgebrente örter / vnd in denselben sind grosse / breite vnd tieffe spalten / von welchen ferner etwas wirdt berührt werden*.

* V kap.: Von den Wegen in Eysland.

An diesem gerichtsort versamlen sich auch ihre Bischöffe vnd Landes Richter / welche aus den andern erwehlet werden / vnd sonderlich so ihrer rechten vnd gesezen wol bewusst sind / vnd mit ihnen das ander gemeine volck. Wenn das gericht sol angefangen werdē / so lassen sie erstlich ihre rechte vnd geseze lesen / welche weitkleufftig gnug sind / welche sie alle mit sonderbarer ehrerbietung müssen anhörē / vnd auch thun anhören. Allda kan ein ieder seine sache / vnwillē, zand oder feindschafft welche er hat / frey vorbringē / vnd einer den andern nach verdienst vnd belandigung mag beschuldigen: wird an iemand eine schuld so des todes würdig befunden / so hauet man einem solchen den kopf mit einem heil ab ²⁸; den mißthättern thut man keinen andern tod nicht an / denn sie halten dieses für einen greuel / wenn jemand auf eine andere weise solte gestrafft vnd aus der welt vertilget werden. Nach gehaltenem gerichtē aber (welches in dreyn oder vier tagen verbracht wird) ³⁰ wendet sich ein ieder zu seiner wohnung: der abgesandte des Königes zeucht auch wieder heim in Dennemark: vnd nach seinem abzuge richten vnd vrtheilen die [C 4] berordneten Landesrichter das gemeine volck; zu welchen ein ieder / wie auch zu den bischöffen / zur zeit der not seine zuflucht nimpt / vnd sonderlich zu dem / der vnter ihnen Vogt oder Richter ist / welchen sie in ihrer sprache Rodman ³¹ nennen.

Vom zustande des tages vnd der nacht in dieser Insel.

Die weise des tages oder nacht in Eyßland ist von vnserm zustande sehr vnterschieden / vnd das darumb / weil diß land lieget gegen Mitternacht / vnd zu gewisser zeit nach dem natürlichen lauff mehr Sonnen liechts gebraucht / vnd hergegen muß sie auch lenger des liechts der Sonnen beraubet sein: darumb wehret bey ihnen ein tag nacheinander 16 wochen: vnd hergegen die nacht wehret eben so lange ³². Die vbrige zeit aber ist vermischet / vnd haben etwas tages / etwas nachts. Derselbige lange tag aber ist bey ihnen damals / wann wir in diesen ländern die lengesten tage haben / vmb das fest Johannis des Täuffers: welches man auch zum theil bey vns erkennen kan / wie die Sonne am himmel vom vntergang wieder zum Aufgang / von der seiten der mitternächtigen länder wiederkomt / vnd ist zu sehen / daß zur zeit der kurzen nächte / wann es nur hell ist / der Sonnen glantz

vom vntergang der Sonnen beynehmlich biß zum auffgange sich naheht. Die nacht aber (eben wie der tag) wehret bey ihnen damals so lange / wenn die Sonne von ihnen weit abgelegen / vnd bey vns die tage am kürgeften sein. Wann ihnen aber derselbe lange tag angehet / als dann / machen sie sich auf vnd fischen / vnd verrichten sonst allerley vn-
 nach-[D1] leßliche vnd notwendige arbeit / deren sie zwar nicht allzu viel haben / vnd haben auch nicht lust / mit vnnötiger arbeit sich zu verweilen. In solchen ihren tagen / haben sie keine gewisse zeit zu ruhen: sondern wie einen die not dazu dringet begeben sie sich zum schlaffen: nemen auch nicht sehr in acht den ort / wo sie sich hinschlaffen legen / sondern irgend im graß / oder legen sich oben auf des hauses dach / vnd ruhen. Wenn sie nu ihre nacht haben / so schlaffen sie auch nicht zu gewisser zeit / sondern wenn es jemand gefelt. Viel, sonderlich von den Hausvattern / stehen wol zweene tage nicht auf / es sey denn wegen der natürlichen notturfft: stehen auch nit auf / wil irgend ein solcher essen / so geben sie ihm stocfisch / wenn er gessen vnd drauff getruncken / so ligt er fort / wenn er auch gleich nicht schlafft: vnd siehet zu / was die andern im hause thun vnd vorhaben.

In ihren häusern so vnter der erden sein / machen sie ein feuer von reißig / oder von torff / (denn es können nicht alle reißig haben) vnd leichten mit vnßlit oder mit dem fette von fischen.

(Torf ist eine schwarze / feiste erde / welche man wie Zigel in stücke hauet / vnd wenn man sie an der sonnen dörret / so brennet sie wie holz / vnd wenn sie entbrent / gibt sie eine feine wärme von sich / davon die kohlen / wenn man sie wol in die asche einscharrret / wehren biß auf den andern vnd dritten tag ³³.)

Sie vertreiben aber solche lange zeit vnd verkürzen sie ihne theils mit lesen der Historien ³⁴ / oder führen sonst irgend eine kurzweil / wie sie daselbst können haben.

Von den Enßländischen bergen vnd hügel.

[D1'] ES hat in Enßland eine grosse menge berge vnd hügel / vnd vber alle maß hohe berge ³⁵ / also daß vf etliche vnmüglich ist den menschen hienauf zu gehen oder zu kriechen wegen ihrer höhe: Von welchen diese zweene berge vnter allen andern etwas sonderbares vnd wunderbares sind.

Der erste heist Schneefelskobel³⁶ / der nahe am meer lieget / welcher vmb seiner höhe willen nicht allezeit mag ganz biß an die spizen gesehen werden / vnd solches darumb / daß die wolcken den selben bedecken. Etliche³⁷ schreiben von dem berge / daß es täglich auf demselben donert vnd bliket; welches aber weil wirs selber nicht gehört haben auch selbstn nichts gewisses vnd gründliches haben erforschen können: so verjahren wir hiebon nichts. Derselbige bleibt von oben an fast biß an die hellste allzeit mit schnee bedeckt. Ein Geometra hat ihn gemessen nach seinen instrumenten / vnd befunden / daß seine höhe sey fünff meilen hoch. Viel haben es gewaget / vnd versucht ob sie hienauf gehen möchten vnd seine gestalt beschauen / aber sie habens nicht zu wege gebracht / vnd etlichen ist solches ihr vorhaben sehr unglücklich gerathen. Wie auch im jahr 1607. haben sich drey männer aus Engelland / (welche vber alle andere fürwitziger gewesen vnd etwas erfahren wollen /) auf diesen berg gemacht / vnd wie man abnehmen kan auch weit gnug hinauf kommen / aber sind nicht wieder herunter kommen / also daß man biß auf den heutigen tag nicht wissen kan / wo sie hinkommen sind: nur ihr hund / den sie mit sich gehabt / ist wieder kommen / doch ohne haar / als wenn er ganz abgesengt were; iedoch ist daher abzunemen / daß sie entweder der wind genommen vnd irgend wohin ge-[D2]worffen / oder daß sie von einer geschwinden oder verzehrenden luft sind daselbst danieder gefallen vnd gestorben³⁸.

Der ander berg ist welcher SERRA oder Sckelsberg³⁹ heist / bey drey meilen von Schallholt gelegen / ein sehr grosser / hoher / breiter vnd am ansehen ein erschrecklicher berg / also / daß wenn man ihn nur ansieheth / der mensch erschrecken vnd sich fürchten muß; er hat in sich viel kleine verbrante vnd sehr schwarze felsen / vnter welchen man allerley klüffte siehet. Bey diesem berge sind viel wunderbare dinge / vnter welchen auch diese folgende sind. Es steigt ein feur oder flamme stets aus demselben auf / welche aber bißweilen mehr / bißweilen weniger sich sehen leßt / vnd aufspringet / es bleibt aber darinnen beständiglich: daher auch ein rauch darauß aufsteiget / vnd schwebet allzeit darauf wie eine wolcke / vnd in diesem stücke vbertrifft er etliche andere berge so da brennen / als in Sicilia der berg AETNA: insonderheit Winterszeit / wenn sie allda nacht haben / steigt die flamme so starck heraus / daß sie die ganze Insel erleuchtet. Er wirfft von sich sehr hoch vnd sehr grosse steine / also daß auf zwo meilen vmb vnd vmb

ja auch wol mehr niemand wohnen kan noch darff. Aber das wird all-
da ein gethön heulen vnd geschrey / eben als eine menschliche stimme
gehöret. Die flamme so herauß steigt / verbrennet nicht papier / lein-
wadt vnd dergleichen treuge materien / sondern wenn es etwas leben-
diges oder nasses erreicht / dasselbe verzehret es geschwinde vnd auf-
einmal; daher komt es / daß je nasser das jahr ist / desto grösser
schlegt die flamme aus / als im Winter wenn viel schnee herab fellet.

Den jenigen so nahe diesem berge Hekla wohnen / er- [D 2']
scheinen mancherley gespenste / ja auch etliche menschen / so etwa vn-
längst allda gestorben sind: vnd wann sie gefragt werden / was sie da
machen vnd warum sie nicht lieber mit ihnen sich heim begeben / so
antworten sie mit vielem seuffzen vnd betrübniß / daß sie gen Hekla
sind citiret, müssen also wieder hingehen vnd sich einstellen ⁴⁰.

Es brennet aber dieser berg gemeinlich am stärcksten / vnd gibt
ein schreckliches gethöne von sich / wenn sich in der welt etwas neues
begeben vnd irgend eine besondere verenderung angehen sol / also daß
die Engländer diß für ein gewiß zeichen haben / daß etwas besonders /
es sey nu wo es wolle / geschehen solle: was aber dasselbe sey / können
sie nicht wissen / biß die deutschen oder andere Kaufleute zu ihrer zeit
ankommen / welche sie / wann sie was von neuen zeitungen haben / da-
von berichten. Es habens auch etliche gewaget vnd versucht näher zu
diesem berge zukommen / aber nicht ohne grosse vnd schreckliche gefahr
auch mit verlust ihres lebens. Bißweilen gehen ihr viel dahin: aber
es kommen nicht alle von denselben wieder; Denn es sind vmb den-
selben berg her viel flufftē / spalte vnd wunderliche abgründe / welche
biß oben an mit asche erfüllet sein / vnd andern örtern sehr gleich vnd
eben / wenn nu die jenigen / so dahin gehen / an solche ort kommen /
vnd drauff treten / so verfallen sie sich als bald durch die asche / als
durch einen staub. Andere welche nicht fleißige achtung auf sich gebē
(weil das innerliche feuer / kleine vnd grosse steine auswirfft) werden
von oben mit solchen steinen erschlagen. Etliche werden auch von der
flamme / (welche vnversehens aus den löchern desselben berges weit
herauschlegt) ergriffen / vnd erhaschet ⁴¹ / viel werden auch von den
gespensten vnd [D 3] ungethümen welche sich in grosser menge lassen
sehē / erschreckt / vnd fallen in ohnmacht / aus welcher (weil sie ihnen
selbst nicht können helfen) sie den geist aufgeben.

In summa / der muß ein vermägener mensch sein / vnd sein

leben sehr geringe achten / wer nahe hinzu treten / oder ja auf den berg etlicher massen hinauf gehen wil ⁴²: denn wenn man von fernen den berg ansiehet / so kommt den menschen ein solche forcht vnd schrecken an daß wie man im gemeinen sprichwort saget) einem die haar gen berge gehen.

Aus diesen vnd viel andern erzehlten vrsachen sind viel in der meinung von diesem berge / daß es die helle oder der ort der verdamten sein solle / oder zum wenigsten irgend ein durchgang zum hellischen pfuel / welches mit feuer vnd schwefel brennet. Welches ob es so sey / kan gnugsam nicht bestetiget werden / jedoch ist nicht so viel daran gelegen / daß man versichert sey / ob es da oder anderßwo der ort der gottlosen oder verdamten sey: viel besser ist es daß ein ieder sich darumb bekümmere / wie er möchte entgehen diesem solchen schrecklichen ort / welcher den gottlosen vorbereitet ist / dann viel erforschen wollen wo er sey.

Es sind auch viel andere hohe berge / bey welchen auch noch andere wunderbare vnd sonderbare dinge geschehen.

Es war einer aus denen 16. meilen von Schalholt / bey welchem Anno 1613. im winter diß geschehen: Es hat vf demselbē berge drey tage lang ein solch doñern vnd erschreckliches krachen ohn vnterlaß gewehret / nicht anders als wenn aus vber aus grossen vnd vielen stücken feuer gegeben würde, darnach hat er sich ganz angezündet / von obē an gebrandt wie eine sackel / vnd mit einem grausamen krachen vnd heulen in das see / so darunter ist / gefallen / so 30. klafftern [D 3'] tieff / alles wasser im see hat er außgebrand vnd außgetrudnet: die tieffe aber des sees hat er mit den außgebrandten steinen erfüllet ⁴³.

Von den wassern in Eßland.

An vielen orten in Eßland befinden sich warme vnd heisse wasser ⁴⁴ / aus welchen ein grosser rauch als aus einem kaldofen heraus steigt / welche aus der erden sehr stark heraus treten vnd außspringen / vnd an manchem ort als ein grosser bach sich ergießen ⁴⁵. Ohn allen zweifel weren solche wasser sehr nützlich schwachen vnd krankten leuten / aber die Eßländer brauchen derselben wenig / vnd vnter ihnen befinden sich nicht so viel elende menschen mit mancherley krankheiten beladen / wie an diesen ortē bey vns ⁴⁶; jedoch brauchen

sie sie auch zu ihrem nutz. Denn sie kochen fleisch in solchen wassern: etliche stecken das fleisch schlecht an einen spieß oder binden es an einen strang/lassen es im wasser hangen/biß es ganz wol gekocht/welches zwar in einer kleinen weil geschehen kan wegen des sehr heissen wassers; darnach ziehen sie es aus dem wasser/nemen alle beine daraus/vnd lassen sie so liegen/das fleisch aber tragē sie in ihre häuser/hengē es vnters dach/vnd schneiden dabon eine lange zeit/wol ein ganzes jahr nach noturfft/vnd essen es.

(Dasselbe fleisch aber ist sehr vnschmackhafftig/ist nicht viel dran zumbesten: jedoch essen sie es sehr gern vnd mit lust obschon darinnen viel lücher sein/zwar nicht von würmē gemacht/sondern daß sie es so lang gehalten haben.)

Undere legen das fleisch in einen kessel/giessen frisch wasser drauf/hengen es also ins heisse wasser/welches eben so vfkochet/siedet/als wenn es bey dem feuer gekocht were/vnd hat einen bessern schmack/denn jenes fleisch/welches [D 4] schlecht hin ins heisse wasser gegeben wird: dergleichen die so malz haben/pflegen hier darin zu kochen. Sie brauchē auch solche heisse wasser ihre kleider zu waschen/darinnen sie ihnen sehr behülfflich sein/weil sie keine seife haben/iedoch wenn sie in solchen heissen wassern ihr gewäsche ein wenig auswaschen/so geht aller vnflat weg/vnd wird schön weiß.

Es haben auch etliche bey solchen wassern ihre halter/in welche sie das heisse wasser lassen einlauffen/vnd wenn es ein wenig kalt wird/baden sie sich darinn/nach dem bade/lassen sie das wasser wieder weg lauffen. Sie haben auch oberflüssig frische vnd kalte wasser zu trincken: viel fließen in tieffen spalten durch die felsen/viel fallen auch aus hohen felsen herunter/vnd sind sehr kalt. Es sind auch in der Insel zweene brunnen/in welchen das wasser eine solche krafft hat/wenn in den einen schwarze wolle geworffen wird/so verwandelt sie sich in weiße wolle: in den andern so man weiße hienein wirfft/wird sie in einem huy in schwarze wolle verwandelt ⁴⁷.

Es gibt auch sehr grosse vnd starkleuffende flüsse/derer oberflüssig sein/ober welche/weil es dort keine brücken hat/die leute vñ pferden sich hinüber machen/vnd zwar oft mit grosser gefahr des lebens; in denselben wassern bekommen sie viel fische/insonderheit aber viel Lachs ⁴⁸.

Von den Eysländischen thieren.

Es befinden sich in dieser Insel nicht viel thier / außgenommē nicht wenig fische gibts allda vnd solche mancherley farben / etliche sind weiß wie kreude / etliche schwarz / grau / sprenglicht / vnd [D 4'] sonst mancherley farben⁴⁰: thun aber den Eysländern grossen schaden. Denn sie pflegen vnter die schaffe einen einfall zuthun vnd sonderlich im frūling / erbeissen ihnen viel junger lāmblein / darumb müssen sie fleißige aussicht haben / daß sie sie wegjagen: weil sie aber nicht sehr furchtsam sind vnd wilde / gehen sie nicht weit von der herde / vnd sehen zu / ob der schaffer bald werde weg gehen. Dann sie haben keine büchsen oder armbrust / daß sie sie könnten schiessen vnd vertreiben. Von andern thieren / als von hirschen / rehen / hasen: etc wie auch von Wblffen / wissen sie nicht⁵⁰.

Vom gevdgel..

In Eysland hat es gevdgel gnug / vnd solches beyderley art als vñ den wassern / nemlich schwā / enten mancherley geschlechts / wilde gānse / deren ein grosse heerde sich zusammen halten vnd weyden, daß man gar nahe zu ihnen / als wenn sie zam weren / kommen kan: die thun auch grossen schaden auf den wiesen vnd grunen plāzern: darnach ist auch da mancherley ander gevdgel so bey vns nicht gesehen wird / vnd zwar in grosser menge: also auch auf den feldern / Rebhūner allerley farben / lerchen / weisse falden / welche von den Engländern gefangen vnd in vnterschiedene lānder verkaufft werden. Es sind allda grosse weisse adler / vnd raben / von welchen etliche sind ganz schwarz / sie haben aber weisse schwānze / vnd ander gevdgel mehr⁵¹. Es genießten aber solcher vōgel die Eysländer wenig: denn sie fangen sie nicht / haben auch keine bereitschafft dar zu / wie bey vns die vogelsteller brauchen. Ihre eger wenn sie nur können / sonderlich in [E 1] felsen vnd klufften / nemen sie aus / sieden sie hart / beschmieren sie mit butter / vnd essen sie ohne saltz vnd brot an stat der jungen hūnlein. Können sie aber die alten iemals vnd irgends so in löchern / in den nāstern / vnd auf den ehern sitzend ertappen / vnterlassen sie solches nicht / sondern nemen die alten samt den ehern / bringen sie heim / bereiten sie zu / kochen vnd essen beydes.

Von den Wegen in Eßland.

Es hat in Eßland nicht solche wege/das man mit einem wagen drauf fahren möchte: sie haben auch keine wagen / vnd wenn sie sie gleich hetten / so könten sie sie nicht brauchen ^{51a}. Darumb / weil kein weg / kein fußsteig / vnd auch kein zeichen ist / wo man gehen oder fahren könte / so ist es vmb sonst einem unbekanten sich auf die reise begeben / sie aber weil sie aller örter bewußt sein / so gehet vnd reitet wer / wohin wil / vnd wo es jemanden deucht am nächsten vnd am besten zu sein. Es müssen aber die reisenden viel vngemachs austehen / theils wegen der bösen wege, theils auch das sie nirgend keine herberge haben.

Die wege sind sehr böse / vnd fast vnmöglich das mā da zu fuß gehē möchte: drum brauchen sie pferde / weil sie derselben gnug haben / zu fuß aber macht sich keiner auf den weg / es sey dann gar nahe / man muß am meisten reiten vber felshe berge / thal vnd pfügen / das es sehr schwer solte den menschen fürkommen solche örter zu fuße gehen: ihre pferde sind zum reisen also abgerichtet / ob sie schon glat beschlagen werden / iedoch so können sie vberall an solchen auch gefehrlichen orten fortkommen / vnd ist bey ihnen nicht bräulich auch an den ärgsten orten abzustiegen. Wiederumb befin=^[E 1] den sich bißweilen vnterwerts gebrante örter / vber welche zu reiten ist sehr gefehrlich / aus der vrsach / das die steine gar dünne / vnd wie etwa ein dünner schieffer oberwerts sind / vnten aber ist hool vnd sind gruben: wenn nu dasselbige einbricht / so geschichts oft das man sehr tief felt / vnd die reuter oft mit den pferden in solchen gruben vnd vnterwerts gebranten örtern gar vmbkommen: vnd wenn man auf solchen orten reitet / so klinget es als wenn man auf der paucken paucket / vnd erschallet gar weit. Darzu so sind auch vberaus tieffe rige vnd spalte in den felsen / in die erde hienein / das man in manchen nit kan den grund sehen / in manchen ist schnee / in andern aber wasser / vnd auf dem wasser sind enten: welche was es für enten sein / kan man wegen der tieffe nicht erkennen ⁵² / er muß ein gut gesicht haben / wer sie ein wenig kan kennen oder sehen. Wiederumb sind örter voll marast / vñ welchen ob schon schbnes gras wechß / vnd scheint nicht gefehrlich zu sein / iedoch wenn man mit pferden darauf reitet / so erschüttert vnd beweget sich ein grosser ort vmb vnd vmb wie

auf dem wasser / darumb geschicht es oft / daß die pferde sich verfallen daher sie mit grosser mühe vnd arbeit können heraus gezogen werden⁵³. Es sind auch an vielen orten breite ausläuffe des Meeres vnd er-gießen sich in die Inful auf etliche meilen / darüber man reiten muß (vnd zwar damals wenn das meer abweicht nach seiner natürlichen art) * mit sehr grosser geschwindigkeit / damit das wasser nicht / wenn es wiederkeme / die menschen ergriffe vnd erseuffete⁵⁴. Sa gefehrlich vnd böse ist es zu reisen auch darumb / daß man vber grosse vnd geschwinde flüsse reise muß / vber welche man anders nicht kan kommen / es sey dan auf pferde / welche wol schwim- [E 2] men können: wie dann ihre pferde darzu gewehnet sein / daß sie den menschen gar leicht hinüber tragen / darauff bauen die Engländer vnd sagen den furchtsamen: Fürchte dich nicht / halt dich nur feste: du must drauf bedacht sein / daß du dich heltest / vnd das pferd muß sich bemühen / daß es an den andern vfer schwimme / wenn du es nur vom ersten vfer abtreibest. Sie haben keine brücken vber keine flüsse sie sein groß oder klein / vnd haben auch nicht woraus sie sie könnten machen; steine haben sie zwar gnug / aber keinen kalk / noch andere notturfft / auch keine Meister welche etwas davon könnten machen. Vber das / ist das auch eine grosse vnbequemigkeit den reisenden / daß sie keine wirts-häuser haben auch nicht bräuchlich / daß einer beyh andern in häusern sich solte aufhalten / sondern wo es ihnen beliebt / vnd ein bequemer ort ist für die pferde zu füttern / da ruhen sie / vnd haben allerley notturfft mit sich / welche sie auf den pferden mit sich nemen. Dann es ist bey ihnen bräuchlich / daß sie viel pferde mit sich nemen / sonderlich die reich sind: etliche brauchen sie zum reiten / etliche die zelte zu tragen / oder probiant vnd andere notturfft: andere lauffen auch leer / vnd darnach müssen sie der andern last widerumb tragen. Der gezelte welche sie mit sich haben / insonderheit wegen anderer vnbequemigkeit / daß sie sich darunter verbergen / ist dieser nutz daß sie an etlichen orten sich können verhalten wegen der grossen müden / welche so häufig ankommen / als wenn man sie aus einem sack auf den menschen ausschüttete / vnd ist nicht möglich daß man sich besser für denselben verwahren kan / als in gezelten / darein sie nicht fliegen: verirret sich irgends eine müde in dasselbe / suchet sie bald wie sie

* Závorka je doplněna.

möchte wiederumb heraus fliegen: vnd solche vnbequemigkeit ist gemeiniglich [E 2'] an orten da marast sind. Sie haben dort schier keine fliegen / auch kein ungeziefer: es seyen schlangen / rößche / scorpionen / nattern / oder dergleichen giftige vnd vnreine thiere.

Von Nahrung der Eßländer.

Se haben nicht so viel vnd mancherley nahrung auf dieser Insel wie allhier bey vns vnd anderßwo: dann sie haben keine äder / weinberge vnd garten ⁵⁵ / ja sie können auch nicht sein / ob schon die Deutschen Kaufleute nicht einmal etliche gärten gewechse haben mit hingbracht / ob es vielleicht dort wachsen wolte / aber es ist alles vergebens gewesen / es hat auch da keine handwerksleute / welche etwas könten / vnd wie sichs gebürete, machen. Ihre allerbornembste nahrung ist die fischerey / darzu sie dann bequeme gelegenheit haben: dann vmb ganz Eßland auch in aussflüssen vnd in bächen / so durch ihr land durchlauffen, bekommen sie viel fische / vnd zwar ohn sonderliche schwere arbeit / sie brauchen dazu kein netz oder hamen / sondern mit der angel bekommen sie viel vnd grosse fische / als, Stockfische / Nachs vnd andere mancherley art: sie fangen oft in einer kleinen weil ein ganz schifflein fische / mit welchen sie heim kommen gefahren / bereiten sie zum dörren / vnd hangen sie mit sademen an standen angebunden vmb ihre häuser herum / welche ihnen vom winde vnd sonnenschein hübsch vnd ohn alle verkehrung abdürren / vnd nicht allein die fische ⁵⁵ / sondern auch ihr fleisch dörren sie also ⁵⁰ / vnd vertierbet ihnen nicht; welches ein gewisser beweiß ist / daß in Eßland ein sehr reine / gesunde vnd so vor der verweßung beheltet / lufft ist: also daß [E 3] wir in vnsern landen vnd die vns gleich sind / nicht eine solche lufft haben. Aus solchen fischen aber / welcher sie vberaus viel fangen / bekommen sie viel fettes / daraus sie spide machen / versamlen es in die tonnen vnd verkauffen es: solche spide brauchen auch bey vns die handwerksleute / so mit läderwerk umgehen.

Die andere nahrung der Eßländer ist viehzucht / welches (weil sie ausbündige wende haben / da von das viehe sein auskommen hat) sie oberflüssig haben / vnd ist sehr schön: als, Pferde / welchen sie nicht habern geben / sondern im sommer weiden sie sich im grase / im winter aber erhalten sie sie mit hew: mangelt es aber an hew /

welches bißweilen geschicht/wenn der winter lange weret/so geben sie ihnen stockfische zu essen, wie auch den kühn vnd schaffen. Sie haben auch viel kühn vnd oxsen/vnd die selben haben keine hörner/wie auch die kühn: von den kühn bekommen sie milch oberflüssig/daher haben sie viel butter/vnd wenn es ihnen am gefeh mangelt/so legen sie die butter hübsch auf die erden in ihren heusern in die windel/vnd machen darvon grosse hauffen. Sie haben auch eine grosse menge schaffe mit grossen hörnern/aus welchen sie leffel vnd andere dergleichen dinge machen. Sie müssen aber solche schaffe wie auch die oxsen vnd kühn/offt von der weide an felsichte orter/wo kein gras ist/treiben/vnd ihnen wehrē/daß sie nicht auf der weyde gehē/damit sie sich nicht zuviel vnd oberflüssig befressen/vnd nicht zerbersten⁵⁷. Ihre schaffe haben eine schöne/weiche vnd lange wolle/welche sie nicht scheren nach andrer landes art; sondern lassen sie so lange/biß sie die wolle lassen/darnach ziehen sie sie herab/vnd das vbrige was von ihnen abfelleet/lesen sie [E 3'] bald da/bald dort auf/auf den weyden vnd an den dornen. Wenn sie nu solcher wolle oberflüssig haben gesamlet/machen sie strümpfe/handschuch/tuch (oder viel lieber stoxen) welches sie Wattman nennen/dasselbe ist weich vnd warm/aber vngeschickt vnd nicht glatt gemacht/denn sie haben nicht der tuchmacher zeug dazu; da es doch/wenn es solte gemacht werden wie sichs gebüret/so könten sie schön tuch darvon haben.

Wenn sie nun der sachen viel/als, butter/fische/specke/Wattman etc. eingesamlet/so reisen sie mit solchen dingen zu den kaufleuten/welche zu ihnen jårlich auf vielen schiffen ankommen/wie aus Engelland/also auch aus Deutchland/vnd bringen mit sich allerley wahr/als, geld/brod/bier/wein/brandwein/meth/meel/malk; hülzern/messinges/ziernes/kupffern, eysern gefäß; leinwad/tuch/stränge/hütte/schuhe/deggleichen auch holz zu ihren schifflein etc. denn alle solche sachen haben sie nicht in ihrem lande: bekommen aber solche dinge vor fische/butter/spide vnd andere ihre sachen. Sie bringen so viel vnd mancherley fische vnd in solcher menge zu den kaufleuten/daß sie darauß schober eben wie aus dem getrende machen: So lange sich die kaufleute bey ihnen aufhalten/so lange haben sie ihre gröste bequemigkeit vnd freudentage⁵⁸. Das geld das sie von kaufleuten bekommen/sind gemeiniglich harte reichstahler (sie bekommen wenig oder nicht viel ducaten oder andere münze) welche sie

nicht so weit vor sich / als vor ihren König* / welchem sie jährlich eine Contribution von gelde nach ihrem vermögen geben müssen. Daher kommt daß sie im kauffen vnd verkauffen keines gelds gebrauchen / sondern bekommen ein ding umbs ander⁵⁹. So lang sie [E 4] aber bey den Kaufleuten sein / so lange werden sie auch von ihnen unterhalten / welchen die Kaufleute essen vnd trincken gnug geben / doch ohne ihren schaden: denn sie solches ihnen wol wissen an ihnen zuerstatt.

Von den Engländischen häusern.

Man findet selten in England drey oder vier häuser nebeneinander / sondern eines oder ja zwey beyeinander⁶⁰. Jedoch in einem hause (welche ausgebreitet vnd in viel kammern vnd pferdställe ausgegetheilet sind) befinden sich in die 60. 100. 150. ja wol vber 200, personen: Sie haben aber ihre häuser alle vnter der erden⁶¹ / oben sind sie mit schönen grünen plätzen bedeket / auf welche man gar bequem kan hinauf kriechen / vnd haben auf denselben das schönste vnd beste hew: inwendig haben sie raums gnug: dann wo sie sich an der zahl vermehre / so erweitern sie bald ihre heiser / damit sie desto bessere bequemigkeit in denselbigen haben möchten. Sie haben aber solche vnter der erden erbaute häuser / aus folgenden vrsachen: Erstlich darum / daß sie kein holz haben / stein haben sie gnug / aber keinen kalk vnd da zu tüchtigen lehm: Zum andern / damit sie für der kälte möchten sicher sein / weil bey ihnen der winter sehr grausam ist. Vber diß aber auch wegen des windes vnd wetters⁶¹, denn sie sind so groß / daß fast nichts vor ihnen kan ganz vnd fest bleiben /: vnd das ohnzweifel aus der vrsach / weil sie nicht haben woran sie sich möchten anhaltē / darum thun sie auch grossen schaden / insonderheit wenn sie vff der see oder in den ausläuffen ergreifen / vnd geschicht solches sehr geschwinde vnd in einem huy / also daß man offtzum vfer mit grossen oder [E 4] kleinen schiffen füglich nicht kan ankommen vnd hinzuschiffen / es sey denn daß alles / das schiff / die menschen vnd andere dinge in stück sich zerscheitern muß; aber das were nicht füglich zum vfer angelanget. Also ist geschehen im jahr 1613. sechs Personen aus einem Hamburger schiffe / welche auf einem kleinen schifflein sich abliessen zu einem

* Ve větě chybí sloveso. V polském textě (str. 38) je: dbaja.

andern grossen schiff/vnd darnach etwa ein meile wurden sie von einem ungestümnen wind ergriffen/vnd an einen fels in stücken zerschmettert/also daß man sie/des andern tages mit stücken am vfer des Meers musste zusammen lesen. Es pflegen auch grosse schiffe auf welchen die kaufleute ankommen in solcher gefahr zustehen; welche ob sie wol feste bekrefftiget werdē indem die ander ins meer hienein gelassē werden/jedoch ist auch dieß nicht allezeit nützlich. Denn von den starken winden werden auch die ander/ob sie schon groß vnd stark sind/zerbrochen vnd hißweilen müssen auch die dicken seyle zerreißen: in solcher zeit/wo sie nicht fleissig vnd heftig das schiff retten/so wird es in einem huy an felsen in stück zerschmettert. Es ist aber nicht allein auf der see vnd in den ausleüffen solche unbequemigkeit vnd gefahr von den winden: sondern auch auf der erden/auf welcher in solchem ungestüm zu reisen/nicht sehr bequem ist/vnd geschiehet offft/daß zu solcher zeit/wo jemād fort reisen wil/der reuter samt dem Pferde danieder geworffen wird. In summa/die grössten winde so bey vns zu sein pflegen/scheinen nichts zu sein gerechnet gegen ihren winden: vnd weil der wind solche krafft beweiset bey geringern dingen/an welche er sich nit so stark antossen kan/wie viel mehr würde er seine krafft beweisen/bey einem grossen erhabenen gebewde/wenn sie gleich hetten worauß sie es machen solten

[F 1]

Vom zustande der Leute so in
Ehßland wohnen.

Der zustand der leute so in Ehßland wohnen/möchte vielen vorkommen/er sey sehr elend/vnd das aus billichen vrsachen/weil sie solche dinge/so wir in vnfern landen vnd die vnfern ähnlich sein zu vnserm auffenthalt haben/sie aber nicht; vnd so fern möchte man meinen/daß jenes vrtheil von Gott zu Adam gesprochen/nach dem buchstaben sie nicht angehörte/nemlich: Im schweiß deines angesichtes soltu dein brot essen⁶²: weil sie deß brots mangeln müssen. dazu/so haben sie nicht saltz/holz/bier/wein/früchte vnd kein gartengewechie: es ist ihnen zwar etwas hingebbracht worden/aber alles vergeblich/weil das nicht bey ihnen wachsen wil: vnter dessen sie doch gutes muts vnd frölich/rühmen vnd loben ihr land/sagende: daß vnter der sonnen kein besser land ist als Ehßland. Wie dann wann man etliche ihre

bequemigkeit betrachtet so kan ein ieder diß befrefftigen / daß sie dennoch etliche (sie doch vor sich selber / weil sie da geboren sind) ja viel gute dinge haben. Erstlich / eine gesunde lufft / welche nicht so geneigt ist zum verterben wie bey vns: daher es komt / daß sie von vielen krankheiten / so vns gemein sehen / nichts wissen: als von fiebern / von der podagra oder gicht / pestilenz vnd andern. Es befinden sich da leute eines langen lebens / etliche erreichen anderthalb hundert jar ihres alters / vnd wie es von etlichen befrefftiget wird / daß sie auch zwey hundert jahr erleben⁸⁸. Darzu so sind sie sehr frisch vnd stard⁸⁴ / ob schon selten leute befunden werden von grosser statur / gemeinlich sind sie kleiner [F 1'] statur: darumb wenn sie jemanden aus diesen ländern / etwa mittelmessiger grösse sehen / verwundern sie sich seiner grösse: insonderheit ist das weibesbild von sehr kleiner statur: beyde aber die männer vnd weiber sind lieblich, schön gnug vnd nicht sonnen schwarz. Zum andern / haben sie auch diß gute / daß sie vor lieb nemen mit dem was sie haben / wissende von keinem bessern; ob sie schon bißweilen zun Kaufleuten kommen / vnd sich auch mit einem trund ergehen / dessen sie viel von den Kaufleuten nehmen / iedoch seumen sie sich nit lange damit / lassen es nicht sauer werden / verzehren es geschwinde⁸⁵ / vnd darnach leben sie wiederumb nach ihrer vorigen weise / welcher sie von jugend auf wol gewohnet sind. Zum dritten / sie sind von mancherlehen sorgen / welchen wir müssen vnterworffen sein / befrehet: denn mit vnterthänigkeit / mit frondiensten / oder mit grossen vnd vnerträglichen zollen werden sie nicht beschweret: wo es jemanden gefellet / da kan er seine wohnung haben. Wegen der speise vnd nahrung für ihre weiber / kinder vnd ganzes gesinde bekümmern sie sich nicht sehr: denn sie haben vberaus viel fische vnd fleisch / vnd das ist ihr auffenthalt. Dazu / so führen sie nicht eine schwere arbeit / bey welcher sie mühe vnd beschwerlichkeit solten empfinden: die allergrösste arbeit ist das vieh versorgen.

Anlangende ihre fischerey / die kan eigentlicher eine kurzweil / denn eine mühselige arbeit genennet werden / weil bey ihnen ein vberaus grosse menge der fische ist / daß in einer kleinen weile ein fischer gar viel kan zusammen bringen. Betreffend ihre kleidung / die ist schlecht / vnd das oberkleid der weiber vom oberkleid der Männer / ist wenig vnterschieden / darumb / von hindenzu / ob es ein mann oder weib [F 2] ist / kan nicht leichtlich vnterschieden vnd erkant werden⁸⁶.

Die Leinwad / weil sie der wenig bekommen ⁰⁷ / ist bey ihnen sehr angenehm / viel vnd am meisten vom gemeinen vnd schlechten volck gehen in ledernen hembden.

Von den Inseln vmb Engßland
herumb.

Eine grosse menge der Inseln / grössere vnd kleinere / siehet man vmb Engßland herumb; in etlichen wohnen die leute / welche grösser sind / vnd daher können sie ihre nahrung der fischerey desto füglicherr verrichten / weil sie das meer vmb sich haben.

Ein solche Insel ist die / welche Bospene ⁰⁸ heisset / ziemlich groß; in welcher nicht wenig fischer sind: of welcher etwas besonders ist / nemlich / daß of derselbē kein weib einer leibesfrucht genesen kan / sondern wollen sie eine frucht haben / so müssen sie sich in die grosse Insel / das ist / in Engßland lassen hinüber führen / vnd allda biß auf die zeit ihrer geburt verbleiben. Diese Insel Bospene hat auch vmb sich vberauß grosse vnd schreckliche felsen / hie vnd dort im meer / für welchen sich die Schiffer nicht wenig fürchten / vnd müssen fleissige auffficht haben / daß sie mit dem schiffe / sonderlich des nachts nit anstossen vnd in einen augenblick vntergehen.

Vnter andern solchen felsen ist auch einer wie ein sehr hoher turm / welcher in seiner form / einem Münche in der kappen sehr ähnlich ⁰⁹ / welcher vor sich hat einen andern breiten fels einem altar ähnlich / also wenn man es von fern ansiehet: vnd weil diß alles wegen der weite scheint kleiner [F 2'] zu sein / so ifts nicht anders / als wenn warhaftig ein Münch beim altar stünde oder knyete vnd Messe läße / aber wenn man näher hinzugefahren kompt / so siehet man daß es ein fels ist / iedoch daß es eine solche gleichheit hat. Also dergleichen im lande / nicht weit von Helgabeld befindet sich ein grosser fels so einem weibesbilde sehr ähnlich / also daß es grausam ist nahe anzuschauen ¹⁰: vnd ist gewiß daß beyde diese dinge nicht mit menschen händen gemacht sind.

Von den fischen vnd ungeheuren
vmb Engßland herumb.

Wer andere orter auf dem Mitternächtigen meer / kan man viel wunderbarer vnd grosser fische vmb Engßland sehen / ohn allen zweifel

aus der ursach/weil sehr viel gemeiner fische an den orten sich auf-
 helt/so kommen auch grosse da an/vnd haben ihre vnterhaltüg eine
 von den andern/insonderheit die größern von den kleinen. Insonder-
 heit aber neben andern sind würdig anzuschauen die Wallfische welcher
 dort eine menge ist/vnd darzu grosse/ja auch sehr schrecklich/welche
 mit starckem gethön vnd brausen in meer spazieren/vnd gemeinlich
 zween vnd zween/bißweilen gehen auch wol drey miteinander/vnd
 foumen oft biß gar zu den schiffen vnd schwimmen neben ihnen/
 stoßen ihren rücken vnd das halbe auge aus dem wasser/sehen das
 schiff vnd die leute fleißig an. Die schiffe verhindern sie nicht/aber
 doch so weit/wosern man ihnen keine ursache gibt; sonstn were es
 sehr vbel gethan/wann sie womit würden erbittert vnd zu zorn ge-
 reizet: darumb müssen sie zu solcher zeit alles geschrey/vnd noch viel
 mehr das schießen vnterwegen lassen [F 3] vnd ihnen mit allerley
 schönen vnd liebtfösenden worten zusprechen. Es sind aber die wallfische
 sehr schrecklich anzusehen: theils vmb ihrer größe/theils darumb daß
 sie schwarz sind: dann nur die augen allein glänzen/schimmern vnd
 sind dem feuer gleich⁷¹. Wenn sie im meer gehen vnd scherzen/so
 treiben sie viel wasser hoch vber sich/vnd wo sie sich mercken lassen/
 da erhebt sich das wasser hoch als ein fels vnd blehet sich auf/erhebt
 sich vbers wasser/durch seine nasenlöcher/(welche er wie etwa grosse
 vnd sehr breite feuermauren hat) das wasser/welches sich darinnen
 aufhelt/blöset er sehr hoch hinauf/daß es nicht anders scheint als sey
 es ein nebel/vnd der wind nimt es vnd tregts in die luft. Diß ihr
 aufblasen geschicht mit solchem brausen vnd beweglich/daß man es auf
 zwo meilen hören vnd auch sehen kan. Es befinden sich aber wallfische
 zweyerley geschlechts/etliche sind einer* größern andere eines klei-
 nern/vnd die kleinern kommen auch oft in die ausflüsse wenn das
 meer austritt: darnach/wenn das meer wieder nach seiner weise ab-
 tritt/vnd sie sich da verspäten vnd bleiben/so werden sie von den
 leuten/welche von allen enden her zusammen lauffen/erschlagen:
 ihr fleisch ist nicht tuchtig zu essen/sondern sie bekommen von ihnen
 eine grosse menge fettes. Man siehet in Ghyßland nicht wenig gebeine
 von ihnen/aus welchen ihnen die Ghyßländer/stülischen/bende etc.
 machen⁷². Es werden auch vmb Ghyßland fische gefehen/welche

* Asi chyba tisku misto: einca.

Schwerdfisch heissen / vnd die sind in feindschafft mit den wallfischen: dieselben haben auf dem rücken lange vnd sehr scharffe spizen / so den wallfischen nicht einen geringen schaden vnd verhindernis thun / in dem sie vnter sie vnterlauffen / vnd sie [F 3'] geschwinde in die höhe werffen / also daß sie ihnen schädliche wunden in des wallfisches bauche machen: für welchen wann die wallfische fliehen / geschiehet es oft damit sie nur von ihnen möchten befreuet sein / werffen sie sich selbst aus dem wasser ans vfer. Wiederumb werden andere fische gesehen / welche sie heissen Springfisch⁷³ / welche ober das wasser sehr hoch springen vnd sich aufwerffen / für welchen sich die fischer sehr fürchten: dann sie sind ihnen sehr schädlich: dann wenn sie zu ihren schifflein sich nahen wollen sie mit ihnen spielen / vnd darnach zerichmettern sie sie wol ganz vnd gar⁷⁴. Derowegen wann die fischer einen solchen springfisch ersehen / so müssen sie geschwinde zum vfer eülen / wollen sie nicht vmbkommen. Es befinden sich noch viel andere mancherley fisch grössere vn *) kleine auch den erdthieren ähnlich / derer namen aber vnbestand sein.

Es werden auch in Enßland auf den wassern gesehen vberaus schreckliche vngeheuer / welche sich den leuten zeigen / vnd oft diejenigen so sie sehen / fast nur vor entsetzen kaum beym leben erhalten. Vnter welche vngeheuern sind auch diese zwey welche sich am allergemeinsten zu gewisser zeit sehen lassen. Das erste ist wie eine sehr grosse schlange / welche man nach der länge achtet ein halbe meile lang zu sein; vnd kompt aus den Meer vf einen grossen fluß nahe gen Schalholt / vnd macht aus sich drey / vier vnd mehr kreiß sehr hoch vbers wasser / also daß vnter einem ieden man gar leicht mit einem grossen schiffe könte drunter hinfahren. Diß Vngeheuer wenn es sich sehen leßet / so erwarten bald darauf die Enßländer eine verenderung / welche sich in der welt begeben wird⁷⁵. Vom absterben des Keyßers Rudolphi⁷⁶ ist dasselbe von vielen gesehen vnd ange-[F 4]schauet worden. Das ander Vngeheuer wird gesehen von dreyen löpfen / auch sehr groß vnd vberaus schrecklich, welches wann sie es sehen / so haben sie bald darauff etwas neues zugewarten.

Biß dahero ist von etlichen dingen angezeiget worden welche man in Enßland sehen kan. Man hat aber viel vbergangen / aus wichtigen vrsachen: Erstlich / daß in solcher kurzer zeit es nicht möglich gewesen

* Tisková chyba: místo vnd.

alles vollkömlich zubeschauen / vnd derowegen solte etwas nicht sur
 voll / ja etwas aus irrthumb geschrieben werden / lassen wir das viel
 lieber so sein: man neme mit dem / dessen gedacht ist / vor lieb: gefellets
 jemanden mehr zu wissen vnd zu sehen / der mag sich dahin aufmachen.
 Darnach auch aus der ursach / daß wenn alles solte beschreiben werden /
 was von den Einwohnern derselben Insul ist erzehlet worden: so wür-
 den wol etliche gefunden werden / daß sie das nicht würden für war-
 heit annehmen wollen: Dann viel leute / messen vnd richten gerne
 andere länder nach ihrem Vatterland / darinnen sie geboren sind / vnd
 meinen es sey vberall ein gleicher zustand / vnd wenn sie etwas wun-
 derbares hören / so haben sie einen brauch dem nicht zu glauben.

Aber ein ieder verständiger mensch / der vernünftig vrtheilen
 kan / insonderheit aber der / welchem es wiederfehret andere länder vnd
 stätte zusehen / ein solcher ist viel geneigter diß für warheit anzu-
 nemen / was etwa wunderbares von andern ländern erzehlet wird.
 Es hat also vnserm Herren Gott wolgefallen / daß in der welt in den
 ländern ein wunderbarer vnterschied were; wie denn wol kan gesagt
 werden / daß nicht ein land ist / daß fast in allen vnd mit allem solte
 vberinstimmen: dann ein iegliches [F 4'] land hat etwas besonders.
 Daher man ursach haben kan zubetrachten / weil dieser welt / auf welche
 vns vnser Gott gesetzt hat / ein so wunderbare weise ist / daß frehlich
 viel wunderbarer ist der / welcher die ganze welt mit seiner weißheit
 regieret / vnd daß ein nu allmächtiger Herr
 sey / deutlich beweiset. Ihm allein sey lob /
 ehr vnd preiß für alle seine wunder-
 bare wercke vnd thaten in
 ewigkeit⁷⁷; Amen.